

USBILIM
3rd International
Conference on
Education, Economy,
Management and
Social Sciences

2021
ACADEMIC
CONFERENCE

CONGRESS BOOK

www.usbilimconference.com

Issued: 28. 12. 2021

ISBN: 978-605-71182-5-7

December 25-26, 2021
Ankara

USBILIM 3RD INTERNATIONAL CONFERENCE ON EDUCATION, ECONOMY, MANAGEMENT AND SOCIAL SCIENCES

Edited by

Dr. AMANEH MANAFIDIZAJI

CONGRESS ORGANIZING BOARD

Head of Organizing Board: Dr Gültekin Gürçay

Organizing Committee Member: Dr.Amaneh Manafidizaji

Organizing Committee Member: Dr. Leman Kuzu

Organizing Committee Member: Dr. Mehdi Meskini Haydarlou

Organizing Committee Member: Dr. Nadire Kantarcıoğlu

Organizing Committee Member: Dr. Zehra Fırat

Organizing Committee Member: Tuğçe Biter

*All rights of this book belong to Academic Sharing Platform Company Publishing House
Without permission can't be duplicate or copied.*

Authors of chapters are responsible both ethically and juridically.

Academic Sharing Platform – 2021 ©

Issued: 28. 12. 2021

ISBN: 978-605-71182-5-7

ABOUT CONGRESS

USBILIM 3RD INTERNATIONAL CONFERENCE ON EDUCATION, ECONOMY, MANAGEMENT AND SOCIAL SCIENCES

•Keynote & Invited Participation Type

DATE – PLACE

DECEMBER 25-26
ANKARA – TURKEY

ORGANIZATION

USBILIM INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

EVALUATION PROCESS

All applications have undergone a double-blind peer review process.

KATILAN ÜLKELER

Türkiye – India – Algeria – Laos – Azerbaijan – Pakistan - Iraq

PRESENTATION

Oral presentation

LANGUAGES

Turkish, English, Russian

SCIENTIFIC & REVIEW COMMITTEE

- Dr. Gulmira ABDİRASULOVA** - Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi
Prof. Dr. Yunir ABDRAHIMOV - Ufa State Petroleum Technological University
Doç. Dr. Nazilə Abdullazadə - Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti
Dr. Maha Hamdan ALANAZİ - Riyad Kral Abdülaziz Teknoloji Enstitüsü
Dr. Dzhakipbek Altaevich ALTAYEV - Al – Farabi Kazak Milli Üniversitesi
Doç. Dr. Mehmet Fırat BARAN - Mardin Artuklu Üniversitesi
Dr. Amina Salihi BAYERO - Yusuf Maitama Sule Üniversitesi
Dr. Karligash BAYTANASOVA - Al – Farabi Kazak Milli Üniversitesi
Dr. Baurcan BOTAKARAEV - oca Ahmet Yesevi Üniversitesi
Dr. Ahmad Sharif FAKHEER - Ürdün Devlet Üniversitesi
Dr. Zehra FIRAT
Doç. Dr. Abbas GHAFARI - Tebriz Üniversitesi
Prof. Dr. Ariz Avaz GOZALOV - oskova Devlet Üniversitesi
Prof. Dr. Gulzar İBRAGİMOVA - Bakü Avrasya Üniversitesi
Dr. Gültekin GÜRÇAY
Doç. Dr. Dilorom HAMROEVA - Özbekistan Bilimler Akademisi
Dr. Bazarhan İMANGALİYEVA - K.Zhubanov Aktobe Devlet Bölge Üniversitesi
Dr. Keles Nurmaşulı JAYLIBAY - Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi
Dr. Mamatkuli Jurayev - Özbekistan Bilim Akademisi
Dr. Kalemkas KALIBAEVA - Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi
Dr. Bouaraour Kamel - Ghardaia Üniversitesi
Dr. Nadire KANTARCIOĞLU
Prof. Dr. Ergün KOCA - Girne Amerikan Üniversitesi
Prof Dr. Bülent KURTİŞOĞLU - Ardahan Üniversitesi
Dr. Leman KUZU - İstanbul Kültür Üniversitesi
Sonali MALHOTRA - Delhi Balbahtri Academy
Dr. Alia R. MASALİMOVA - Al – Farabi Kazak Milli Üniversitesi
Prof. Muntazir MEHDI - Pakistan Language Academy
Dr. Amanbay MOLDİBAEV - Taraz Devlet Pedagoji Üniversitesi
Doç. Dr. Yeliz ÇAKIR SAHİLLİ - Munzur Üniversitesi
Dr. Aysulu B. SARSEKENOVA - Orleu Milli Kalkınma Enstitüsü
Dr. Gulşat ŞUGAYEVA - Dosmukhamedov Atyrau Devlet Üniversitesi
Doç. Dr. Yeliz KINDAP TEPE - Cumhuriyet Üniversitesi

Dr. K.A. TLEUBERGENOVA -Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi

Dr. Cholpon TOKTOSUNOVA - Rasulbekov Kırgız Ekonomi Üniversitesi

Doç. Dr. Yıldırım İsmail TOSUN - Şırnak Üniversitesi

Dr. Botagul TURGUNBAEVA - Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi

Dr. Dinarakhan TURSUNALİEVA - Rasulbekov Kırgız Ekonomi Üniversitesi

Doç. Dr. Ali Korkut ULUDAĞ - Atatürk Üniversitesi

Prof. Dr. Akbar VALADBİGİ - Urumiye Üniversitesi

Doç. Dr. C. VIJAI - St.Peter's Institute

Dr. Yang ZİTONG - Wuhan Üniversitesi

USBILIM
3rd INTERNATIONAL EDUCATION, ECONOMICS, MANAGEMENT
AND SOCIAL SCIENCES CONGRESS
December 25-26, 2021
Ankara

USBILIM
3rd INTERNATIONAL EDUCATION, ECONOMICS, MANAGEMENT
AND SOCIAL SCIENCES CONGRESS
December 25-26, 2021
Ankara

CONGRESS PROGRAM
Online (with Video Conference) Presentation

Meeting ID: 821 5831 5815

Passcode: 261221

USBILIM
3rd INTERNATIONAL EDUCATION, ECONOMICS, MANAGEMENT
AND SOCIAL SCIENCES CONGRESS
December 25-26, 2021
Ankara

IMPORTANT, PLEASE READ CAREFULLY

- To be able to make a meeting online, login via <https://zoom.us/join> site, enter ID instead of “Meeting ID or Personal Link Name” and solidify the session.
- The Zoom application is free and no need to create an account.
- The Zoom application can be used without registration.
- The application works on tablets, phones and PCs.
- Speakers must be connected to the session **10 minutes before** the presentation time.
- All congress participants can connect live and listen to all sessions.
- During the session, your camera should be turned on **at least %70** of session period
- Moderator is responsible for the presentation and scientific discussion (question-answer) section of the session.

TECHNICAL INFORMATION

- Make sure your computer has a microphone and is working.
- You should be able to use screen sharing feature in Zoom.
- Attendance certificates will be sent to you as pdf at the end of the congress.
- Moderator is responsible for the presentation and scientific discussion (question-answer) section of the session.
- Before you login to Zoom please indicate your name surname and hall number,

exp. H-..., S- ... NAME SURNAME

USBILIM
3rd INTERNATIONAL EDUCATION, ECONOMICS, MANAGEMENT
AND SOCIAL SCIENCES CONGRESS
December 25-26, 2021
Ankara

26. 12. 2021		10: 00 – 12:00	
Meeting ID: 821 5831 5815		Passcode: 261221	
HALL: 1 SESSION: 1		MODERATOR: DR. ÖĞR. ÜYESİ TUĞBA ÖZBÖLÜK	
أ. د. نوري عبدالرحمن إبراهيم أ. م. د. رمزية حمزة حسن		أهمية العمل التطوعي على ضوء الكتاب والسنة النبوية وأثره في النهوض الاجتماعي وموقف القانون منه	
CHEMS EDDINE BOUKHEDIMI		Review Study About The Segmentation Of The Green Consumers	
SOULICHANH LUANGSOMBATH PHONESODA VONGTHONG HIPPHAVANH KHANTHAPHONE THIPHACHANH NOUTHAPHONE BOUNMY PHALYCHAN KHANNGEUN VONGSAWATH DAOVY PONGPANYA SITSANOU PHOUTHHAVONG		Factors Associated With Unemployment Among Fresh Graduates	
MEDİNE KARATAŞ AHMET HAKAN HANÇER		Ortaokul 5. Sınıf Fen Bilimleri Ders Kitabının Bilişsel Koçluk Bağlamında İncelenmesi	
ƏLİYEVƏ VÜSALƏ SƏRDAR QIZI		İnklüziv Sınıfdə Müəllim Və Valideynlərin Qarşılıqlı Təsiri.	
DR. ÖĞR. GÖR.ENGİN KORKMAZ		Türkiye'nin Doğusundaki Üniversitelerde Akademisyenlerin Sorunları: Hakkâri, Şırnak Ve Van Örneği	
DR. ÖĞR. ÜYESİ TUĞBA ÖZBÖLÜK		From Class To Mass: Consumers' Motivations Of Mass Luxury In Second Hand Consumption	
DR. AYKUT SIĞIN SÜMEYRA DURAK		Women's Position In The World Of Sports Within The Context Of Gender Equality	

USBILIM
3rd INTERNATIONAL EDUCATION, ECONOMICS, MANAGEMENT
AND SOCIAL SCIENCES CONGRESS
December 25-26, 2021
Ankara

26. 12. 2021		14: 00 – 16:00	
Meeting ID: 821 5831 5815		Passcode: 261221	
HALL: 1 SESSION: 2		MODERATOR: DR. NADİRE KANTARCIOĞLU	
DR. ARJETA HALLUNOVI	Application Of Accounting Practices And Effects On Financial Performance In Manufacturing Companies In Albania		
NUUR HALIMATUS SA'ADIAH MASRUKHIN AZRUL AZLAN ISKANDAR MIRZA	Funeral Poverty Alleviation Through Community-based Muslim Funeral Organizations in Malaysia		
İSMAIL BAKAN HALİL İBRAHİM OLUCAK	İşe Angaje Olmanın Demografik Özellikler Bakımından İncelenmesi		
ESRA YILDIZ TURAN	Marcus Aurelius'un Ahlak Felsefesi		
ARS, GOR., BANU YUCEL	Sanat Nesnesi Olarak Doğal-Yapay Objeye Bağlamı		
TUNCAY ERCAN SEPETCİOĞLU	Göç Araştırmalarında Sözlü Tarih Metodolojisi - Osmanlı Son Dönemi Göçleri İçin Öneriler		
PROF.DR. TANER TURAN EREN VURAL	Petrol Fiyatlarının Hisse Senedi Piyasası Üzerindeki Etkisi: Ampirik Bir İnceleme		

USBILIM
3rd INTERNATIONAL EDUCATION, ECONOMICS, MANAGEMENT
AND SOCIAL SCIENCES CONGRESS
December 25-26, 2021
Ankara

26. 12. 2021		16: 00 – 18:00	
Meeting ID: 821 5831 5815		Passcode: 261221	
HALL: 1 SESSION: 3		MODERATOR: FEDDAOUI AMİNA	
VISHAL D. PANDYA	Management Of English Language Teaching In Higher Education		
NAEEM ULLAH KHAN KALSOOM KHAN	Evolving Paradigm of Right to Development in International Human Rights Law and Its Transformation into the National Legal System: Challenges and Responses in Pakistan		
SAMIA AIT ALI YAHIA	The Cave Paintings Of Libyc Inscriptions Of Tifra, Kabylia, Algeria		
FEDDAOUI AMİNA	Using “Eckel” Model to Measure Income Smoothing Practices: The Case of French Companies		
SAWSAN J. ALHUSSEINI	The Influence of Transformational Leadership on Knowledge Sharing in Iraq’s Public and Private Higher Education: A Comparison Study		

CONTENT	
CONGRESS ID	
SCIENTIFIC & REVIEW COMMITTEE	
PROGRAM	
CONTENT	
ORAL PRESENTED PAPERS IN THE CONGRESS	
نوري عبدالرحمن إبراهيم و رمزية حمزة حسن	1
أهمية العمل التطوعي على ضوء الكتاب والسنة النبوية وأثره في النهوض الاجتماعي وموقف القانون منه	
Chems Eddine BOUKHEDIMI	3
REVIEW STUDY ABOUT THE SEGMENTATION OF THE GREEN CONSUMERS	
Nuur Halimatus Sa'adiyah Masrukhin & Azrul Azlan Iskandar Mirza	
FUNERAL POVERTY ALLEVIATION THROUGH COMMUNITY-BASED MUSLIM FUNERAL ORGANIZATIONS IN MALAYSIA	5
Soulichanh LUANGSOMBATH & Phonesouda VONGTHONG & Thippavanh KHANTHAPHONE & Thiphachanh NOUTHAPHONE & Bounmy PHALYCHAN & Phothong PHONGSONGKHAM & Daovy PONGPANYA & Sitsanou PHOUTHHAVONG	6
FACTORS ASSOCIATED WITH UNEMPLOYMENT AMONG FRESH GRADUATES	
Medine KARATAŞ & Ahmet Hakan HANÇER	7
ORTAOKUL 5. SINIF FEN BİLİMLERİ DERS KİTABININ BİLİŞSEL KOÇLUK BAĞLAMINDA İNCELENMESİ	
ƏLİYEVƏ VÜSALƏ SƏRDAR QIZI	23
İNKLÜZİV SİNİFDƏ MÜƏLLİM VƏ VALİDEYNLƏRİN QARŞILIQLI TƏSİRİ.	
Engin KORKMAZ	27
TÜRKİYE'NİN DOĞUSUNDAKİ ÜNİVERSİTELERDE AKADEMİSYENLERİN SORUNLARI: HAKKÂRİ, ŞIRNAK VE VAN ÖRNEĞİ	
Aykut SİĞİN & Sümeyra DURAK	29
WOMEN'S POSITION IN THE WORLD OF SPORTS WITHIN THE CONTEXT OF GENDER EQUALITY	
İsmail BAKAN & Halil İbrahim OLUCAK	31
İŞE ANGAJE OLMANIN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER BAKIMINDAN İNCELENMESİ	
Esra YILDIZ TURAN	42
MARCUS AURELIUS'UN AHLAK FELSEFESİ	

Banu YÜCELİ	43
SANAT NESNESİ OLARAK DOĞAL-YAPAY OBJE BAĞLAMI	
Tuncay Ercan SEPETCİOĞLU	56
GÖÇ ARAŞTIRMALARINDA SÖZLÜ TARİH METODOLOJİSİ: OSMANLI SON DÖNEMİ GÖÇLERİ İÇİN ÖNERİLER	
Taner TURAN & Eren VURAL	43
PETROL FİYATLARININ HİSSE SENEDİ PİYASASI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: AMPİRİK BİR İNCELEME	
Vishal D. Pandya	75
MANAGEMENT OF ENGLISH LANGUAGE TEACHING IN HIGHER EDUCATION	
Naeem Ullah Khan & Kalsoom Khan	76
EVOLVING PARADIGM OF RIGHT TO DEVELOPMENT IN INTERNATIONAL HUMAN RIGHTS LAW AND ITS TRANSFORMATION INTO THE NATIONAL LEGAL SYSTEM: CHALLENGES AND RESPONSES IN PAKISTAN	
Samia Ait Ali Yahia	77
THE CAVE PAINTINGS OF LIBYC INSCRIPTIONS OF TIFRA, KABYLIA, ALGERIA	
FEDDAOUI AMINA	78
USING “ECKEL” MODEL TO MEASURE INCOME SMOOTHING PRACTICES: THE CASE OF FRENCH COMPANIES	
Sawsan J. Al-Husseini	79
THE INFLUENCE OF TRANSFORMATIONAL LEADERSHIP ON KNOWLEDGE SHARING IN IRAQ’S PUBLIC AND PRIVATE HIGHER EDUCATION: A COMPARISON STUDY	
Handan KARAOĞLU	80
AMFİBİLERİN TARIMA FAYDALARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA	

أهمية العمل التطوعي على ضوء الكتاب والسنة النبوية وأثره في النهوض الإجتماعي وموقف القانون منه

بحث مشترك

أ. د. نوري عبدالرحمن إبراهيم

جامعة دهوك/

إقليم كردستان العراق

أ. م. د. رمزية حمزة حسن

/جامعة دهوك

إقليم كردستان العراق

ملخص البحث

العمل التطوعي يُعد ميزةً يتميز بها ديننا الإسلامي الحنيف ، حيث يحض الإسلام على مبادئ سامية تدعو إلى التعاون والتعاقد والتضافر، والتكافل، والزكاة والتصدق ، وإماطة الأذى عن الطريق وغيرها من معانٍ سامية غيرت الفكر الإنساني ككل، فأصبح العمل التطوعي أحد الملامح الرئيسية والركائز الأساسية في بناء المجتمع المدني وديمومته، وذلك لأن تقديم خدمة اجتماعية مجانية تعتبر إحدى أهم الممارسات الاجتماعية الهادفة ، بالإضافة إلى أنها تتميز دوماً بما تحمله من معانٍ إنسانية، تفتح الطريق عبر شحذ الضمير المجتمعي على العمل وفق منظومة تكاملية، تؤدي إلى تقوية روابط الوحدة والأخوة في المجتمع الواحد، وتعمل على منع أو تقليل التحاسد والتباغض، وتكون دافعا نحو الإخاء وحب الخير للغير بشكل يحفظ في الأساس الأمن والسلام المجتمعي، ويمهد الطريق نحو عمل يجب أن يتنافس فيه المتنافسون. ونحن نجد تأصل العمل التطوعي في كردستان العراق خاصةً وبين الكورد عامة، والأمثلة على ذلك كثيرة منها: بعد حملة الأنفال السيئة الصيت عام (1988م) والإسكان القسري للكورد في (به حركي) وما قام به أهالي أربيل وما حولها من أعمال بطولية في تقديم لوازم الحياة الضرورية لهؤلاء الذين لاحول لهم ولا قوة ، متحدين جلاوزة النظام في حينه، و الهجرة المليونية عام (1991م) إلى الحدود التركية وما قدمه أهالي كردستان الشمالية لأشقائهم الجنوبيين، وجرى العكس أيضا عند تعرض الشماليين للأزمات، وكذلك ما قدمه الجنوبيون لإخوانهم الغربيين في كوباني وغيرها، وممن هُجروا إلى كردستان الجنوبية وما لاقوه من حفاوة وتكريم، وكذلك ما فعله أهالي مدينة دهوك تجاه الكورد الإزديين المهجرين من جراء هجمات إرهابي داعش، ولا ننسى الدور الذي تقوم به مؤسسة البارزاني الخيرية وغيرها سواء على المستوى المؤسسي أو الفردي، في تقديم المعونات للمهجرين في المخيمات وكذلك للمناطق المنكوبة في عموم كردستان. فالعمل التطوعي وهو في مضمونه ممارسة الأعمال المختلفة في خدمة المجتمع دون مقابل مادي، سواء على المستوى الفردي أو المؤسسي، ما يدفع فئات المجتمع للإسهام في مثل هذه المشاريع ، ويفتح الآفاق لتطوير العديد

من الفئات المهمة اجتماعياً، ليكونوا عوامل بناء في مجتمعاتهم، ما يحفز الهمم نحو التقدم والارتقاء، حيث تتعدد أنماط العمل التطوعي وتختلف، فهناك العمل التطوعي أثناء الأزمات أو الكوارث ونمط العمل التطوعي المهني والنمط الخيري يتمثل في المؤسسات والأفراد، والعمل التطوعي التنموي، والعمل التطوعي الخدمي، كلها أنماط ولكل واحدٍ منها لها دور للظهور في المجتمع عند الحاجة، لتكون قدوة لغيرها من الفاعلين.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: ((مَنْ فَرَّجَ عَنْ أَخِيهِ الْمُسْلِمِ كُرْبَةً مِنْ كُرْبِ الدُّنْيَا فَرَّجَ اللَّهُ عَنْهُ كُرْبَةً مِنْ كُرْبِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ، وَمَنْ سَتَرَ عَلَى أَخِيهِ الْمُسْلِمِ سِتْرَهُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ، وَاللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ فِي عَوْنِ الْعَبْدِ مَا دَامَ الْعَبْدُ فِي عَوْنِ أَخِيهِ)) (1).

الكلمات المفتاحية: أهمية، عمل، التطوعي، الكتاب، السنة، أثره.

(1) مكارم الأخلاق للطبراني:ص342 باب فضل معونة المسلمين والسعي في حوائجهم،حديث رقم(86).

REVIEW STUDY ABOUT THE SEGMENTATION OF THE GREEN CONSUMERS

Chems Eddine BOUKHEDIMI

University of Tizi Ouzou, Department of commerce. Management Marketing Algeria

Ph.D. degree 0000-0003-1728-1809

Abstract

This paper's research aims to highlight on consumers segmentation on Green Marketing approach, in this perspective, some variables make the difference such as income level, awareness about ecological and well-being issues.

In detail, we have 6 types of consumers, firstly, true blue greens are the ideal, especially with their high interest in environmental and healthcare issues. They always contribute to a wide range of pro-environmental activities, like attending environmental seminars, giving a donation to preserve the ecologic environment.

Then, the greens back greens share the same characters of True blue Greens (high-income level, awareness about green products) but they are less aware of environmental causes compared to the first category, it means they do not contribute directly to the awareness of others, but they finance organizations and association that care of healthcare and ecological issues.

Besides, the spouts are less aware than the Green back Greens and True Blue Greens and they do not prefer to purchase green products despite their high-income level, so the education level is the main characteristic for this category. For example, they just have some awareness such assets on environmental seminars or buy sometimes green products.

The grouzers, are not involved in pro-environmental behaviours and events in general, because they think that they are not concerned by the ecological issues, and it is the responsibility of companies and governments, especially, their income level is down (most of them are employees and retirees). Therefore, they participate only in the recycling operation by participating in the collection of empty bottles, just to avoid the penalties imposed by the authorities.

Moreover, we've the basic browns, this group avoids categorically to be involved in environmental problems, and they do not blame others persons for environmental issue as the pollution, basically, they do not make any things to save their environment.

It is real that they have a low-income level, but they haven't ignored that environmental impact soon or later in their well-being.

The anti-green consumers, are a new type of green customers which have a high-income level, but they want not to purchase these safe products, besides, they do not care about ecological and healthcare issues.

Keywords: Ecological marketing - Sustainable development – Green Marketing – Green consumers.

FUNERAL POVERTY ALLEVIATION THROUGH COMMUNITY-BASED MUSLIM FUNERAL ORGANIZATIONS IN MALAYSIA

¹Nuur Halimatus Sa'adiah Masrukhin

²Azrul Azlan Iskandar Mirza

Today's death scenario shows that the cost of funerals is rising: The deceased must be prepared before death or the family of the deceased must provide some money to cover the rising cost of the funeral. As a result, some people in society are unable to make funeral arrangements, which causes delays. For Muslims, the deceased must be buried as soon as possible and delays should be avoided. Therefore, this study aims to study and understand the Muslim funeral directors when they decide on the cost of funeral and thus this study will provide a framework or model for the cost of Muslim funeral service. For this purpose, the methods of documentation, observation and interview were used in data collection. A few Muslim funeral directors were selected through purposive sampling to be the main informants of the study. Then, the researcher used the software ATLAS.ti version 8.0 to analyze the findings of the study by incorporating the steps of the process of transcription, data organization, coding, categorization and summarization. In Malaysia, it is common in the Muslim community that funerals are organized by community-based Muslim funeral organizations established within mosques and assigned in each district or *qariyah*. The findings of the study revealed that the model of these community-based funeral organizations, which practice the concept of *ta'awun* (mutual help), *khairat* (mutual care and welfare) and their understanding of *fard kifayah* (communal obligation), helps to provide services at no profit and at minimal cost, thereby alleviating funeral poverty in the society.

Keywords: funeral poverty, costs of funeral, community-based funeral organizations

¹ PhD Candidate, Faculty of Economics and Muamalat, Islamic Science University of Malaysia

² Senior Lecturer, Faculty of Economics and Muamalat, Islamic Science University of Malaysia.

FACTORS ASSOCIATED WITH UNEMPLOYMENT AMONG FRESH GRADUATES

Soulichanh LUANGSOMBATH

Education Office, Naxaythong District, Laos

Phonesouda VONGTHONG

University of Health Sciences

Thiphavanh KHANTHAPHONE

Champasack University, Laos

Thiphachanh NOUTHAPHONE

Champasack University, Laos

Bounmy PHALYCHAN

Champasack University, Laos

Phothong PHONGSONGKHAM

Salavan Teacher Training College, Laos

Daovy PONGPANYA

Champasack University

Sitsanou PHOUTHHAVONG

Savannakhet University, Laos

Abstract

Purpose The aims of this research is to investigate factors contribute to unemployment among fresh graduates of Champasack University.

Method Cross-sectional study undertook in Champasack University, comprised of 60 participants. The online survey is constructed on QuestionPro.com in form of multiple choice and checkbox option. Researchers decided to apply QuestionPro.com because of its automatically self-evaluation for users.

Result Education likely affected on job application and obtained a good job. Learning result indicated that some occupations require high qualification of an applicant, including specific subject, experience and skill in working (mean=4.06). Job competition among new graduates are more inevitable to get the same job. Excellent academic result likely obtain a job. However, poor study result contributed to job opportunity (mean=3.72). Graduates also attributes to job unemployment when they have no career goals and knowledge of job-related with their experience and study background (mean=3.79). Lack of soft skills also are unconsidered by employers (mean=45). Additionally, asking high payment and benefits of new graduates result to job lost unexpectedly (mean=3.70). Job mismatch resulting to discouragement among fresh graduates when there is imbalance between skill requirement and skill supply in the economy (mean=3.79). Moreover, some jobs requires skills to perform the job (mean=3.63)

Keywords: Graduates , Unemployment, Career, and Education.

ORTAOKUL 5. SINIF FEN BİLİMLERİ DERS KİTABININ BİLİŞSEL KOÇLUK BAĞLAMINDA İNCELENMESİ¹

Medine KARATAŞ¹, Ahmet Hakan HANÇER²

¹Sivas Demirçelik Ortaokulu, 0000-0001-8780-6549

²Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, 0000-0002-6116-0003

ÖZET

Araştırmanın amacı 5.Sınıf Fen Bilimleri Ders Kitabının bilişsel koçluğa uygunluk açısından değerlendirilmesidir. Bilişsel koçluk öğrenmeyi öğrenme, etkili öğrenme, öğrenmede farkındalık kazanma, kendi kendini değerlendirme bakımından önemli ve etkili bir yöntemdir. Bu nedenle son yıllarda öğrencilerin istediği hedefe ulaşmasını sağlamada sıklıkla kullanılan bir yaklaşımdır. Her öğrencinin sahip olduğu ve eğitimdeki yeri tartışılmaz olan ders kitaplarından öğrencilerin bilişsel koçluk becerilerine ulaşmalarının daha kolay olacağı düşünülmektedir. Araştırmada 2019-2020 eğitim öğretim yılında okullarda ders kitabı olarak kullanılan 5. Sınıf Fen Bilimleri Ders Kitabı (Dikey yayıncılık, 2019) incelenmiştir. Kitap, bilişsel koçluğa uygun sorular ve etkinlikler bakımından içerik -yapısal olarak incelenmiştir. Çalışma nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi ile yürütülmüştür. Ders kitabının bilişsel koçluğa uygunluğunu incelemek için araştırmacı tarafından bir kontrol listesi geliştirilmiştir. Kontrol listesinde bilişsel koçluğa ait üç bölüm bulunmaktadır: planlama, düşünme ve değerlendirme. Bilişsel koçluğa uygunluk bakımından incelenen 5. Sınıf Fen Bilimleri Ders Kitabında incelenen yaklaşım bakımından eksiklikler olmasına rağmen ilgili kriterlere uygun maddelerin de olduğu görülmüştür. Bunun üzerine ders kitaplarında kullanılabilecek bilişsel koçluğa uygun çalışmalar öneri olarak sunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Fen bilimleri, bilişsel koçluk, ders kitabı

ABSTRACT

The aim of the research is to evaluate the secondary school 5th grade Science Textbook in terms of suitability for cognitive coaching. Cognitive coaching is an important and effective method in terms of learning to learn, effective learning, gaining awareness in learning, and self-evaluation. For this reason, it is an approach that is frequently used in recent years to ensure that students reach their desired goals. It is thought that it will be easier for students to reach cognitive coaching skills from the textbooks that every student has and whose place in education is indisputable. In the research, the Secondary School 5th Grade Science Textbook (Vertical Publishing, 2019), which is used as a textbook in schools in the 2019-2020 academic year, was examined. The book has been examined in terms of content and structure in terms of questions and activities suitable for cognitive coaching. The study was carried out with document analysis, one of the qualitative research methods. A checklist was developed by the

¹ Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nde Prof. Dr. Ahmet Hakan HANÇER danışmanlığında Medine KARATAŞ tarafından hazırlanan Yüksek Lisans Tezinden Üretilmiştir.

researcher to examine the suitability of the textbook for cognitive coaching. The checklist includes three parts of cognitive coaching: planning, thinking and evaluation. Although there are deficiencies in the approach examined in the 5th Grade Science Textbook, which is examined in terms of suitability for cognitive coaching, it has been observed that there are also items that meet the relevant criteria. Thereupon, studies suitable for cognitive coaching that can be used in textbooks are presented as suggestions.

Keywords: Science, cognitive coaching, textbook.

1. GİRİŞ

İnsanoğlu sürekli kendini geliştirme gayreti içerisinde. İnsanlığın gelişimiyle fen bilimlerinin ilerlemesi birbirine paraleldir (Koray, 2004). Fen bilimleri, insanoğlunun yaşadığı çevreyi anlama, inceleme, araştırma gayretiyle ortaya çıkan ve insanların karşılaştığı olayların sebebini anlama, bu olaylarla ilgili ilke, kural ve yasalara ulaşma isteğidir (Temizyürek, 2003). Fen ve teknoloji konusunda ilerlemiş ülkeler ekonomik olarak da diğer ülkelere üstünlük sağladığı görülmektedir. Teknolojideki gelişmişliğin de fen alanında iyi eğitilmiş insan varlığına bağlı olduğu düşünülmektedir (Turgut, 1990).

Eğitim, bireylerin amaçlarına ulaşmasında araç niteliğindedir. Eğitimde bireylerin amaçlarına ulaşması için kullanılan araç niteliği taşıyan yöntemlerden biri de bilişsel koçluktur (Duman, 2013). 2005 yılından günümüze kadar düzenlenen programlardaki benimsenen felsefe bilişsel koçluk ile benzer temellere sahiptir.

Bilişsel koçluk, öğrenciyi merkeze alır ve bireye kendi kendine öğrenmesinin kapılarını açar (Duman, 2013). Bal ve Demir (2011)'e göre, bilişsel koçluk bireylerin bilişsel gelişimlerini amaçlayan, kendi kendilerini değerlendirerek gelişimlerine olanak sağlayan bir süreçtir. Bilişsel koçluğun amacı, bireylerin gösterebilecekleri en yüksek performans için bireylerin kendi bilişsel yeterliliklerinin farkına varmalarını sağlamaktır (Tümen Akyıldız, 2015). Bilişsel koçluk, bireyi hâlihazırdaki konumundan idealindeki yere ulaştırır. Bilişsel koç ise, bireyin düşünmeyle, öğrenmeyle ilgili zihinsel süreçlerin daha aktif olması için alt yapı oluşturur (Çam-Tosun ve Bayram, 2017).

Eğitimde koçluk çalışmaları hem öğretmenler hem de öğrenciler için yapılır. Öğrenciler için yapılan koçluk çalışmalarında amaç motivasyonu arttırmak ve öğrenmede fark oluşturmaktır (Pürçek, 2014). Ayrıca bilişsel koçluk çalışmalarıyla öğrencinin akademik başarılarını arttıracak ortamlar yaratılır (Çam-Tosun ve Bayram, 2017). Öğretmenler için yapılan koçluk çalışmalarında ise mesleki gelişim ve öğrenme, öğretmenlerin eğitimde karşılaştıkları zorlukları aşmalarına yardımcı olmak amaçlanmaktadır (Akyıldız, 2015). Pürçek (2014), eğitimde yapılan koçlukta öğrenciler ilk sırada yer alırken ardından öğretmenler gelir şeklinde ifade etmektedir.

Öğrencilerin her zaman bir koçla çalışması ya da koça ulaşması mümkün olmayabilir. Bu durumda öğrencilerin öğrenmesine koçluk yapılması ders kitaplarıyla sağlanabilir. Ders kitaplarının öğrencilere, okuma alışkanlığının kazandırılması, kavramların öğretilmesi, kavramlar arasında ilişki kurması, konuları öğrenmesi, tekrar imkânı sağlaması ve ne kadar öğrendiklerini görme fırsatı sunması gibi birçok işlevi bulunmaktadır.

Ders kitapları diğer eğitim materyallerinden daha fazla işleve sahiptir. Ulaşımı kolaydır. Öğretim programının hedeflerinin çoğunluğunu tek başına karşılayabilecek niteliklere sahiptir. Eğitim öğretimin bütün kademelerinde kullanılması uygun bir araçtır. Ders kitaplarında sorulan etkili sorular, bilişsel koçluğa yönelik etkinlik ve çalışmalar öğrencilerin bilişsel yapısını harekete geçirerek kendi öğrenme yapılarını oluşturmalarına olanak sağlayabilir.

Bilişsel koçluk ile ilgili alan yazın incelendiğinde; Bal ve Demir (2011), öğretmen adaylarının sınıf içi gözlemlerinden yola çıkarak bilişsel koçluk yaklaşımlarının hangi boyutlarda uygulandığını irdelemek amacıyla yaptıkları araştırmanın sonucunda, öğretmen adaylarının bilişsel koçluk bağlamında planlama, düşünme ve değerlendirme boyutlarında yer alan etkinlikleri “bazen” kullandıkları bulgusuna ulaşmıştır. Gömez (2005), bilişsel koçluğun öğretmenlerin bilişsel tutum ve uygulamaları üzerindeki etkisini araştırdığı çalışmasında, öğretmenlerin bilişsel tutum, yansıtıcı tutum ve uygulamalarına olumlu anlamda etki ettiği görülmüştür (Akt., Duman, 2013). Kılıç ve Demir (2012) ise sınıf öğretmenliği öğrencilerinin bilişsel koçluk ve bilişsel esnekliğe dayalı öğretim ortamlarının oluşturulmasına ilişkin araştırmaları, öğretmen adaylarının çoğunluğunun olumlu yanıt verdiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca bilişsel koçluk yönteminin öğrenci başarısı üzerine etkisinin belirlenmesi üzerine yapılan araştırmalarda, bilişsel koçluk yönteminin öğrenci başarısını artırdığı sonucuna ulaşılmıştır (Ceylan, 2011; Demir ve Doğanay, 2008; Demir, 2009).

Yurt dışında yapılan çalışmalarda ise; Bjerken (2013), bilişsel koçluk desteği alan öğretmenlerle yürüttüğü çalışmada, öğretmenlerin aldığı desteğin mesleklerine olan etkisi incelenmiştir. Bilişsel koçluk öğretmenlerin yansıtıcı düşüncelerini ve farkındalıklarını arttırmış, öğretmenlerin mesleki olarak gelişmesine olumlu katkı sağlamıştır. Ancak öğretmenler aldıkları eğitimin öğrenci başarısı üzerinde yeteri kadar etki etmediğini düşünmektedirler. Rinaldi (2013)'nin yaptığı araştırmaya göre bilişsel koçlukla öğretim yapılan öğrencilerin zihin durumlarında ilerleme olduğu ve bilişsel koçluğun öğrencilerin entelektüel gelişiminde olumlu etki oluşturduğu belirlenmiştir (Akt., Tümen-Akyıldız, 2015). Diaz (2013) tarafından yapılan Ulusal Sertifika Kuruluna üye olan ve olmayan öğretmenlerin öğrenci başarısı üzerindeki etkisinin araştırıldığı çalışmada, öğretmenlerin koçluk çalışmalarından yararlanmasının, yansıtıcı düşünme, farkındalık kazanma ve öğretmenlik alan bilgisi üzerinde olumlu etkilerinin olduğu görülmüştür. Aynı zamanda yürütülen bu çalışma sonucunda öğrenci başarısının da bu durumdan olumlu etkilendiği görülmüştür (Akt., Tümen-Akyıldız, 2015). Ladyshevsky (2006), akran koçluğu eğitimi alan öğrencilerle yaptığı çalışmada öğrencilerle görüşme yapmış ve akran koçluğunun öğrencilerin bilişsel farkındalık ve eleştirel düşünme becerilerinin gelişmesine olumlu katkılarının olduğunu ifade etmiştir (Akt., Duman, 2013).

Yukarıda verilen literatürden de görüleceği gibi, bilişsel koçluk üzerine yurt dışında yapılan araştırmalar genel olarak öğretmenlerle yürütülmüş ve yapılan araştırmalarda bilişsel koçluk eğitimi almış/almamış öğretmenlerin karşılaştırılması yapılmıştır. Bilişsel koçluk desteği alan öğretmenlerin eleştirel düşünme, yansıtıcı düşünme, bilişsel farkındalık ve bilişsel tutumlarında olumlu yönde değişim gözlenmiştir. Ayrıca bilişsel koçluk desteği alan öğretmenler mesleki anlamda gelişme gösterirken öğrenci başarılarında da gözle görülür bir artış meydana geldiği görülmüştür. Koçluk üzerine ülkemizde yapılan çalışmalar ise genellikle öğretmen adaylarının

koçluk yaklaşımı ile ilgili görüşlerinin alınması ve farklı ortaokul kademelerindeki öğrencilerin koçluk yaklaşımıyla başarılarındaki değişim üzerinedir.

Farklı sektörlerin önemli yatırımlar yaptığı koçluk yaklaşımının etkililiği yadsınamaz bir gerçektir. Tabanı günümüzde tercih edilen öğrenme yaklaşımına uygun olan bilişsel koçluğun öğrenci başarısı ve farklı alanlardaki etkililiği üzerine araştırmalar sınırlı da olsa mevcutken ders kitaplarında bilişsel koçluğun ne derece kullanıldığı üzerine bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Öğrencilerin en kolay ulaştığı, eğitim durumlarının tüm öğelerini içeren eğitim materyali olan ders kitaplarında bilişsel koçluğa ne derece yer verildiği merak edilmektedir. Bu nedenle araştırma-sorgulamaya dayalı öğrenme anlayışına uygun olan bilişsel koçluk becerilerinin ders kitabında incelenmesinin anlamlı olacağı düşünülmektedir.

İncelenen alan yazında ülkemizde, Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokullarında kullanılan fen bilimleri ders kitaplarının bilişsel koçluk yaklaşımına uygunluğuna yönelik bir çalışmaya rastlanmamış olması, bilişsel koçluğa tek başına bir yaklaşım olarak yer verilmemiş olması ve doküman analizi yapılmamış olması bakımından yapılan çalışmanın öncü niteliği taşıdığı düşünülmektedir. Koçluk üzerine böyle bir çalışma olmaması, bu çalışmayı değerli kılacaktır. Bu düşünceden hareketle çalışmanın amacı, 2019-2020 eğitim- öğretim yılında Ortaokullar ve İmam Hatip Ortaokullarında kullanılan 5. sınıf fen bilimleri ders kitaplarının bilişsel koçluk yaklaşımına uygunluğunun incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki soruların yanıtları aranmıştır.

Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Fen Bilimleri 5. Sınıf Ders Kitaplarında,

- 1) Bilişsel koçluk yaklaşımının “planlama” boyutuna uygun etkinliklere yer verilmiş midir?
- 2) Bilişsel koçluk yaklaşımının “düşünme” boyutuna ilişkin etkinliklere yer verilmiş midir?
- 3) Bilişsel koçluk yaklaşımının “değerlendirme” boyutuna ilişkin etkinliklere yer verilmiş midir?

2. YÖNTEM

Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi kullanılmıştır. Nitel araştırma, gözlem, görüşme, doküman analizi yöntemlerinin kullanılarak yürütüldüğü araştırma tipidir. Tarihçi, dilbilimci ve arkeologların en sık kullandığı veri toplama yöntemi doküman analizidir (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

2.1 İncelenen Dokümanlar

Araştırma kapsamında, Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın 18.04.2019 tarih ve 8 sayılı (ekli listesinin 49' uncu sırasında) kurul kararıyla 2019-2020 öğretim yılından itibaren, 5 yıl süreyle ders kitabı olarak kabul ettiği Dikey Yayıncılık tarafından yayımlanan Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Fen Bilimleri Ders Kitabı-5 (2019) incelenen doküman olarak kullanılmıştır.

2.1. Veri Toplama Teknikleri

Araştırmanın veri kaynağını MEB tarafından 2019-2020 eğitim-öğretim yılında ortaokul ve imam hatip ortaokullarında öğretim materyali olarak kullanılan 5.Sınıf Fen Bilimleri Ders Kitapları oluşturmaktadır.

Veriler nitel araştırma yöntemlerinden doküman inceleme tekniğiyle elde edilmiştir. Araştırmada ders kitabının bilişsel koçluk yaklaşımı bağlamında değerlendirmesini yapmak üzere araştırmacı tarafından Bilişsel Koçluk Kontrol Listesi geliştirilmiştir. Geliştirilen kontrol listesi koçlukta kullanılan teknik ve modeller ile literatür taraması baz alınarak hazırlanmıştır. Koçlukta kullanılan teknik ve modeller ile literatür dikkate alınarak oluşturulan maddeler araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Bu maddeler uzmanlar tarafından incelenmiş ve inceleme sonuçlarına göre düzenlemeler yapılmıştır. Ders kitabında bulunan bilişsel koçluğa uygun etkinlik ve soru tarzlarını belirlemek için koçluk modelleri işlem adımları baz alınmıştır. Ders kitabını incelemek üzere geliştirilen kontrol listesine bilişsel koçluğa ait maddelerin var ya da yok olduğunu belirlemek üzere iki seçenekli olarak hazırlanmıştır. Geliştirilen kontrol listesi bilişsel koçluğun planlama, düşünme ve değerlendirme boyutlarına yönelik toplam 14 maddeden oluşmaktadır. Kontrol listesinin planlama boyutunda 6, düşünme boyutunda 5, değerlendirme boyutunda ise 3 madde yer almaktadır.

2.2. Verilerin Analizi

Araştırmada doküman olarak ders kitabı kullanılmıştır. Verilerin analizi için içerik analizi tekniği kullanılmıştır. İçerik analizi tümdengelim ve tümevarım olmak üzere iki çeşittir. Tümevarım içerik analizinde bir konu hakkında kanıya varılır. İncelenen kaynaktaki tema, kavram, kelime vb. belirlenerek sayısallaştırılır. Birbirine benzeyen veriler belirli kavramlar çerçevesinde bir araya getirilerek bunlar okuyucunun anlayacağı şekilde yorumlanır. Amaç toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır. Araştırmacı verileri kodlama, kategoriler oluşturma ve özetleme yaparak bu işlemi tamamlar. Tümden gelim içerik analizinde ise var olan bir kuramı test etmek için kullanılır. Ancak sadece kuramları değil, kategorileri, kavramları, modelleri veya hipotezleri test etmek için de kullanılır (Özdemir, 2010). Bu araştırmada da araştırmanın amacına uygun olarak tümden gelim içerik analizi yapılmıştır.

3. BULGULAR

Bu bölümde, araştırmanın her bir alt problemine göre elde edilen verilerin bulguları sırasıyla açıklanmış ve bu bulgulara ilişkin yorumlara ayrı ayrı yer verilmiştir. Araştırma kapsamında 5.Sınıf Fen Bilimleri Ders Kitabı içerisindeki bütün üniteler bilişsel koçluğa uygunluk bakımından incelenmiştir.

Ders kitabını incelemek için araştırmacı tarafından geliştirilen Bilişsel Koçluk Kontrol Listesi (BKKL) kullanılmıştır. Ders kitabındaki bütün üniteler kontrol listesindeki kriterler dikkate alınarak taranmış ve ilgili kriterin varlığı durumunda o üniteye tabloya “+” işareti konulmuş, yokluğu durumunda ise “-” işareti konulmuştur. Aşağıdaki çizelgede (Çizelge 3.1) ders kitabında bilişsel koçluğa ait maddelerin hangi ünitelerde bulunup bulunmadığı gösterilmiştir.

Çizelge 3.1. Bilişsel Koçluk Yaklaşımı İçin Kitaptan Her Bir Üniteden Elde Edilen Veriler

BİLİŞSEL KOÇLUK KONTROL LİSTESİ (BKKL)							
ÖLÇÜTLER	1.ünite	2.ünite	3.ünite	4.ünite	5.ünite	6.ünite	7.ünite
PLANLAMA							
1. Öğrenci motivasyonunu arttırmaya yönelik veri	+	+	+	+	+	+	+
2. Ne öğrenileceğine yönelik bilgilendirme	+	+	+	+	+	+	+
3. Etkili soru	+	+	+	+	+	+	+
4. Öğrencilerin ilgi, yetenek, güçlü ve zayıf yanlarını belirlemeye yönelik etkinlik/soru	+	-	+	-	-	-	-
5. Öğrencilerin şu anki duygu-düşünce-davranışlarının farkında olmasına yönelik etkinlik/soru	-	-	-	-	-	-	-
6. Öğrencilerin planlama yapmalarına yardımcı olacak, yol gösterecek soru/form	+	+	+	+	+	+	+
DÜŞÜNME							
1.Ön bilgi ve yaşantıları kullanmaya yönelik bilgi, etkinlik/soru	+	+	+	+	+	+	+
2.Başarılı kişileri model alma/değerlendirmeye yönelik etkinlik/soru	+	-	+	+	+	+	+
3.Yeni bilgi ve davranışları nasıl öğreneceğinin farkında olmaya yönelik etkinlik/soru	+	+	+	+	+	+	+
4.Amaçları gerçekleştirmeye yönelik küçük ve büyük adımları belirleme	-	-	-	-	-	-	-
5. Amaç doğrultusunda seçenekler, çözüm yolları, alternatifler oluşturmaya yönelik etkinlik/soru	-	-	-	-	-	-	-
DEĞERLENDİRME							
1.Öğrendiklerini değerlendirme	+	+	+	+	+	+	+
2.Süreç boyunca yaptıklarını değerlendirme	-	-	-	-	-	-	-
3. Öz değerlendirme	-	-	-	-	-	-	-

3.1. Araştırmanın Alt Problemlerine Ait Bulgular

3.1.1. 1.Alt Probleme Ait Bulgular

Bu alt problemde, “Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Fen Bilimleri 5. Sınıf Ders Kitaplarında Bilişsel Koçluk Yaklaşımının “planlama” boyutuna uygun etkinliklere yer verilmiş midir?” sorusuna cevap aranmış ve yapılan analizde bilişsel koçluk yaklaşımının planlama boyutuna yönelik etkinliklere ne derece yer verildiği Çizelge 3.2’de belirtilmiştir.

Çizelge 3.2. Bilişsel Koçluk Yaklaşımının Planlama Boyutuna Ait Kitaptan Elde Edilen Veriler

PLANLAMA	1.ünite	2.ünite	3.ünite	4.ünite	5.ünite	6.ünite	7.ünite
1. Öğrenci motivasyonunu arttırmaya yönelik veri	+	+	+	+	+	+	+
2. Ne öğrenileceğine yönelik bilgilendirme	+	+	+	+	+	+	+
3. Etkili soru	+	+	+	+	+	+	+
4. Öğrencilerin ilgi, yetenek, güçlü ve zayıf yanlarını belirlemeye yönelik etkinlik/soru	+	-	+	-	-	-	-
5.Öğrencilerin şu anki duygu-düşünce-davranışlarının farkında olmasına yönelik etkinlik/soru	-	-	-	-	-	-	-
6.Öğrencilerin planlama yapmalarına yardımcı olacak, yol gösterecek soru/form	+	+	+	+	+	+	+

1.madde kapsamında üniteler taranmış ve öğrenci motivasyonunu arttırmaya yönelik veriler elde edilmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda kitabın bölümlerinin tanıtıldığı “Organizasyon Şeması” sayfa 9’da “*Bölüm ile ilgili motivasyon soruları verilmiştir.*” kısmı dikkat çekmektedir (şekil 4.1. de gösterilmiştir). Ders kitabı BKKL’sini dolduran öğretmenler ve araştırmacı da bölümlerin giriş kısımlarındaki soruları motivasyon arttırmaya yönelik veri şeklinde değerlendirmişlerdir. Motivasyon soruları öğrencilerin dikkatini çekerek öğrencilerin düşünmesini sağlar ve öğrencilerde öğrenme isteği uyandırır. Bu nedenle kitabın her ünite ve bölümlerinde bu sorulara yer verilmesi olumlu olarak değerlendirilmiştir.

Görsel 3.1. Fen Bilimleri Ders Kitabı 5. Ünite 1. Bölüm 1. Motivasyon Sorusu (Ünver ve diğ., 2019)**Görsel 3.2. Fen Bilimleri Ders Kitabı 5. Ünite 1. Bölüm 2. Motivasyon Sorusu (Ünver ve diğ., 2019)**

İncelenen kitapta “Ne öğrenileceğine yönelik bilgilendirme” yapılmıştır. Ünite girişlerinde üniteye ait bölüm başlıkları, bölüm girişlerinde ise öğrenilecek konu/kavramların neler olduğu belirtilmiş. Örneğin, 1. Ünite için Konu / Kavramlar: Güneş’in yapısı ve dönme hareketi, Ay’ın yapısı, Dönme hareketleri ve sonuçları, dolanma hareketleri ve sonuçları, Ay’ın evreleri, Güneş, Dünya ve Ay’ın birbirlerine göre hareketleri gibi. Ancak, öğrencilerin ne öğreneceğine yönelik yapılan bilgilendirmenin yetersiz olduğu düşünülmekte ve fen bilimleri öğretim programında verilen amaç ve kazanımların ünite ve bölüm girişlerinde verilmesinin daha faydalı olacağı düşünülmektedir.

İncelenen ders kitabının her ünitesinde konu anlatımlarının arasında etkili sorulara yer verilmiştir. Etkili sorular açık uçlu, öğrencinin düşünmesini, alternatifler ve farklı bakış

açılarını kullanmayı gerektiren sorulardır. Ders kitabında konular yüzeysel olarak verildiği için sorulan etkili soruların da sınırlı olduğu görülmektedir. Konu anlatım kısmında içeriğin zengin bir şekilde sunumu ile daha fazla açık uçlu sorulara yer verilebilir. Aşağıda örnek olarak 4. Üniteye yönelik etkili soru örnekleri verilmiştir.

4. Ünite:

Isıttığımız yağ ve mumda ne gibi bir değişiklik gözlemledik?

Isıttığımız yağ ve mumu buzdolabında belirli bir süre bekletirsek mum ve yağda ne gibi değişiklikler olur?

İçinde yemek pişen tencerenin kapağını annemiz kaldırdığı zaman tencereden buhar çıktığını görmüştüzdür. Kapaktan damlayan sular da dikkatimizi çekmiştir. Sizce bütün bunların nedeni ne olabilir?

İnsanları birbirinden ayıran farklı özellikler olduğunu öğrendik. Peki, doğadaki maddeleri birbirinden ayıran özellikler nelerdir?

“Öğrencilerin ilgi, yetenek, güçlü ve zayıf yanlarını belirlemeye yönelik etkinlik/soru” 1 ve 3. üniteye yer almaktadır. Ders kitabında “Fen ve Mühendislik Uygulamaları-Tasarım Döngü Basamakları” kapsamında verilen etkinliklerin bu maddeye uygun olduğu düşünülmüştür. Diğer ünitelerde bu madde ile ilgili veri bulunmamaktadır. Ders kitabında “Fen ve Mühendislik Uygulamaları-Tasarım Döngü Basamakları” başlığı ile verilen bölüm Fen Bilimleri Öğretim Programında, “Mühendislik ve Tasarım Becerileri” olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bölümlerdeki etkinlikler öğrenci ilgi-bilgi-yetenek-beceri-güçlü ve zayıf yanlarını görmeye yöneliktir.

Öğretim programında,

Mühendislik ve Tasarım Becerileri: Bu alan, fen bilimlerini matematik, teknoloji ve mühendislikle bütünleştirmeyi sağlayarak, problemlere disiplinler arası bakış açısıyla, öğrencileri buluş ve inovasyon yapabilme seviyesine ulaştırarak, öğrencilerin edindikleri bilgi ve becerileri kullanarak ürün oluşturmalarını ve bu ürünlere nasıl katma değer kazandırılacakları konusunda stratejileri geliştirmesini kapsamaktadır (TTK, 2018),

şeklinde ifade edilmiştir. Ders kitabının diğer ünitelerine de fen ve mühendislik uygulamaları bölümleri eklenmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir.

5. madde kapsamında incelenen ders kitabında öğrencilerin duygu-düşünce-davranışlarını belirtmeye ve bunların farkında olmasına yönelik bir veriye rastlanılmamıştır. Kitapta öğrencilerin öğrenmesine yönelik bilişsel davranışlar dikkate alınırken öğrencilerin duygu-düşünce-davranışlarını açığa çıkarmaya yönelik verilere yer verilmediği görülmektedir. Davranışlarımızın altında duygu ve düşüncelerimiz yatmaktadır. Öğrendiklerimiz ile ilgili farkındalığımızı arttırabilmek için konulara yönelik duygu-düşüncelerimizi ifade edebilmeyi sağlayan verilerin bulunmasının faydalı olabileceği düşünülmektedir. Konu anlatım kısımlarında sorulan etkili soruların öğrencilerin duygu-düşünce-davranışlarını ifade etmeye yönelik sorulması alternatif olarak düşünülebilir. Süreç değerlendirme, öz-akran ve grup değerlendirme formlarında bunlara yönelik maddelerin bulunmasının öğrencide farkındalık

oluşması açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Farklı bir alternatif olarak da olaylara alışlagelmiş bakış açısı dışında farklı pencerelerden bakarak düşünmeyi sağlayan altı şapkalı düşünme tekniğinin kullanılması tavsiye olarak sunulabilir. BKKL’inde planlama boyutunun 6. maddesi ile ilgili ders kitabının giriş kısmında bilgilendirme yapılmıştır. Öğrencilerin öğrenmelerine rehberlik sağlaması bakımından ders kitabında öğrencilerin planlama yapmalarına yardımcı olacak formların bulunmasının önemli olduğu düşünülmektedir. Planlama yapmaya yardımcı formlar her ünite için üniteler içerisinde ayrı ayrı tekrarlanmamış, kitapta konulardan önce verildiği için bütün üniteleri kapsadığı düşünülerek bütün ünitelerle ilgili planlama yapmaya yardımcı olacak form kapsamında değerlendirilmiştir.

3.1.2. 2. Alt Problemlere Ait Bulgular ve Yorum

Bu alt problemde “Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Fen Bilimleri 5. Sınıf Ders Kitaplarında Bilişsel Koçluk Yaklaşımının “düşünme” boyutuna ilişkin etkinliklere yer verilmiş midir?” sorusuna cevap aranmış ve yapılan analizde bilişsel koçluk yaklaşımının düşünme boyutuna yönelik etkinliklere ne derece yer yerildiği Çizelge 3.3’de belirtilmiştir.

Çizelge 3.3. Bilişsel Koçluk Yaklaşımının Düşünme Boyutuna Ait Kitaptan Elde Edilen Veriler

DÜŞÜNME	1.ünite	2.ünite	3.ünite	4.ünite	5.ünite	6.ünite	7.ünite
1. Ön bilgi ve yaşantıları kullanmaya yönelik bilgi, etkinlik/soru	+	+	+	+	+	+	+
2. Başarılı kişileri model alma/değerlendirmeye yönelik etkinlik/soru	+	-	+	+	+	+	+
3. Yeni bilgi ve davranışları nasıl öğreneceğinin farkında olmaya yönelik etkinlik/soru	+	+	+	+	+	+	+
4. Öğrenmeyi gerçekleştirmeye yönelik küçük ve büyük adımları belirleme	-	-	-	-	-	-	-
5. Amaç doğrultusunda seçenekler, çözüm yolları, alternatifler oluşturmaya yönelik etkinlik/soru	-	-	-	-	-	-	-

İçinde yaşadığımız çevre fennin konusu olduğu için bütün ünitelerde öğrencilerin gündelik hayatla ilgi kurabileceği ve ön bilgilerini kullanabileceği örneklere yer verilmiştir. *Güneş ve Dünyanın büyüklüklerini kıyaslayabilmek için plates topu ile nohut tanelerini eşleştirmeleri...* gibi birçok örnek kitapta yer almaktadır.

“Fen ve Mühendislik Tasarımları” bölümlerinde öğrencilere başarılı girişimleriyle ilham verecek kişilere yer verilmiştir. Üniteler içerisinde konu alanlarına uygun olarak o alanda başarılı olan kişilere, yaptıkları çalışmalara değinilmiştir. Bu kişilerin öğrencilere ilham kaynağı olacağı, onların motivelerini arttıracacağı düşünülmektedir. Bu bakımdan kitapta 2. maddeye ait veri bulunması önemli görülmektedir. İkinci ünite dışında diğer ünitelerde alanında başarılı kişilerle ilgili bilgilendirme yapılmıştır.

Kitapta verilen etkinlikler öğrencilerde ne öğreneceğine yönelik bilgi sağlama ve farkındalık oluşturma açısından olumlu değerlendirilse de etkinliklerde her şeyin öğrenciye hazır olarak sunulup öğrencinin düşünmesine fırsat vermemesi olumsuz olarak değerlendirilmiştir. Amaç

öğrencinin kendi öğrenme yollarını öğrenmesi olduğundan kitaptaki bütün etkinliklerde her şeyin öğrenciye hazır olarak verilmesi manidardır. Öğrencilerin öğrenmeyi öğrenmelerini kolaylaştırmak için ders kitabına farklı öğretim yöntem ve tekniklerinin eklenmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir. Yine programda belirtildiği üzere öğrenmeyi öğrenme üzerine öğrencilere kendi öğrenme yollarını fark etmelerini sağlayacak bilgilendirmeler yapılmasının uygun olacağı düşünülmektedir.

“Öğrenmeyi gerçekleştirmeye yönelik küçük ve büyük adımları belirleme” bu madde kapsamında ders kitabında öğrencinin öğrenmesini sağlamak üzere bilgiler öğrenciye hazır olarak sunulmuş, etkinlikler ise konuları pekiştirmek üzere her işlem adımı belirtilerek verilmiştir. Öğrenciye bir sorumluluk verilmemiş olup bu madde ile ilgili öğrencinin öğrenmesini kolaylaştıracak bir plan ve plan ile ilgili yapılacak işlemler öğrenciden istenmemiştir. Dolayısı ile ders kitabında öğrenmeyi gerçekleştirmeye yönelik büyük ve küçük adımları belirleme ile ilgili bir veri bulunmamaktadır. Öğrencilere proje ve performans ödevi konuları ders kitaplarında verilebilir. Yine konulara uygun ürün oluşturmaya yönelik etkinlik konusu kitapta öğrenciye verilip öğrenciden bilimsel araştırma basamakları ve tasarlama için verilen kılavuzun basamaklarını uygulaması öğrenciden beklenebilir. Böylece öğrencilerden büyük ve küçük adımları belirlemeleri istenerek öğrenmelerinde sorumluluk almaları sağlanabilir.

4.maddede de belirtildiği üzere kitapta bilgiler öğrencilere doğrudan hazır olarak verilerek öğrenciye öğrenmesini öğrenme üzerine bir sorumluluk yüklenmemiştir. Dolayısı ile “Amaç doğrultusunda seçenekler, çözüm yolları, alternatifler oluşturmaya yönelik etkinlik/soru” bu madde kapsamında herhangi bir veri ders kitabında bulunmamaktadır. Yine 4. maddede belirtildiği üzere proje ve performans ödevleri ile öğrenciler amaçlarına ulaşmak için seçenekler üretmekle ellerindeki olanaklar doğrultusunda kendilerine uygun olanı kullanabilirler.

3.1.3 3. Alt Problemlere Ait Bulgular ve Yorum

Bu alt problemde “Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Fen Bilimleri 5. Sınıf Ders Kitaplarında Bilişsel Koçluk Yaklaşımının “değerlendirme” boyutuna ilişkin etkinliklere yer verilmiş midir?” sorusuna cevap aranmış ve yapılan analizde bilişsel koçluk yaklaşımının değerlendirme boyutuna yönelik etkinliklere ne derecede yer verildiği Çizelge 3.4’de belirtilmiştir.

Çizelge 3.4. Bilişsel Koçluk Yaklaşımının Değerlendirme Boyutuna Ait Kitaptan Elde Edilen Veriler

DEĞERLENDİRME	1.ünite	2.ünite	3.ünite	4.ünite	5.ünite	6.ünite	7.ünite
1. Öğrendiklerini değerlendirme	+	+	+	+	+	+	+
2. Süreç boyunca yaptıklarını değerlendirme	-	-	-	-	-	-	-
3. Öz değerlendirme	-	-	-	-	-	-	-

Bilişsel koçluğun değerlendirme boyutuna ait BKKL’ sinde 3 madde yer almaktadır. Bilişsel koçluğun değerlendirme bölümüne ait birinci madde için incelenen kitap içerisinde bütün

ünitelerde öğrencilerin öğrendiklerini değerlendirebilecekleri geleneksel ölçme-değerlendirme sorularının yer aldığı görülmektedir. Ünitelere ait farklı türde geleneksel ölçme değerlendirme soruları aşağıdaki şekillerde gösterilmektedir.

Görsel 3.3. Fen Bilimleri Ders Kitabı 5. Ünite 1. Öğrendiklerini Değerlendirme (Ünver ve diğ., 2019)

Görsel 3.4. Fen Bilimleri Ders Kitabı 5. Ünite 2. Öğrendiklerini Değerlendirme (Ünver ve diğ., 2019)

2013 Fen Bilimleri Öğretim Programının ölçme ve değerlendirme kısmında geleneksel ölçme değerlendirme yöntemlerinin yerine hem süreç hem de öğrenme ürününü değerlendirmeyi sağlayan, yine öğrencilerin bilgi, beceri, duyuş ve performanslarını gösterme imkânı sunan tamamlayıcı ölçme değerlendirme tekniklerinin kullanılması gerektiği belirtilmiştir. Yapılan incelemeye göre, uygulamadaki programda da hem süreç hem de bilişsel-duyuşsal ve devinişsel özelliklerin dikkate alındığı ölçme değerlendirme tekniklerinin kullanımının daha yerinde olacağı görülmektedir.

Bilişsel koçluğun değerlendirme boyutuna ait 2. ve 3. madde değerlendirildiğinde incelenen ders kitabında süreç değerlendirme ve öz değerlendirme üzerine verilerin olmadığı görülmektedir. 2017 öğretim programında hem süreç hem de öz değerlendirmeye yer verilmişken, yenilenen 2018 öğretim programında öz-akran ve grup değerlendirilmesine değinilmediği ancak süreç değerlendirmesinin vurgulandığı görülmektedir. Öğrencilerin kendi öğrenme sorumluluk ve denetimlerini sağlamaları açısından öz-grup ve akran değerlendirme formları önemli görülmektedir. Bundan dolayı belirtilen formların ders kitabında bulunmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

4. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

4.1 Sonuç ve Tartışma

Araştırmada doküman incelemesi metodu kullanılmış ve ortaokul 5.Sınıf Fen Bilimleri Ders Kitabında ünitelerde yer alan konu, kavramlar, etkinlikler, konu ile ilgili ilginç bilgiler, fen ve mühendislik uygulamaları ile tasarım bölümleri ve değerlendirme soruları incelenmiştir.

Bu çalışmanın bulgularına göre 5. Sınıf Fen Bilimleri Ders Kitabında bilişsel koçluğun planlama, düşünme ve değerlendirme boyutlarındaki maddelerinde eksiklikler olmasına rağmen ilgili kriterlere uygun maddelerin de olduğu görülmüştür. İncelenen ders kitabındaki ünitelerin tamamı aynı format ile yazıldığı için genellikle bir ünite olan madde diğerlerinde de var ya da bir ünite olmayan madde diğer ünitelerde de yoktur.

Bilişsel koçluğun; planlama boyutunda 6, düşünme boyutunda 5, değerlendirme boyutunda 3 madde olup, incelenen ders kitabının 7 ünitesinde planlama boyutunun 5. maddesine, düşünme boyutunun 4 ve 5. maddesi ile değerlendirme boyutunun 2 ve 3. maddesine uygun verilere rastlanılmamıştır. Bu maddeler planlama boyutunda “öğrencilerin ilgi, yetenek, güçlü ve zayıf yanlarını belirlemeye yönelik etkinlik/soru, öğrencilerin şu anki duygu-düşünce-davranışlarını farkında olmasına yönelik soru/form”, düşünme boyutunda “amaçları gerçekleştirmeye yönelik küçük ve büyük adımları belirleme, amaç doğrultusunda seçenekler, çözüm yolları, alternatifler oluşturmaya yönelik etkinlik/soru”, değerlendirme boyutunda ise “süreç boyunca yaptıklarını değerlendirme, öz değerlendirme” dir.

Ders kitabında yer alan maddeler planlama boyutunda “öğrenci motivasyonunu arttırmaya yönelik veri, ne öğrenileceğine yönelik bilgilendirme, etkili soru, öğrencilerin planlama yapmalarına yardımcı olacak soru/form”, düşünme boyutunda “ön bilgi ve yaşantıları kullanmaya yönelik bilgi, etkinlik/soru, yeni bilgi ve davranışları nasıl öğreneceğinin farkında olmaya yönelik etkinlik/soru”, değerlendirme boyutunda ise “öğrendiklerinin değerlendirme” dir.

Yapılan literatür taramasında ders kitaplarının incelendiği çalışmalarda en çok eleştiri ders kitaplarındaki ölçme-değerlendirme bölümleri üzerinedir. Yenilenen 2013 Fen Bilimleri Öğretim Programına göre hazırlanan özel bir yayına ait Fen Bilimleri Ders Kitabının incelendiği araştırmada kitaplar programa uygunluk, içerik, görsel tasarım, ölçme-değerlendirme temalarıyla değerlendirilmiştir. Çalışmada akran-öz-grup-etkinlik değerlendirme formlarının olmaması öğretmenler tarafından bir eksiklik olarak belirtilmiştir. Ölçme değerlendirme bölümleri alternatif ölçme değerlendirme etkinliklerini içermesi bakımından olumlu değerlendirilmiş ancak sayı olarak yetersiz görülmüştür (Karamustafaoğlu, Salar ve Celep, 2015). 1926, 1948, 1974, 1992, 2000, 2004 ve 2013 yıllarındaki öğretim programlarına yönelik düzenlemelerin yapıldığı 6-7 ve 8. Sınıf Fen Bilimleri Ders Kitaplarının incelendiği araştırmada kitapta yer alan sorular Bloom taksonomisinin bilişsel alandaki basamaklarının ağırlıkları açısından incelenmiştir. Araştırmada elde edilen sonuçlar sınıf seviyesine göre farklılık göstermiştir. 2004 ve 2013 yıllardaki programa göre düzenlenen 8.Sınıf Fen Bilimleri Ders Kitabı daha alt düzey, 1926 programına göre düzenlenen kitabın ise diğerlerine göre daha üst düzey bilişsel becerileri ölçtüğü belirtilmiştir (Akçay, Akçay ve

Kahramanoğlu, 2017) 5 ve 6. Sınıf Fen Bilimleri Ders Kitabı incelendiği çalışmada temalar içerik, öğretim yaklaşımı, resimler, ünite sonu yardımcıları, laboratuvar etkinlikleri ve fiziksel...vb. özelliklerdir. 5.Sınıf Fen Bilimleri Ders Kitapları ile ilgili ünite sonu yardımcılarını neredeyse tüm öğretmenler tarafından yetersiz görülmüştür. Ünite sonu değerlendirme sorularının yetersiz olması çalışmanın en dikkat çekici verisidir. Çalışma kitaplarının kaldırılması ve kaynak kitap kullanılmaması ile bu sonucun açığa çıktığı düşünülmektedir. Yine ünite sonu etkinlikleri açısından proje performans ve değerlendirme ölçeklerine kitapta yer verilmemesi kitaptaki eksiklikler olarak dile getirilmiştir. 6.Sınıf Fen Bilimleri Ders Kitabı için de öğretmen görüşleri paralellik göstermektedir (Yücel ve Karamustafaoğlu, 2020). 2010-2019 yılları aralığında Fen Bilimleri Ders Kitapları üzerine yapılan çalışmaların değerlendirildiği araştırmada, yapılan çalışmalarda en çok içerik, en az ise dil, üslup, anlatım dikkat çekmiş, ölçme-değerlendirme ve tasarım-düzenleme üzerine de incelemelerin yapıldığı belirtilmiştir (Eroğlu-Doğan, Ekinci ve Doğan, 2020)

4.2 Öneriler

4.2.1 Uygulamaya Yönelik Öneriler

1. Ders kitabı sadece bilgi sunan ders materyali konumunda olmamalı, bilişsel koçluk yaklaşımına uygun olarak öğrencilere öğrenmeyi öğrenmeye rehberlik etmelidir. Öğrencilerin öğrenme süreçlerinde kendilerini değerlendirmelerine yardımcı olmalıdır.
2. Kitap içerisine öğrenci koçluk sözleşmesi eklenebilir. Koçluk eylem planları içerisinde koçluk alacak kişi ile atılacak ilk adım koçluk sözleşmesini imzalamaktır. Birey imzaladığı sözleşme ile sorumluluklarına sadık kalır (Ayvaz, 2017).
3. Değerlendirme boyutunun 2 ve 3. maddesine yönelik olarak hatalara ilişkin etkinliklere de yer verilebilir. Tarihteki birçok icat hata sonucu bulunmuştur. Öğrencilerin de hata yapması gayet normaldir. Eğer hatasız bir hayat olsun istiyorsak herhalde hiçbirimizin bir eylemde bulunmaması gerekir. Hatalar değerlidir. Çünkü öğrenmeyi sağlar. Hata yapan öğrenciler, hatalarından ders çıkararak yeniden planlama yapar. Bu sayede hataların sorumluluğunu üstlenmeyi öğrenirler.
4. Planlama boyutunun 1 ve 2. maddesine yönelik olarak öğrencilere belirledikleri hedefin olumlu bir ifade olması gerektiği sezinletirilmelidir. Örneğin 'erteleme alışkanlığından kurtulmak istemek' hedef için uygun bir ifade değildir. Bunun yerine 'planlı ve disiplinli çalışma alışkanlığı kazanmak' şeklinde bir hedef belirlenebilir. Bu tür ifadeler hem daha motive edici hem de hedefe odaklanmayı kolaylaştırıcı etki sağlar (Barutçugil, 2018).
5. Etkin öğrenmeyi sağlamak ve motivasyonu arttırmak için neden öğreniyorum (ilgi çek), ne öğreniyorum (bilgi ver), nasıl öğreneceğim(yaptır), bunu hayatta nasıl kullanacağım (uygulama alanlarını fark ettir) sorularının sorulmasının, cevaplarının paylaşılmasının da etkili olacağı düşünülmektedir (Çev. Kenber, 2017).

4.2.2. Araştırmacılara Yönelik Öneriler

1. Farklı sınıf ve branş düzeyinde ders kitapları incelenebilir.

2. Herhangi bir branş ve sınıf düzeyine ait kullanılan farklı yayınların ders kitapları karşılaştırılarak incelenebilir.
3. Kaynak kitaplar incelenebilir ve ders kitaplarıyla karşılaştırılabilir.
4. Bu çalışma için hazırlanan Bilişsel Koçluk Kontrol Listesi daha da geliştirilerek farklı çalışmalar için kullanılabilir.

KAYNAKÇA

- [1] Akçay, B., Akçay, H., Kahramanoğlu, E., Ortaokul Fen Bilimleri Ders Kitaplarının Bloom Taksonomisine Göre İncelenmesi, Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 30(2), 521-549, 2017.
- [2] Akyıldız, S. T., *Bilişsel Koçluk Destekli Yansıtıcı Öğretim Yaklaşımının İngilizce Öğretiminde Öğrencilerin Akademik Başarısına, Kalıcılığa, Yansıtıcı Düşünme ve Üstbiliş Becerilerine Etkisi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elazığ, 2015.
- [3] Ayvaz, F., *Koçluk Teknikleri*, Paloma Yayınevi, Ankara, 2017.
- [4] Bal, A.P., Demir, Ö., Bilişsel Koçluk Yaklaşımının Öğretmen Adaylarının Görüşleri Açısından İrdelenmesi, Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD), Cilt 12, Sayı 4, Aralık, Sayfa 325-340, 2011.
- [5] Barutçugil, İ., *Yöneticiler İçin Koçluk Becerileri*, Kariyer, İstanbul, 2018.
- [6] Bjerken, K. S., *Building Self-Directed Teachers: A Case Study of Teachers' Perspectives of the Effects of Cognitive Coaching on Professional Practices*, Minnesota State University, Mankato, 2013.
- [7] Ceylan, M., *Bilişsel Koçluk Yöntemi ile Öğretilen Bilişsel Farkındalık Stratejilerinin Öğrencilerin Başarılarına, Bilişsel Farkındalık Becerilerine ve Tutumlarına Etkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum, 2011.
- [8] Çam Tosun, F. Ve Bayram, A. Öğrenci Koçluğuna İlişkin Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri: Bayburt Örneği, Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi, 7 (1), 2017.
- [9] Demir, Ö., Doğanay, A., Bilişsel Koçluk Yoluyla Öğretilen Bilişsel Farkındalık Stratejilerinin Akademik Başarıya Etkisi, Eğitim Bilimleri ve Uygulamaları Dergisi, Dec, Vol. 7 Sayı 14, p121-138, 2008.
- [10] Demir, Ö., *Bilişsel Koçluk Yöntemiyle Öğretilen Bilişsel Farkındalık Stratejilerinin Altıncı Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Öğrencilerin Epistemolojik İnançlarına, Bilişsel Farkındalık Becerilerine, Akademik Başarılarına ve Bunların Kalıcılıklarına Etkisi*, Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana, 2009.

- [11] Díaz, K.A., *Employing National Board Certification Practices With All Teachers: The Potential of Cognitive Coaching and Mentoring*, Doctoral Dissertation, Arizona State University, America, 2013.
- [12] Duman, A.O., *Bilişsel Koçluk Yönteminin Yedinci Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Öğrencilerin Akademik Başarılarına ve Demokratik Tutumlarına Etkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi, Eğitim Bilimler Enstitüsü, Niğde, 2013.
- [13] Eroğlu Doğan, E., Ekinci, R., Doğan, D., Fen Bilimleri Ders Kitapları ile İlgili Yapılan Çalışmaların İncelenmesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 9(5) , 3479-3499, 2020.
- [14] Gomez, L. R., *Cognitive Coaching: Bringing the Ivory Tower Into the Classroom. Unpublished*, Ph. Dissertation, The University of North Carolina, Educational Leadership College of Education, Charlotte, 2005.
- [15] Karamustafaoğlu, S., Salar, U., Celep, A., Ortaokul 5. Sınıf Fen Bilimleri Ders Kitabına Yönelik Öğretmen Görüşleri. Gazi Eğitim Bilimleri Dergisi, 17-42, 2015.
- [16] Kılıç, F., Demir, Ö., Sınıf Öğretmenliği Öğrencilerinin Bilişsel Koçluk ve Bilişsel Esnekliğe Dayalı Öğretim Ortamlarının Oluşturulmasına İlişkin Görüşleri, İlköğretim Online, 11(3), 578-595, 2012.
- [17] Koray, Ö., Fen Eğitiminde Yaratıcı Düşünmeye Dayalı Öğretmen Adaylarının Yaratıcılık Düzeylerine Etkisi, Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi, 10(4), 580-599, 2004.
- [18] Ladyshevsky, R. K., Peer Coaching: A Constructivist Methodology For Enhancing Critical Thinking in Postgraduate Business Education, Higher Education Research Development, 25(1), 67-84, 2006.
- [19] MEB, *İlköğretim Kurumları Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programı*, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara, 2018.
- [20] Özdemir, M., Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 11(1), 323-343, 2010.
- [21] Pürçek, K., Koç ve Eğitimde Koçluk. Journal of Education and Future, issue 6, 1-14, 2014.
- [22] Richards, M., *Eğitimde Koçluk Yaklaşımı*. (çev. D. Kenber), İstanbul, Nail, 2017. (Eserin orijinali 2013' te yayımlandı).
- [23] Rinaldi, L., *The Effects of Learning About the Five States of Mind on Elementary Children in Grades 3, 4, and 5. Fielding Graduate University Doctoral Dissertation*. Retrieved From ProQuest Dissertations and Theses, UMI No.3591907, 2013.
- [24] Temizyürek, K., *Fen Öğretimi ve Uygulamaları*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2003.
- [25] Turgut, M.F. Türkiye’de Fen ve Matematik Programlarının Yenileme Çalışmaları. H.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi, 5, 1-14, 1990.

- [26] Tümen Akyıldız, S., *Bilişsel Koçluk Destekli Yansıtıcı Öğretim Yaklaşımının İngilizce Öğretiminde Öğrencilerin Akademik Başarısına, Kalıcılığa, Yansıtıcı Düşünme ve Üstbiliş Becerilerine Etkisi*, Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elâzığ, 2015.
- [27] Ünver, E. ve diğerleri., *Fen Bilimleri Ders Kitabı*, Dikey Yayıncılık, Ankara, 2019.
- [28] Yıldırım, A., Şimşek, H., *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2016.
- [29] Yücel, M., Karamustafaoğlu, S., Ortaokul 5. ve 6. Sınıf Fen Bilimleri Ders Kitapları Hakkında Öğretmen Görüşleri, *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(1), 93-120, 2020.

İNKLÜZİV SİNİFDƏ MÜƏLLİM VƏ VALİDEYNLƏRİN QARŞILIQLI TƏSİRİ.

ƏLİYEV VÜSALƏ SƏRDAR QIZI

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti, müəllim

ORCID:<https://orcid.org/0000-0003-2998-0543>

Açar sözlər: inklüziv sinif, əlilliyi olan uşaqlar, inklüziv təhsildə valideyn rolu.

Keywords: inclusive classroom, children with disabilities, the role of parents in inclusive education.

İnklüziv təhsil valideyn və uşaq bağçasının birgə fəaliyyəti üçün uşağın psixi inkişafında mühüm rol oynayır. Ona görə də valideynlərin uşaq bağçası ilə real əlaqələrinin qurulması, bu əlaqələrin əməkdaşlıq səviyyəsinə qaldırılması yollarının müəyyənləşdirilməsi hazırda psixologiyada diqqətlə öyrənilir, çünki uşağın psixi inkişafında bu əlaqələrin məzmunu xüsusi rol oynayır. Bu məsələ, həmçinin ona görə aktuallaşmaqdadır ki, müasir dövrdə kiçik uşaqların inkişafında vahidliyin gözlənilməsi, valideynlər, əlilliyi olan uşaqlar ilə tərbiyəçi-müəllimlər arasında müxtəlif anlaşılma məqamlarının yaranması, uşaqların fərdi psixoloji xüsusiyyətlərinin nəzərə alınmaması müsbət nəticələr vermir.

Belə ki, uşaqların inklüziv təhsilə cəlb olunmasına əsas maneələrdən biri kimi valideyn faktorunu ortaya qoyan ekspertlər bu sahədə həyata keçiriləcək proqramlar çərçivəsində valideynlərlə iş aparmağın vacibliyini ön plana çəkirlər.

İnklüziv sinif müəllimi valideynlə ünsiyyətdə bir sıra vacib məsələləri diqqətdə saxlamalıdır:

Birinci, valideynlərə həmişə dəqiq informasiya verməli, xoşagəlməz xəbərləri onlara çatdırmağa tələsməməlidir. İkinci, öz uşaqları ilə evdə yerinə yetirdikləri işə görə valideynlərə təşəkkürünü bildirməlidir. Üçüncü, əlilliyi olan uşağın inkişafına müntəzəm olaraq aydın və düzgün qiymət verilməli, onun səhvlərinə deyil, vəziyyətin yaxşı tərəfə dəyişməsi üçün vasitələr axtarılmasına daha çox diqqət ayırmaq lazımdır. Dördüncü, peşəkar terminlərdən istifadə edilməməlidir, yəni valideynlərə aydın olan sözlərdən istifadə olunmalıdır. Beşinci, valideynləri, övladları haqda xoş xəbərləri bölüşmək üçün dəvət edilməlidir. Altıncı, valideynlərdən öz uşaqları ilə hansı əlavə iş apardıqlarını və ya onların uşaq barədə yeni nə öyrəndikləri soruşulmalıdır. Yeddinci, görüş vaxtı valideynlərin orada sərbəst iştirak edə biləcəyi şəkildə planlaşdırılmalıdır.

İnklüziv sinifdə müəllim və valideynlərin qarşılıqlı əlaqəsi həm iştiraka mane olan əngəllərin fəal şəkildə aradan qaldırılmasını, həm də, ümumi uşaq bağçalarında uşaqları diqqət mərkəzində saxlayan və yalnız əlilliyi olan şəxsləri deyil, cəmiyyətdəki insanların bütün spektrini əks etdirən mühitlərin yaradılmasını tələb edir. İnklüziv sinifdə müəllim və valideynlərin qarşılıqlı əlaqəsi üçün zəruri olan əksər resurslar artıq icmada mövcuddur. Belə

ki, müəllimlərin pedaqoji və metodiki bilikləri çoxdur, ailə və icmaların da üzə çıxarılmalı, istifadə edilməli bəzi zəngin resursları mövcuddur.

İnklüziv təhsildə valideynləri təhsilin planlaşdırılmasında fəal iştirakçılara çevirmək üçün onlarla işləmək, zamanla valideyn-tərbiyəçi görüşləri keçirmək və uşağın irəliləyişi barədə mütəmadi olaraq məlumatlar vermək əhəmiyyətlidir. Valideynlər çox vaxt tərbiyəçi-müəllimlərə sual yağdıra və bəzən isə şikayətlər edə bilirlər. İnklüziv təhsil prosesinə valideynlərin cəlb olunması üçün faydalı tövsiyələrdən biri “Onlar soruşmadan cavab vermək”dir. Müəllimlər uşaqlardakı dəyişikliklər (müsbət və mənfi) barədə valideynlərə ardıcıl və stabil əsasda yenilənmiş məlumatlar göndərməlidir. Müəllim uşağı da bu informasiya mübadiləsinə daxil etməlidir.

İnklüziv təlimdə kiçik yaş dövrünün uşaq bağçası və ailə məsələləri, əlilliyi olan uşaqların psixoloji xüsusiyyətləri, uşaqlara fərdi yanaşma nəzəri şəkildə çox yaxşı əsaslandırıldıqda onun praktik təsir mexanizminin necə inkişaf etdirilməsi, problemlərin neqativ təsirinin necə aradan qaldırılması kimi məsələlər demək olar ki, nəzəri olaraq qalır. İkinci mühüm amil isə bu sahədə aparılmış tədqiqatlarda nəzərəçarpan systemsizlikdir ki, bu da məsələnin həllində aydın təsəvvür yaratmır.

Bildiyimiz kimi, valideynlər təhsilə aid istənilən qərarvermə prosesinin mərkəzində olaraq öz övladlarına dəstək ola bilirlər. Həmçinin valideynlər uşağın uşaq bağçasında öyrəndiklərini evdə davam etməsinə və təkrarlamasına dəstək göstərilməsində mühüm rol oynayırlar. Valideynlərin əməkdaşlığı tək cə, ailədə baş vermir, həm də sinif otağında da kömək valideynlərin və tərbiyəçi-müəllimlərin əməkdaşlığı üçün bir yol sayılır.

İnklüziv sinifdə tərbiyəçi-müəllim və valideynlərin qarşılıqlı işini təşkil etmək üçün əlilliyi olmayan uşaqların valideynlərinin köməyindən daha yaxşı istifadə etmək olar. Belə ki, başlanğıcda əlilliyi olan uşaqların valideynlərinin inklüziv təhsildə iştirakı və onların bu prosesə münasibəti ümumilikdə o qədər də ürək açan olmur. Əlbəttə ki, bunun öz səbəbləri var. Əlilliyi olan uşaqların valideynlərinin tərbiyəçi-müəllimlə əməkdaşlığında olması uşaq bağçası mədəniyyətinə təsir göstərir. Hətta, əlilliyi olmayan uşaqların valideynləri övladlarının əlilliyi olan uşaqlarla birlikdə təhsil almasına qarşı çıxaraq əməkdaşlıq etməkdən çəkinirlər. Bunları sadaladıqca aydın olur ki, sinif otağında valideynlərlə əməkdaşlıq yaradan zaman tərbiyəçi-müəllim bu cür münasibətləri aradan qaldıracaq strategiyalar irəli sürməlidir.

İnklüziv təhsildə valideyn-müəllim qarşılıqlı işini tənzimləyən əsas amillərdən biri də Uşaq və ailə dəstək planıdır. Bu plana əsasən inklüziv məktəblərdə maraqlı tərəflərə uşaqlar haqqında məlumat toplamaq, bu məlumatlar əsasında təlim hədəflərini müəyyən etmək və bu təlim hədəflərinə çatmaq üçün lazım gələn dəstək və vasitələri planlaşdırmağa kömək etmək üçün bir vasitədir. Uşağın valideynləri və ya qəyyumları olmadan bu planın hazırlanması mümkün deyil. Məhz buna görə də uşaq və ailə dəstək planı inklüziv təhsildə müəllim - valideynin qarşılıqlı təsirini zəruri edən səbəblərdən biri kimi hesab edilir.

Uşaq və ailə dəstək planları əlilliyin sosial və ya hüquqi əsaslı modeli zəminində hazırlanır və çətinlikləri aradan qaldırmağa istiqamətlənir.

Plan uşaqla məktəbdə məşğul olacaq insanların (məsələn, müəllimlər, xüsusi profilli pedaqoqlar, psixoloq və məsləhətçilər, terapevtlər və s.), ailə və mümkün olarsa, uşağın özünün əməkdaşlığı çərçivəsində hazırlanmalıdır. Hətta azyaşlı uşaqlar güclü tərəfləri, maraqları, əlavə dəstək və ya resurslara ehtiyaclarını müəyyən etməkdə məlumatları təmin edə bilərlər.

Şablon bir neçə hissədən ibarətdir:

- Uşaq və valideynlər haqqında məlumatlar.

• Hissə A: Mütəxəssis uşaq haqqında nəyi bilməlidir? Uşaq və valideynlərin baxışları, maraqları, ümidləri və istəkləri.

- Hissə B: Qiymətləndirmə. Uşağın güclü tərəfləri, bacarıqları və ehtiyacları:

- Dərketmə qabiliyyəti və öyrənmə;
- Sosial (ünsiyyət və qarşılıqlı əlaqə), emosional və əqli sağlamlıq;
- Hissiyat və fiziki tələblər;

- Sağlamlıq tələbləri.

- Hissə C: Hədəflər. Uşaq üçün qısa və uzunmüddətli nəticələr (hədəflər) qeyd edilir.

• Hissə D: Dəstəyin təmin edilməsi. Təlim hədəflərinə nail olmaq üçün strategiyalar müəyyənləşdirilir, hansı resurslara ehtiyac olduğu təyin edilir.

Uşaq və Ailəyə Dəstək Planı aşağıdakılar üçün istifadə edilən bir vasitədir:

- Məktəb, ev və uşaq haqqında məlumat toplamaq.
- Bu məlumatlara söykənərək şəxsi və təlim hədəfləri hazırlamaq.
- Bu məqsədlərə nail olmaq üçün tələb olunan dəstək və texniki təminatı müəyyənləşdirmək.

Bu, aşağıdakılar daxil olmaqla maraqlı tərəflərdən ibarət qrupun iştirak etdiyi birgə prosesdir:

- Uşaq, valideynlər və bacı-qardaş.
- Müəllim, baş müəllim, dostlar.
- Xüsusi pedaqoqlar, terapevtlər, sosial işçilər.

Planın hazırlanmasını, qrupun yığılmasını, görüşlərin təşkilini, icra və monitorinqə nəzarəti təmin edən əlaqələndirici seçilir.

- UADP-in diqqət mərkəzində aşağıdakılar dayanır:
- Uşağın edə bildikləri.
- Arzular, prioritetlər və hədəflər.
- Bu hədəflərə çatmaq üçün dəstək.

Struktur Titul vərəqi, baxış tarixləri, əlaqə məlumatları və əsas məlumatlardan ibarətdir.

• Hissə A "Mütəxəssislər uşaq barədə nəyi bilməlidir": uşaq və valideynlərin baxış bucaqları, maraqları və ümidləri

• Hissə B "Qiymətləndirmə": güclü tərəflər, bacarıqlar və aşağıdakı sahələrdə şəxsi hədəflərə çatmaq üçün tələb olunan dəstəyi müəyyənləşdirir.

- Ünsiyyət və qarşılıqlı əlaqə.
- Dərketmə və öyrənmə.

- Sosial, emosional və psixi sağlamlıq.
 - Hissi və/ya fiziki ehtiyaclar.
 - Tibbi ehtiyaclar.
 - Hissə C "Hədəflər": bütün qrupun qərarı əsasında qısa və uzun müddətli hədəflər verilir.
 - Hissə D "Təminat dəstək": hədəflərə nail olmaq üçün strategiyalar, o cümlədən zəruri dəstək, təminat və resurslar qeyd olunur.
 - Hissə E "Plana baxış üçün tədbirlər": əsas hissə, plan dinamik olmalı və praktikada istifadə edilməlidir.
- İnklüziv sinifdə müəllim-valideyn əməkdaşlığını tənzimləyən bu plan uşaqların inkişafının təmin olunması məqsədini daşıyır. Uşaq və ailə dəstək planı hazırlandığı zaman valideynlərin bunu bilməsi daha səmərəli nəticələrin olmasına səbəb olacaqdır.

İSTİFADƏ OLUNMUŞ ƏDƏBİYYAT

1. Azərbaycan Respublikasında xüsusi qayğıya ehtiyacı olan (sağlamlıq imkanları məhdud) uşaqların təhsilinin təşkili üzrə İnkişaf Proqramı (2005-2009) 30 aprel, 2002
2. Azərbaycan Respublikası. "2018-2024-cü illərdə Azərbaycan Respublikasında əlilliyi olan şəxslər üçün inklüziv təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Proqramı." Bakı: Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, 2017.
3. BMT-nin "Əlilliyi olan şəxslərin hüquqları haqqında" Konvensiyası və onun Fakültativ Protokolu." <http://www.un.org/disabilities/documents/convention/convoptprot-e.pdf> 2006
4. Beynəlxalq Əlillik İttifaqı, "İnklüziv Təhsil üzrə Mövqe Sənədi": <http://www.internationaldisabilityalliance.org/en/ida-position-papers-and-statements>
5. "Əlilliyi olan uşaqların təhsil hüququ: Inklüziv təhsilə insan hüquqlarına əsaslanan yanaşma". UNICEF, 2012. http://www.unicef.org/ceecis/IEPosition Paper_ENGLISH.pdf

TÜRKİYE’NİN DOĞUSUNDAKİ ÜNİVERSİTELERDE AKADEMİSYENLERİN SORUNLARI:

HAKKÂRİ, ŞIRNAK VE VAN ÖRNEĞİ

Dr. Engin KORKMAZ

Öğretim Görevlisi, Hakkari Üniversitesi,

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, Doğu Anadolu Bölgesinde bulunan üç üniversitede (Hakkari, Van ve Şırnak) çalışan akademisyenlerin karşılaştıkları sorunları tespit edip buna yönelik önerileri ortaya koymaktır. Yaklaşık on yıl önce Türkiye’deki üniversitelerde doktoralarını yapan akademisyenler, üniversitelerden davet almak suretiyle kadrolarını hemen alabiliyorken günümüzde söz konusu akademisyenlerin en büyük sorunu kadro olmaktadır. Öte yandan 10 Temmuz 2018 tarih 2 sayılı Cumhurbaşkanlığı kararnamesine göre “devlet yükseköğretim kurumları bünyesindeki birimler, önlisans, lisans ve lisansüstü programların sayısı, niteliği ve öğrenci sayıları ile yükseköğretim kurumunun eğitim-öğretim dışında yürüttüğü hizmetler dikkate alınarak Yükseköğretim Kurulunca çıkarılan norm kadro yönetmeliğine göre ilgili yükseköğretim kurumunca atama” yapılacağı belirtilmiştir. Bu durum beraberinde her bölüme verilen kadronun sınırlandırılmasını getirmekle birlikte özellikle bölümde doktoralarını bitirip bekleyen akademisyen sayısını da arttırmaktadır. Bunun yanında bölgedeki üniversitelerin yeterli sayıda öğrenci alamamaları ve bunun neticesinde akademik kadroların pasif duruma geçmesi gibi durumlarla karşılaşmıştır. Aynı zamanda akademisyenlerin atama, yerdeğiştirme, özlük hakları konularında karşılaştıkları problemler araştırılmıştır. Bu çalışmada yukarıda ana hatları ile verilen sorunların tespiti için çalışmanın örneği olarak kabul edilen üç üniversiteden beşer akademisyen ile yapılacak yarı yapılandırılmış (semi-structured) mülakatlarla elde edilen verilerin analizi yapılacaktır. Mülakatlarda katılımcılara 20 soru yöneltilmiştir. Mülakatlar, üniversitelerin farklı bölümlerinde çalışan araştırma görevlisi, öğretim görevlisi ve öğretim üyeleri ile yapılmıştır. Çalışma, yarı yapılandırılmış mülakatlarla elde edilen verilerin toplanıp nitel olarak yorumlanmasına dayanmaktadır. Sonuç olarak akademideki sorunların üniversitede farklı unvanlara sahip akademisyenlerin gözünden tespit edilip bu sorunlara çözüm aranması akademinin kalitesini arttıracığı gibi aynı zamanda kamusal faydanın arttırılacağı da düşünülmektedir.

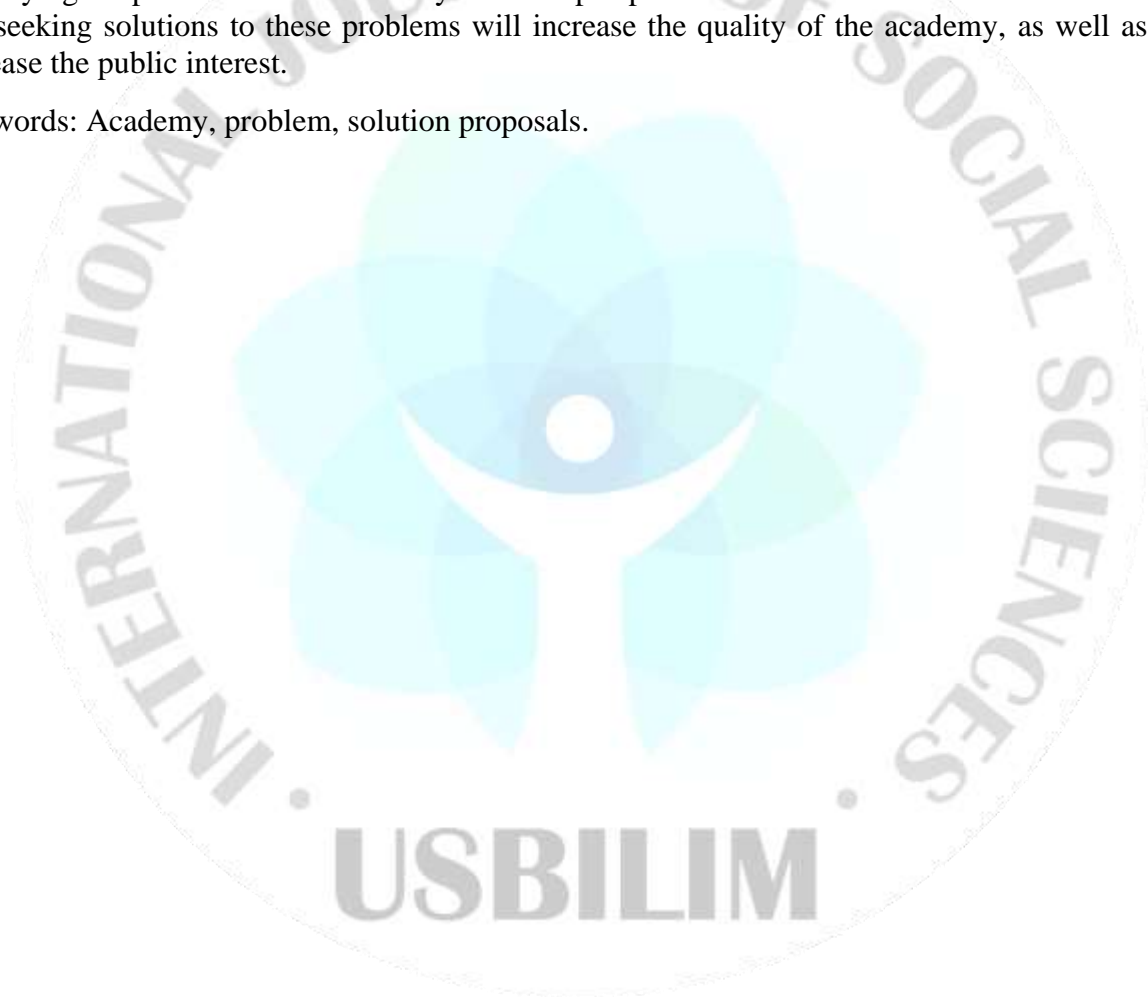
Anahtar Kelimeler: Akademi, sorun, çözüm önerileri.

ABSTRACT

The aim of this study is to identify the problems faced by academics working in three universities (Hakkari, Van and Şırnak) in the Eastern Anatolia Region and to put forward suggestions for this. While about ten years ago, academics who did their doctorate in universities in Turkey were able to get their positions immediately by receiving invitations from universities, today the biggest problem of these academics is getting a staff. On the other hand, according to the Presidential Decree No. 2 dated 10 July 2018, "the units within the state higher education institutions, the number, quality and number of students of associate degree, undergraduate and graduate programs, and the services carried out by the higher education

institution outside of education and training, according to the norm staff regulation issued by the Higher Education Council. It is stated that “assignment by the higher education institution” will be made. While this situation brings with it the limitation of the norm staff given to each department, it increases the number of academicians who are waiting for their right in the department. In addition, there were situations where the universities in the region could not take enough students and as a result, the academic staff became passive. At the same time, the problems faced by academicians on assignment, relocation and personal rights were investigated. In this study, an analysis will be made through semi-structured interviews with five academics from three universities, which are accepted as examples of the study, in order to determine the problems outlined above. In the interviews, 40 questions were asked to the participants. Interviews will be held with research assistants, lecturers and lecturers working in different departments of universities. The study is based on the data collection and qualitative interpretation of obtained through semi-structured interviews. As a result, it is thought that identifying the problems in the academy from the perspective of academics with different titles and seeking solutions to these problems will increase the quality of the academy, as well as increase the public interest.

Keywords: Academy, problem, solution proposals.

WOMEN'S POSITION IN THE WORLD OF SPORTS WITHIN THE CONTEXT OF GENDER EQUALITY

Dr. Aykut SİĞİN

Aksaray University

– 0000-0002-1197-552X

SümeYra DURAK

Aksaray University

– 0000-0003-0615-1486

ABSTRACT

Gender stereotypes permeate all forms of social interaction, and the world of sports is no exception. These stereotypes play a big role in determining the position of women and men in sports as well as the sports branches they may want to be engaged in. Women trying to exist in the world of sports experience some difficulties in this male-dominated field, and they (also men who lie outside the ideal perception of masculinity) are pushed into a secondary position in the field. This study investigates the position of women in the world of sports within the context of gender equality, and tries to answer the following questions: “How are women who actively work in the field of sports seen by society?” and “How is the position of women interested in sports shaped in the world of sports?” In this study, literature review was used as the primary research method. Additionally, an interview with a male referee and a female karate trainer was carried out. The findings of the study revealed that the achievements of women in sports are ignored by society in general, and by individuals who adopt a male-dominated understanding in particular, due to their gender or the sports branch they choose. Besides, various obstacles stand in the way of women's promotion, and they have to work for a lower wage than their male counterparts. The findings also showed that women who are professionally involved in sports are exposed to verbal violence and harassment from time to time.

Key Words: Gender, Sports, Women's Position in Sports

TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ BAĞLAMINDA KADININ SPOR DÜNYASINDAKİ YERİ

ÖZET

Toplumsal cinsiyet kalıp yargıları, toplumsal etkileşimin her türlüsüne sirayet etmekte, spor dünyası da bu kalıp yargılar tarafından şekillendirilmektedir. Söz konusu kalıp yargılar, kadının ve erkeğin spor dünyasındaki konumundan, ilgilenmek istediği spor branşlarına kadar geniş bir alan üzerinde belirleyici olmaktadır. Spor dünyasında var olmaya çalışan kadın, erkek egemen bu alan içerisinde hareket ederken birtakım zorluklar yaşamaktadır. Böylelikle, sporda kadınlar (ve ideal erkeklik algısının dışında kalan erkekler), ikincil konuma itilmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında spor dünyasındaki kadının konumunun ele alındığı mevcut çalışmada, şu araştırma sorularına yanıt aranmıştır: “Aktif olarak spor alanında çalışan kadın, toplum tarafından nasıl görülmektedir?” ve “Sporla ilgilenen kadının spor dünyasındaki konumu toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında nasıl şekillenmektedir?” Bu çalışmada literatür taraması, birincil araştırma yöntemi olarak kullanılmış ve bunun yanında bir erkek hakem ve bir kadın karateci ile mülakat yapılmıştır. Çalışmanın bulguları göstermiştir ki spor dünyasındaki kadının başarıları cinsiyetinden veya seçtiği spor branşından dolayı genelde toplum tarafından, özeld de spor dünyasında yer alıp erkek egemen anlayışı benimseyen bireyler tarafından yok sayılmaktadır. Bunun yanı sıra, sporcu kadının yükselmesinin önüne çeşitli engeller çıkmakta ve sporcu kadın, sporcu erkeğe göre daha düşük ücretle çalışmak durumunda kalmaktadır. Profesyonel olarak sporla ilgilenen kadınların aynı zamanda yer yer sözlü şiddete ve tacize maruz kaldıkları da çalışmanın bulguları arasındadır.

Anahtar Kelimeler: Spor, Toplumsal Cinsiyet, Sporda Kadının Konumu

İŞE ANGAJE OLMANIN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER BAKIMINDAN İNCELENMESİ

Prof. Dr. İsmail BAKAN¹, Halil İbrahim OLUCAK²

¹Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi – ORCID ID 0000-0001-8644-8778

²Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi – ORCID ID 0000-0002-9337-7450

ÖZET

Küreselleşmenin etkisiyle beraber artan rekabet ortamında örgütlerin varlıklarını sürdürebilmesi için gerekli olan şartlardan bir tanesi de mevcut insan kaynağının etkin çalışabilmesine olanak sağlanmasıdır. Bireylerin işine olan bağlılığı, işini yaparken duymuş olduğu memnuniyet ve heyecan, işe angaje olma durumu olarak ifade edilmiştir. İşe angaje olmuş bireyler, yaptığı işle bütünleşerek bulunduğu örgüt için hem daha yüksek düzeyde üretkenlik hem de verimlilik sağlamış olacaktır. Ancak işe angaje olmayan bireyler ise tam tersi tutum ve davranışlar sergileyen, işyerinden kopmuş ve verimli olmayan çalışanlardır. Bu sebeple örgütler için önem arz eden ve çalışma yaşamında önemli bir yer tutan işe angaje bireyler, daha enerjisi yüksek, motivasyonu üst seviyede ve gereksiz işlerden uzak çalışanlardır. İşe angaje olmuş bireylerin örgütsel etkinliği destekleyici faaliyetlerde bulunma durumu oldukça yüksek olup örgüt içerisinde gerek diğer çalışanlarla gerek işverenle de yüksek bir iletişim içerisindedirler. Aynı zamanda işe angaje olmuş birey daha verimli çalışarak kendisini huzurlu hissedecek ve bu sayede örgütü için gerekli olan rekabet avantajını elde etmesinde önemli bir rol oynayacaktır.

Bu araştırmanın amacı, işe angaje olma düzeyinin çeşitli demografik değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediğini açığa çıkartmaktır. Bu amaca ulaşabilmek için araştırma verileri Akdeniz Bölgesindeki bir ildeki, 2020 yılı ISO 500'de faaliyet gösteren tekstil sektöründe çalışan beyaz yakalı personelden elde edilmiştir. Araştırmada veri toplama tekniği olarak anket tekniği kullanılmıştır. Anket sonucu elde edilen veriler ile SPSS programı aracılığıyla güvenilirlik, frekans, t testi ve anova analizleri yapılmıştır. Bu doğrultuda, araştırmada öncelikle işe angaje olma ile ilgili kavramsal çerçeveye yer verilmiş, daha sonra ise işe angaje olma düzeyinin demografik değişkenler itibariyle farklılık gösterip göstermediği incelenmiş, bulgular ve sonuçlar sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: İşe Angaje Olma, Demografik Özellikler, Akdeniz Bölgesi,

1. GİRİŞ

Küreselleşmeyle birlikte arz, talep, opsiyonlar ve buna bağlı olarak da rekabet kavramı önemini giderek arttırmaya devam ettirmektedir. Örgütlerin de gün geçtikçe artan bu rekabet ortamında yer alabilmek ve varlıklarını sürdürebilmek için ellerinde bulundurdukları kaynakları etkin ve verimli bir şekilde kullanıp kâr maksimizasyonunu sağlayarak sürdürülebilirliklerini devam ettirmeleri hayati bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Örgütlerin elinde bulunan kaynakların başında insan kaynağı önemli bir yer tutmaktadır. Dolayısıyla, insan kaynakları yönetiminin niteliği ve verimliliği, örgütlerin geleceği için önemli faktörler arasında yer almakta ve büyük önem arz etmektedir. İnsan kaynağının verimli yönetilmesi noktasında önemli konular arasında işe angaje olma konusu da yer almaktadır (Aydemir ve Endirlik, 2019).

İşe angaje olma konusunda ilk çalışmalara öncülük edenlerden birisi olan Khan, işe angaje olmayı, çalışanların, fiziksel, bilişsel ve duygusal açıdan kendilerini işe adanmaları olarak tanımlamaktadır (Khan, 1990). İşe angaje olma, motivasyonel bir kavramdır. İşe angaje olmuş çalışanlar kendilerini zorlu bir hedefe doğru çabalamak zorunda hisseder ve başarılı olmak isterler. İşe angaje olma, acil durumlara yanıt vermenin ötesine geçer. Çalışanlar, önceden tanımlanmış hedeflere ulaşmak için kendilerine taahhütte bulunurlar. Ayrıca, işe angaje olmuş çalışanlar işlerine getirdikleri kişisel enerjiyi etrafına da yansıtırlar. İşe angaje olmuş çalışanlar sadece enerjik olma kapasitesine sahip olmakla kalmaz, aynı zamanda bu enerjiyi işlerinde şevkle kullanırlar (Bakker ve Leiter, 2010).

Bu araştırmanın amacı, işe angaje olmanın farklı demografik değişkenler itibariyle incelenmesi ve demografik değişkenlerin çalışanların işe angaje olmalarında bir farklılık gösterip göstermediğinin belirlenmesidir. Bu kapsamda, araştırmada öncelikle işe angaje olma ile ilgili kavramsal çerçeveye yer verilmiş; daha sonra işe angaje olmanın demografik değişkenler itibariyle farklılık gösterip göstermediğine yönelik bulgular ve sonuçlar verilmiştir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. İşe Angaje Olma

Tükenmişlik kavramını ilk kullanan Herbert Freudenberger (1974) tükenmişliği, “Başarısız olma, yıpranma, enerji ve güç kaybı veya karşılanamayan istekler sonucu bireyin iç kaynaklarında tükenme durumu” olarak tanımlamaktadır (Akt. Sılığ, 2003). Örgüt içerisindeki işgörenlerin de kendilerini tükenmiş bir durumda hissetmeleri sosyal bir sorun olarak görülür ve bu durum iş çevresiyle de ilgili olup örgüte ilişkin olumsuz bir durumu da ifade eder (Schaufeli, 2015). Tükenmişlik, örgütün performansında kritik bir role sahiptir (Mosadeghrad ve Ferdosi, 2013). Tükenmişlik kavramının tersi olan işe angaje olma kavramı ise, işgörenlerin, işlerini enerjik bir yapıda yapmaları ve yaptıkları işin üstesinden en iyi şekilde gelmeleri durumunu ifade eder (Schaufeli ve Bakker, 2004). İşe angaje olma yeni bir kavram olmasıyla birlikte Türkçe çevrisinde bir uzlaşmadan bahsetmek zordur. Bu nedenle yapılan araştırmalarda farklı şekilde ele alınmıştır. Örneğin Arslan ve Demir (2017) tarafından yapılan çalışmada işe angaje olma, Bal (2009) tarafından yapılan çalışmada işe gönülden adanma ve Öner (2008) tarafından yapılan çalışmada ise işe kapılma şeklinde kullanıldığı görülmüştür. Bu çalışmada

angaje kelimesinin İngilizce kaynaklara çevirisi literatürde daha net karşılık bulduğu için, işe angaje olma kavramının kullanılması tercih edilmiştir.

Dinamik olma durumu, çalışırken yüksek düzeyde enerji ve zihinsel esneklikle bir bireyin işine çaba harcama isteği ve zorluklar karşısında bile ayakta kalma durumunu ifade eder. Angaje olma, bir bireyin çalışmasını güçlü bir şekilde yürütmesi ve coşku, ilham, gurur ve meydan okuma hissi ile işini gerçekleştirmesidir. Kendini verme, zamanın hızlı bir şekilde geçtiği ve bireyin yaptığı işten ayrılmasında güçlük çektiği ve bireyin tamamen işine konsantre olması durumunu ve mutlu bir şekilde iş yapış şeklini ifade eder. Bu durumda işe angaje olma ise, bir iş ile ilgili katılım, canlılık, özveri, yerine getirme ve tatmin olma durumu olarak ifade edilir. Anlık veya spesifik bir olaya, kişiye veya davranışa odaklanmayan daha kalıcı ve yaygın duygusal ve bilişsel bir durum olarak ifade edilir (Schaufeli vd., 2001).

Pozitif psikoloji yaklaşımının etkisi altında tükenmişliğin boyutlarını ele alan Maslach ve Leiter (1997), tükenmişliği işe angaje olmanın bir aşınması olarak ifade etmektedir. Bu duruma göre işe angaje olma, yorgunluk, duyarsız olma ve düşük kişisel başarı olarak incelenen tükenmişlik boyutlarının tersi olarak kabul edilmiş ve enerjik olma, adanma ve özdeşleşme ile eşleştirilmiştir (Maslach ve Leiter, 1997).

Her ne kadar işgörenlerin işe angaje olması ve tükenmişliği karşıt psikolojik durumlar olarak deneyimlenmiş olsa da işe angaje olma olumlu ve tükenmişlik olumsuz bir duruma sahiptir ve her ikisinin de birbirinden bağımsız olarak değerlendirilmesi gerektiği ifade edilmektedir. İşe angaje olan bir bireyin tükenmişliği yüksek veya düşük düzeyde oluşabilecek iken, tükenmişliği yüksek olan bir bireyin de işe angaje olma düzeyi düşük veya yüksek seviyede gerçekleşebilir (Schaufeli vd., 2001).

İşe angaje olmayı etkileyen hem bireysel hem de örgütsel faktörler vardır. İşgörenin yaptığı iş ile ilgili yeterli bilgisinin olması, kendisini iyi bir şekilde tanıması, ihtiyaçlarının ne olduğunu bilmesi, kişisel gelişimine gereken önemi vermesi, zamanını iyi bir şekilde kullanması ve kendi sınırlarını bilmesi gibi unsurlar bireysel faktörler arasında sayılabilir. İşgörenin yapacağı işler konusunda gerekli imkan ve olanakların sağlanması, adil bir ödül sisteminin gelişmiş olması, iş yükü kontrolünün olması, grup çalışmalarının desteklenmesi ve hizmet içi imkanların sağlanması gibi faktörler de örgütsel faktörler olarak söylenebilir (Çakıl, 2011).

İşgörenlerin, yaptıkları işin anlamlı ve değerli olduğuna inanması, işgörenlerin angaje eğiliminde olduğunun bir göstergesi olarak ifade edilir. Bu durumda yöneticilerin görevi de işgörenleri güçlendirme, grup çalışması ve işbirliğini teşvik etme, işgörenlerin kişisel gelişimine imkan sağlama ve işgörelere destek sağlamak gibi unsurları yerine getirmektir. Bir işi yerine getiren işgörenlerin, işe angaje olma düzeyi örgütün hedeflerine ulaşmasında önemli bir rol oynar. İşe angaje olma düzeyi yüksek olan işgörenler örgütler için önemli bir yere sahiptir. Çünkü örgütler için, üretim artışı gerçekleşir, yapılan işlerde daha az hata meydana gelir, daha fazla müşteri memnuniyeti gerçekleşir ve yüksek oranda karlılık elde edilir (Markos ve Sridevi, 2010).

İşe angaje olma üç boyutta incelenmektedir. İlk olarak enerjik olma boyutu, işgörenin mesai saatleri içerisinde kendisini sürekli bir şekilde dinç hissetmesi ve ekip arkadaşlarıyla sürekli

olarak etkileşim halinde olması durumunu ifade eder. İkinci olarak adanma boyutu, işgörenin yapmış olduğu işe olan bağlılığını ifade eder ve hatta bazen de işgörenlerin kendilerini yapmış oldukları işler ile bir bütün olarak ifade etmesi anlamına gelir. Son olarak özdeşleşme boyutu ise, işgörenin yapmış olduğu işin kendisinden ne istediğini bilmesi ve bu istenilenleri kendisinde görmesi olarak ifade edilir (Schaufeli vd., 2001).

3. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Bu çalışmanın temel amacı, işe angaje olmanın demografik özellikler bakımından araştırılmasıdır. Bu amaçla, Akdeniz Bölgesindeki bir ilde, 2020 yılı ISO 500'de faaliyet gösteren tekstil sektöründe görev yapan beyaz yakalı çalışanlar örneklem olarak ele alınmıştır. Araştırmada veri toplama tekniği olarak anket tekniği kullanılmış ve 134 kişiye anket uygulanmıştır. Araştırmada kolayda örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Anket sorularında açık ve kapalı uçlu soruların yanı sıra likert tarzı önermelere de yer verilmiştir. Anketteki likert tarzı önermeler ile araştırmanın temel değişkeni olan işe angaje olma ölçümlenmeye çalışılmıştır. İşe angaje olmayı ölçmek için Schaufeli ve Bakker (2003), tarafından geliştirilen 3 alt boyutlu 17 ifadeden oluşan ölçek kullanılmıştır. Ölçek, "1: Kesinlikle katılmıyorum, 2: Katılmıyorum, 3: Kararsızım, 4: Katılıyorum ve 5: Kesinlikle katılıyorum" şeklinde beşli likert ölçeğine göre hazırlanmıştır. Elde edilen veriler SPSS istatistik paket programı kullanılarak analiz (frekans, faktör, güvenilirlik, t-testi ve ANOVA analizleri) edilmiş ve araştırmada geliştirilen hipotezler test edilmiştir.

3.1. Araştırma Hipotezleri

Bu çalışmada belirtilen amaç doğrultusunda şu hipotezler geliştirilmiştir:

H1: Çalışanların cinsiyetine bağlı olarak işe angaje olma düzeyleri arasında anlamlı farklılıklar oluşur.

H2: Çalışanların medeni durumlarına bağlı olarak işe angaje olma düzeyleri arasında anlamlı farklılıklar oluşur.

H3: Çalışanların yaşlarına bağlı olarak işe angaje olma düzeyleri arasında anlamlı farklılıklar oluşur.

H4: Çalışanların eğitim düzeyine bağlı olarak işe angaje olma düzeyleri arasında anlamlı farklılıklar oluşur.

H5: Çalışanların gelir düzeylerine bağlı olarak işe angaje olma düzeyleri arasında anlamlı farklılıklar oluşur.

H6: Çalışanların kurumdaki pozisyonlarına bağlı olarak işe angaje olma düzeyleri arasında anlamlı farklılıklar oluşur.

3.2. Araştırma Bulguları

Araştırmaya katılan kişilerin demografik özellikleri Çizelge 1’de verilmiştir. Araştırmada yer alan kişilerin %26,1’i kadın, %73,9’u erkeklerden oluşmaktadır. Araştırmaya katılan kişilerin %20,1’i 18-25 yaş aralığında iken, %56’sı 26-35, %14,2’si 36-45 ve %9,7’si 46-55 yaş aralığında yer almaktadır. Araştırmaya katılanların %33,6’sı bekar, %66,4’ü evlidir. “Günlük ortalama çalışma süresi” sorusu incelendiğinde ise katılımcıların %38,8’inin 6-8 saat arasında, %58,2’sinin 9-11 saat ve %3’ünün 12 saat ve üstü çalıştıkları görülmüştür.

Çizelge 1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Cinsiyet			Medeni Durum		
Erkek	99	73,9	Bekâr	45	33,6
Kadın	35	26,1	Evli	89	66,4
Yaş			Eğitim Düzeyi		
18-25	49	20,1	Lise	41	30,6
26-35	72	56	Ön Lisans	32	23,9
36-45	79	14,2	Lisans	55	41
46-55	31	9,7	Lisans Üstü	6	4,5
İş Hayatındaki Toplam Süre			Kaç Yıldır Aynı İş yerinde çalışıyorsunuz		
1 yıldan az	21	15,7	1 yıldan az	28	20,9
1-5 yıl	36	26,9	1-5 yıl	51	38,1
6-10 yıl	39	29,1	6-10 yıl	33	24,6
11-15 yıl	21	15,7	11 yıl ve üstü	22	16,4
16-20 yıl	10	7,5			
21 ve üstü	7	5,2			
Kurumdaki Pozisyon			Gelir Düzeyi		
Üst düzey yönetici	15	11,2	0-4000	71	53,0
Orta düzey yönetici	22	16,4	4001-5000	26	19,4
Alt düzey yönetici	13	9,7	5001-6000	18	13,4
Personel/Teknik Eleman	84	62,7	6001-7000	11	8,2
			7001 ve üstü	8	6,0
Günlük Ortalama Çalışma Süresi					
6-8 saat	52	38,8			
9-11 saat	78	58,2			
12 saat ve üstü	4	3,0			

Araştırmada kullanılan işe angaje olma ölçeğinin KMO değeri 0,917; Bartlett’s Küresellik Testi sonucunda ise Ki-kare 1582,602, serbestlik derecesi değeri (df) 136 ve anlamlılık değeri (sig) 0,000 olarak bulunmuştur. Bu bilgiler doğrultusunda ölçeğin faktör analizi için uygun olduğu görülmüştür. İşe angaje olma ölçeğinin faktör analizi sonuçları Çizelge 2’de verilmiştir. İşe angaje olma ölçeği Schaufeli ve Baker (2003) tarafından hazırlanan çalışmadan alınmıştır. Schaufeli ve Baker tarafından üç boyutlu (1. enerjik olma, 2. adanma, 3. özdeşleşme) olarak ele alınmış olup, bu araştırmada yapılan faktör analizi sonucunda da, faktörlerin üç boyut altında

toplandığı görülmüştür. Faktör yüklemeye değerleri ,918 ile ,464 arasında yer alan ölçeğin araştırmada kullanılması uygun görülmüştür.

Çizelge 2. İşe Angaje Olma Ölçeğine İlişkin Faktör Değerleri

KMO ve Bartlett's Test			
Kaiser-Meyer-Olkin örnekleme yeterliliği ölçüsü		0,917	
Bartlett's küresellik testi	Ki-kare	1582,602	
	Sd	136	
	Anlamlılık	,000	
Açıklanan toplam varyans		68,807	
Boyut	Madde	Faktör Yüğü	
Enerjik Olma	S6: İşler yolunda gitmediği zamanlarda bile kararlı davranışımı sürdürürüm.	,868	
	S5: İşimde zihinsel olarak oldukça dayanıklıyım.	,855	
	S1: İşimde kendimi enerji dolu hissederim.	,825	
	S3: Sabah kalktığımda işe gitmeye istekli olurum.	,770	
	S2: İşimde kendimi canlı ve güçlü hissederim.	,762	
	S4: Çok uzun süre çalışmaya devam edebilirim.	,668	
Adanma	S11: İşim benim için gelişim fırsatları ile doludur.		,918
	S13: Çalışırken etrafımdaki her şeyi unuturum.		,830
	S10: Yaptığım işle gurur duyarım.		,757
	S9: İşim bana ilham verir.		,689
	S8: İşim bana heyecan verir.		,621
	S7: Yaptığım işin amaç ve anlamı vardır.		,555
Özdeşleşme	S17: Kendimi işe çok kattığımdan için işten		,784
	S16: Çalışırken kendimi işime kattırım.		,648
	S15: Çalışırken adeta işime gömülürüm.		,626
	S12: Çalışırken zamanın nasıl geçtiğini fark		,597
	S14: Yoğun tempoda çalıştığımda kendimi mutlu hissederim.		,464

Çizelge 3'te görüldüğü üzere katılımcıların işe angaje olmalarını belirlemeye yönelik sorulara verdikleri yanıtlar incelendiğinde en yüksek ortalamaya sahip önermenin "Yaptığım işin amaç ve anlamı vardır" önermesi olduğu dikkat çekmektedir. Bu önermeyi sırasıyla "Yaptığım işle gurur duyarım" ve "Çalışırken zamanın nasıl geçtiğini fark etmem" önermelerinin takip ettiği görülmektedir. Bu bağlamda katılımcıların yaptıkları işin bir amaç ve anlamının olduğu ve işe angaje olma durumlarının yüksek olduğu söylenilebilir. En düşük ortalamaya sahip önerme ise "Çalışırken etrafımdaki her şeyi unuturum" ve "Kendimi işe çok kattığımdan için işten kopmakta zorlanırım." önermeleri olmuştur.

Çizelge 3. İşe Angaje Olma İle İlgili Sorulara İlişkin Frekans Analizi

Önermeler	1* N %	2 N %	3 N %	4 N %	5 N %	Ort.	Std.Sap.
S1: İşimde kendimi enerji dolu hissedirim.	8 6,0	12 9,0	36 26,9	56 41,8	22 16,4	3,5373	1,0595
S2: İşimde kendimi canlı ve güçlü hissedirim.	8 6,0	9 6,7	33 24,6	63 47,0	21 15,7	3,5970	1,0268
S3: Sabah kalktığımda işe gitmeye istekli olurum.	10 7,5	12 9,0	31 23,1	58 43,3	23 17,2	3,5373	1,1081
S4: Çok uzun süre çalışmaya devam edebilirim.	8 6,0	10 7,5	33 24,6	52 38,8	31 23,1	3,6567	1,0975
S5: İşimde zihinsel olarak oldukça dayanıklıyım.	4 3,0	7 5,2	25 18,7	70 52,2	28 20,9	3,8284	0,9219
S6: İşler yolunda gitmediği zamanlarda bile kararlı davranışımı sürdürürüm.	6 4,5	3 2,2	30 22,4	61 45,5	34 25,4	3,8507	0,9772
S7: Yaptığım işin amaç ve anlamı vardır.	6 4,5	2 1,5	22 16,4	58 43,3	46 34,3	4,0149	0,9885
S8: İşim bana heyecan verir.	6 4,5	8 6,0	30 22,4	53 39,6	37 27,6	3,7985	1,0533
S9: İşim bana ilham verir.	7 5,2	7 5,2	37 27,6	50 37,3	33 24,6	3,7090	1,0607
S10: Yaptığım işle gurur duyarım.	5 3,7	6 4,5	22 16,4	53 39,6	48 35,8	3,9925	1,0222
S11: İşim benim için gelişim fırsatları ile doludur.	8 6,0	6 4,5	29 21,6	50 37,3	41 30,6	3,8209	1,1026
S12: Çalışırken zamanın nasıl geçtiğini fark etmem.	5 3,7	8 6,0	26 19,4	46 34,3	49 36,6	3,9403	1,0673
S13: Çalışırken etrafımdaki her şeyi unuturum.	15 11,2	20 14,9	30 22,4	45 33,6	24 17,9	3,3209	1,2481
S14: Yoğun tempoda çalıştığımda kendimi mutlu hissedirim.	4 3,0	13 9,7	34 25,4	57 42,5	26 19,4	3,6567	0,9970
S15: Çalışırken adeta işime gömülürüm.	4 3,0	7 5,2	31 23,1	61 45,5	31 23,1	3,8060	0,9536
S16: Çalışırken kendimi işime kaptırırım.	2 1,5	10 7,5	27 20,1	63 47,0	32 23,9	3,8433	0,9246
S17: Kendimi işe çok kaptırdığım için işten kopmakta zorlanırım.	10 7,5	22 16,4	36 26,9	40 29,9	26 19,4	3,3731	1,1868

1*=Kesinlikle Katılmıyorum, 2=Katılmıyorum, 3=Kararsızım, 4=Katılıyorum, 5=Kesinlikle Katılmıyorum

İşe angaje olmanın demografik değişkenler itibariyle farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için t testi yapılmıştır. Yapılan t testi sonuçları Çizelge 4’te verilmiştir.

Çizelge 4. Araştırma Hipotezlerine İlişkin t testi Sonuçları

Değişken	Cinsiyet	n	Ort.	Std. Sap.	t	p
İşe Angaje Olma	Kadın	35	3,6874	0,7211	-,324	,413
	Erkek	99	3,7350	0,7555		
	Medeni Durum	n	Ort.	Std. Sap.	t	p
	Evli	89	3,6497	,8080	-1,603	,092
	Bekâr	45	3,8667	,58048		

İşe angaje olma düzeyinde cinsiyete göre anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek için yapılan t testi sonucunda elde edilen verilere göre istatistiki olarak anlamlı bir sonuç bulunamamıştır; cinsiyet farklılığı işe angaje olmayı etkilememektedir (H1). Bu bağlamda araştırmanın birinci hipotezi (H1) reddedilmiştir. Ayrıca işe angaje olma düzeyinde medeni duruma göre anlamlı bir farklılık olup olmadığını anlamak için yapılan t testi sonucuna göre istatistiki olarak anlamlı bir sonuç bulunamamış ve araştırmanın ikinci hipotezi (H2) reddedilmiştir.

Çizelge 5. Araştırma Hipotezlerine İlişkin Oneway ANOVA Sonuçları

İşe Angaje Olma		Karelerin Top.	df	Ort. kare	F	p
Yaş	Between Groups	,975	3	,325	,581	,628
	Within Groups	72,710	130			
	Total	73,686	133	,559		
İşe Angaje Olma		Karelerin Top.	df	Ort. kare	F	p
Gelir Düzeyi	Between Groups	3,799	4	,950	1,753	,142
	Within Groups	69,887	129	,542		
	Total	73,686	133			
İşe Angaje Olma		Karelerin Top.	df	Ort. kare	F	p
Kurumdaki Pozisyon	Between Groups	1,903	3	,634	1,149	,332
	Within Groups	71,783	130	,552		
	Total	73,686	133			
İşe Angaje Olma		Karelerin Top.	df	Ort. kare	F	p
Eğitim Düzeyi	Between Groups	1,464	3	,488	,879	,454
	Within Groups	72,221	130	,556		
	Total	73,686	133			

Yapılan ANOVA testi sonuçlarına göre işe angaje olma düzeyinde yaş (H3), gelir düzeyi (H5), kurumdaki pozisyon (H6) ve eğitim düzeyine (H4) göre anlamlı bir farklılık oluşmadığı tespit edilmiştir. Bu bulgulara göre araştırmannın üçüncü (H3), dördüncü (H4), beşinci (H5) ve altıncı (H6) hipotezleri reddedilmiştir.

4. Sonuç

Bu araştırmada, demografik değişkenlere bağlı olarak işe angaje olma düzeyinin farklılık gösterip göstermediği araştırılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, katılımcıların cinsiyet değişkenleri itibariyle genel işe angaje olma düzeyleri arasında farklılık ortaya çıkmamıştır. Bu bulguyu teyit eder şekilde, örneğin, Aydemir ve Endirlik (2019), Meriç vd. (2019), Büyükbeşe ve Gökaslan (2019) tarafından yapılan araştırma sonuçlarında da cinsiyet değişkeni ile işe angaje olma arasında anlamlı bir fark ortaya çıkmamıştır. Medeni durum değişkenine bağlı olarak da işe angaje olma arasında herhangi bir farklılık ortaya çıkmamıştır. Aydemir ve Endirlik (2019), tarafından banka çalışanları üzerinde yapılan araştırmada ise medeni durumun işe angaje olmanın alt boyutlarından enerjik olmada anlamlı farklılıklar olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bankacılığın yoğun iş temposuna sahip mesleklerden biri olduğundan dolayı bu yoğun iş temposunda çalışan evli bireylerin zaman zaman aile hayatındaki rollerini aksatması nedeniyle işe angaje olma isteklerinde bir azalma görülmesinin tutarlı bir sonuç olduğu çıkarımı yapılabilir. Yaş ve eğitim düzeyi değişkeni itibariyle işe angaje olma arasında anlamlı bir farklılık ortaya çıkmamıştır. Aydemir ve Endirlik (2019), Büyükbeşe ve Gökaslan (2019) ile Bostancı ve Ekiyor (2015)'un araştırma sonuçlarında yaş değişkenine göre işe angaje olmada anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Aynı zamanda katılımcıların görev pozisyonu ve eğitim düzeyleri ile işe angaje olma düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık ortaya çıkmamıştır.

İşe angaje olmanın genel itibariyle demografik değişkenler açısından farklılık göstermemesinin nedeni çalışanların özel sektörde görev almalarından kaynaklı olduğu söylenebilir. Yani, çalışanların kendilerini ister motive olmuş bir durumda ya da tam tersi negatif bir durumda olmuş olsa dahi görevlerini yerine getirebilmek için çabalayacak ve işe angaje olmaya yönelik davranışlar sergileyeceği söylenebilir. Ayrıca katılımcıların %61,2'sinin 9 saat ve üstü çalıştığı işlerini bitirebilmek için işe angaje oldukları ve bu sebeple demografik özellikler bakımından bir farklılık ortaya çıkmadığı söylenebilir.

Akdeniz Bölgesindeki bir ilin ISO 500'de yer alan tekstil sektörü üzerinde yapılması bu araştırmannın sınırlılığı olarak ele alınmıştır. İleride yapılacak olan araştırmalar için farklı meslek gruplarıyla farklı iş sektörleri ve özel ya da kamu kurumları alanları üzerinde araştırma yapılabilir veya birden fazla meslek grubu veya sektör üzerinde karşılaştırmalı bir araştırma yapılarak araştırma sonuçları daha da derinleştirilebilir.

Kaynakça

Arslan, E. T., ve Demir, H., *İşe angaje olma ve iş tatmini arasındaki ilişki: Hekim ve hemşireler üzerine nicel bir araştırma*. Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 24(2), ss. 371-389, 2017.

Aydemir, C., ve Endirlik, H., *İşe adanmışlığın bazı demografik değişkenler açısından incelenmesi: bankacılık sektöründe bir araştırma*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 23(3), ss. 1093-1107.

Bakker, A. B., ve Leiter, M. P., *Work engagement: A handbook of essential theory and research*. Psychology press. New York. ss. 209, 2010.

Bal, E. A., *Bir Pozitif Psikoloji Kavramı Olarak İşe Gönülden Adanma (Work Engagement) ve İnsan Kaynakları Açısından Önemi*. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İşletme Bölümü 17. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi, 21-23 Mayıs, ss. 546-552, 2009.

Bostancı, H. ve A. Ekiyor. *Çalışanların İşe Adanmasının Örgüt İçi Girişimciliğe Etkisinin İncelenmesi: Sağlık Sektöründe Bir Uygulama*, Uluslararası Sağlık Yönetimi ve Stratejileri Araştırma Dergisi, 1(1), ss. 37-51, 2015.

Büyükbeşe, T. ve M. O. Gökaslan., *İşe Gömülmüşlük, İşe Adanmışlık ve İşten Ayrılma Niyeti İlişkisi: Bir Alan Çalışması*, Mukaddime, 9(2), ss. 135-153, 2018.

Çakıl, E., *Üniversite hastanesinde çalışan hemşire ve asistanlarda mobbing'in işe gönülden adanma üzerine etkisi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Zonguldak, 2011.

Kahn, W.A., *Psychological conditions of personal engagement and disengagement at work*. *Academy of Management Journal*, 33, ss. 692-724, 1990.

Maslach, C., & Leiter, M. P., *The truth about burnout: How organizations cause personal stress and what to do about it*. Jossey-Bass, 1997.

Markos, S., Sridevi M. S., *Employee Engagement: The Key to Improving Performance*, *International Journal of Business and Management*, 5(12), ss. 89-96, 2010.

Meriç, E., D. Ö. Çifçi ve F. Yurtal., *Algılanan Örgütsel Destek ve İşe Adanmışlık Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 27(1), ss. 65- 74, 2019.

Mosadeghrad, A. M., & Ferdosi, M., *Leadership, job satisfaction and organizational commitment in healthcare sector: Proposing and testing a model*, *Materia socio-medica*, 25(2), ss. 121, 2013.

Öner, Z. H., *The Mediating Effect Of Organizational Justice : Moderating Roles Of Sende Of Coherence And Job Complexity On The Relationship Between Servant Leadership And Work Engagement*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2008.

Schaufeli, W. S., M. Gonza'lez-Roma, V., Bakker, A. B., *The Measurement of Engagement and Burnout: A two Sample Confirmatory Factor Analytic Approach*, *The Journal of Happiness Studies*, 3, ss. 71-92, 2002.

Schaufeli, W. S., M. Gonza'lez-Roma, V., Bakker, A. B., *The Measurement of Engagement and Burnout: A two Sample Confirmatory Factor Analytic Approach*, The Journal of Happiness Studies, 3, ss. 71-92, 2002.

Schaufeli, W. B., & Bakker, A. B., *Job demands, job resources and their relationship with burnout and engagement: A multi-sample study*, Journal of Organizational Behavior, 25, 293-315, 2004.

Schaufeli, W. B., *Engaging Leadership in the Job Demands-Resources Model*, Career Development International, 20(5), ss. 446-463, 2015.

Sılığ, Aylin., *Banka Çalışanlarının Tükenmişlik Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*, T.C. Eskişehir Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir, 2003.

MARCUS AURELIUS'UN AHLAK FELSEFESİ

Esra YILDIZ TURAN

Atatürk Üniversitesi

- ORCID No: 0000-0001-6270-9726

ÖZET

Bu çalışmada Roma İmparatoru ve Stoa Okulu'nun son dönem temsilcilerinden olan filozof Marcus Aurelius'un ahlak felsefesi onun yazmış olduğu "Düşünceler" adlı eseri çerçevesinde ele alınmıştır. Çalışmanın konusunu oluşturan Marcus Aurelius'un ahlak öğretisi aslında Stoa ahlakının temellendirildiği bir öğretimdir. Aurelius, Platon'un eserlerinde önemle bahsettiği kral filozofun niteliklerine uygun tek kral filozof olarak felsefe tarihinde önemli bir yere sahiptir. Aurelius'un ahlak anlayışı teorik değil daha çok pratik bir nitelik taşır. Aurelius, mensubu olduğu stoa okulunun maddeci özelliklerini benimsemek yerine ağırlıklı olarak stoa okulunun mistik yönünü işlemiş ve bununla kalmayıp kadercilik meselesini de öğretilerine eklemiştir. Genel anlamda Roma Stoa felsefesinde monoteist bir anlayış dikkat çeker. Öyle ki Aurelius'un felsefesinde de bu yönde bir inanış olduğu görülür. O da çağdaşı Seneca gibi, ruhun ölümsüzlüğüne ve ölümden sonra yine tanrıya dönüş olduğuna inanır.

Aurelius insanın ne şekilde erdemli davranacağını ve bunun sonunda mutluluğu nasıl elde edeceğini Düşünceler kitabında sıklıkla belirtmiştir. O, insanın eylemlerini gerçek bir insana uygun bir şekilde kararlılıkla, abartı ve lüksten uzak, detaycı bir ciddilik, itina, özgürlük ve doğrulukla yapmaya gayret etmesi gerektiğini söyler. Nitekim Aurelius, insanın kendini bütün diğer meşguliyetlerden kurtararak her davranışını hayatının en son davranışymış gibi yapmasını ister. O, bu davranışları mantığın prensiplerinden ayrılmaksızın ikiyüzlülük ve bencillikten öte durarak, kaderinin ona getirdiği şeylerden isteksizlik duymadan sakin ve dindar bir hayatla gerçekleştirebilir¹.

Anahtar Kelimeler: Stoa Okulu, Marcus Aurelius, Ahlak Felsefesi, Mutluluk

¹ Marcus Aurelius, *Düşünceler*, Çev. Şadan Karadeniz, Yapı Kredi Yayınları, Cogito, İstanbul, 2012, s. 41

SANAT NESNESİ OLARAK DOĞAL-YAPAY OBJE BAĞLAMI

Arş. Gör. Banu YÜCEL¹

¹ Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi,

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9859-7890>

ÖZET

20.yüzyıl başlarında sanat alanında yaşanan gelişmeler, sanatçıların yaşadıkları dünyayı sorgulama ve anlamaya yönelik çabaları, ürettikleri eserleri de değişime uğratmıştır. İzlenimcilerin gün ışığının renk üzerindeki keşifleri, resmettikleri formları geri plana atmış ve belirsizleştirmiştir. Çünkü onlar için biçimden önce o an da var olan renk önemlidir. İzlenimcilerin o yıllarda açtığı bu durum, artık resim sanatının optik görüntünün yansıması olarak düşünülmeceğine yönelik ilk adımlardan biridir.

Resimden yavaş yavaş kopyama başlayan biçimin tasviri, yine 20.yüzyılın başlarına denk gelen Soyut Sanat'ı ortaya çıkarmıştır. Müziğin resmini yaptığı ifade eden Kandinsky, sanattan nesneyi tamamen atarak, soyut bir duyumu görselleştirmiştir.

Sanatın nesneyle ilişkisi olmadığını, saf olanın ifade edilmesi gerektiğini söyleyen diğer bir sanatçı da Kazimir Malevich'tir. Malevich, Suprematist anlayışı ortaya koymuştur. Suprematizm sanatın özünün yansıtılması gerektiğini savunur ve bu düşünce için nesne, özü algılamaya engeldir. Resim sanatında yaşanan bu iki devrim niteliğinde ki durum; ifade aracı olarak nesnenin sorgulanması açısından ilktir denilebilir.

Nesnenin yüzeyden dışlanması gerçek olanın ne olduğu sorusunu gündeme getirmiştir. Sonuç olarak resimde var olan herhangi bir nesne, form olarak değil, bir tasvir olarak oradadır. O tasvir bize sadece ifade edilen nesneyi düşündürür. Bu gerekçeyle Dada, birebir nesnenin kendisini ortaya koymuştur. Dada için düşünce önemlidir ve herhangi bir nesnenin ifade edilmek isteneni zihinde canlandırılması yeterlidir. Bunun için estetik bir tasvire de gerek yoktur.

20.yüzyılın başlarında ortaya çıkan nesne ve nesnesizlik üzerine olan bu sorgulamalar, boyut değiştirerek 1960'larda Kavramsal Sanat'la birlikte tekrar gündeme gelmiştir. Kavramsal Sanat da Dadaizm'den devraldığı bayrağı taşımaya devam etmiştir. Hazır nesneyi de kullanan kavramsal sanatçılar, gerçeğin ne olduğu sorgulamasına girerler. Kosuth, Bir ve Üç Sandalye'sinde , hem sandalyenin kendisi, hem fotoğrafı hem de sözlük anlamı aynı ifadeyi taşır.

Güncel sanata bakıldığında, birçok sanatçı nesne üzerinden söylemlerini farklı yollarla sürdürmektedir. Bu çalışma, geçmişten yola çıkarak, sanatın nesne ve nesnesizliği, doğal ve yapay olanı birleştirerek bir ifade alanı oluşturan sanatçıların bir kısmını içermektedir.

Anahtar Kelimeler: Kavramsal Sanat, Nesne, Güncel Sanat

THE CONTEXT OF NATURAL-ARTIFICIAL OBJECTS AS ART OBJECTS

The developments in the field of art at the beginning of the 20th century, the efforts of artists to question and understand the world they live in, have also changed the works they produce. The discoveries of the Impressionists on the color of daylight put the forms they painted into the background and obscured. Because for them, the color that exists at that moment before the form is important. This situation, opened by the Impressionists in those years, is one of the first steps towards the art of painting not being considered as a reflection of the optical image.

The description of the form, which started to be copied slowly from the painting, revealed the Abstract Art, which also coincided with the beginning of the 20th century. Expressing that he paints music, Kandinsky has visualized an abstract sensation by completely removing the object from art.

Kazimir Malevich is another artist who says that art has no relation with the object and that the pure must be expressed. Malevich introduced the Suprematist understanding. Suprematism argues that the essence of art should be reflected, and for this thought, the object is an obstacle to perceiving the essence. These two revolutionary situations in the art of painting; It can be said that it is the first in terms of questioning the object as a means of expression.

The exclusion of the object from the surface raises the question of what is real. As a result, any object that exists in the painting is there as a description, not as a form. That depiction makes us think only of the expressed object. For this reason, Dada revealed the literal object itself. For Dada, thought is important and it is sufficient for any object to envision what is meant to be expressed. There is no need for an aesthetic description for this.

When we look at contemporary art, many artists continue their discourse on objects in different ways. This study includes some of the artists who created a field of expression by combining the object and objectlessness of art, the natural and the artificial, starting from the past.

Key Words: Conceptual Art, Object, Current Art.

1. GİRİŞ

Modernizm sürecinde birçok akım ortaya çıkarak sanat tarihinin yönünü değiştirmiştir. Modern sanatın en önde gelen akımlarından biri olan Soyut Sanat, resim yüzeyinde, çağrışım yapılabilecek herhangi bir nesne tasviri uygulamayarak yeni bir söylem geliştirmiştir. O zamana kadar resim sanatında nesneyi tamamen dışlamak zamanın cesurca bir hareketlerinden biridir. “20.yüzyılın bu yeni ‘izm’leri öncesinde 19.yüzyıla soyuta yönelişin erken örnekleri arasında Fransız ressamlar Claude Monet ve Paul Cezanne, İngiliz ressam J.M.W. Turner ve Amerikalı ressam J.M. Whistler’in resimleri dikkat çeker (Antmen, 2008, 79). Bu ressamlar nesneyi yüzeylerinden tamamen çıkarmasa da belli belirsiz biçimleriyle Soyut Sanat’a giden yolun önünü açmışlardır.

Temsili gerçeklikten koparak özellikle renk ögesine ve şekillere odaklanan, böylece özünde soyut bir resimsel ifadenin yolunu açan ilk sanatçının Rus ressam Wassily Kandinsky olduğu kabul edilmektedir (Antmen, 2008, 81). Kandinsky resimden nesneyi dışlayarak, müzikten etkilenerek ortaya çıkardığı renk ve şekillerle manevi olanı ortaya çıkarmaya çalışır.

Kandinsky Sanatta Manevilik Üzerinde (2011, 31) isimli kitabında, izleyicinin sanatta ya, amaçlara hizmet edecek tam bir tabiat taklidi ya da belli bir yorum içeren bir tabiat taklidi -tabii biçimlerin kılığına girmiş ruhsal durumlar- aradığından bahseder.

Resim sanatında yansıtılan biçimlerin çoğunda Kandinsky'nin bahsettiği bu ruhsal durum zaten mevcuttur. Nesne bu maneviyatı yansıtmak için sadece bir araçtır. Malevich de Suprematist Manifesto'da benzer bir düşünceden söz eder: ““Nesnelerin” ve “kavramaların” hislerin yerine geçtiğini fark ettim ve istenç ve idea dünyasının sahteliğini kavradım” (Malevich, 2013, 80). Soyut sanatçılara göre resim sanatı özünde duyguları ifade eder, nesnelerin imgeleri de bu ifadenin aracıdır. İzleyiciler bu resimlerde, o duyguları hissetmek yerine, nesne imgelerine odaklanırlar. Bu sebeple Soyut Sanat için resmin özünü anlamak adına nesne, resimden dışlanmalıdır.

Worringer obje ve estetik haz üzerinden şu ifade de bulunmuştur: “Estetik haz, bir (duyulur) obje’de kendi kendimizden duyduğumuz hazdır. Estetik olarak haz duymak demek, benim dışımda bulunan duyulur bir obje’de kendimden haz duymam, kendimi onda yaşamam demektir” (Yılmaz, 2006, 60) demiştir.

Yılmaz’a göre soyutlama içtepisi, nesnelerin bir uzay içerisinde tasvirini yok sayar; çünkü uzay derinliktir ve derinlik de korku hissiyatını oluşturur. İnsan bu uçsuz bucaksız evrende yalnızdır. İlkel insan geometrik soyutlamaya bu sebeple yönelmiştir. Worringer için tarihsel olarak soyut sanat doğalcı sanattan daha önce başladığını bu sebeple savunur. Perspektif ise evren hakkında bilgi edinildikten sonra keşfedilmiş bu da doğalcılığın yolunu açmıştır. 20.yüzyıldaki soyut sanatın Rönesans perspektifinden uzaklaşmasının nedeni bu yüzdendir (Yılmaz, 2006, 60-61).

Dada hareketi benzer bir düşünceye sahip olsa da farklı bir ifadeyle gündeme gelmiştir. Dada Soyut Sanat’ın görüntü olarak dışladığı nesneyi birebir ifade alanına dahil etmiştir. İki ifadenin farkı; biri nesneyi dışlarken diğeri nesneyi odağına alır. Aynı zamanda Soyut Sanat nesneyi dışlayarak duyguları ön plana çıkarırken, Dada ise düşüncenin önemine -nesneyi birebir dahil ederek-vurgu yapar. İki düşünce de aslında insan için her şeyin zihinde başlayıp zihinde bittiğini savunur. Nesnenin tasviri yerine kendisini yüzeye dahil etme fikrini ilk uygulayan akım Kübizm’dir.

20.yüzyılda Kübizm, yüzeyde perspektif anlayışını da yadsımıştır. Geometrik şekillerle nesneyi parçalayarak ifade etmesi, resim sanatını farklı bir boyuta taşımıştır. Akıma göre bir nesnenin ifade alanı tek bir bakış açısıyla mümkün değildir. Objenin ön yüzeyini düşünürken arka yüzeyi yok sayılamaz. Bu sebeple Kübistler nesnenin bütün bakış açılarını yüzeye yansıtmaya derdine düşmüşlerdir. Oluşturdukları resimler nesnenin ya da figürün bütün bakış açılarını yansıtsa da

sonuç olarak resmedilen objeyi nerdeyse algılanamaz hale getirmiştir. Ama resimlerinde her zaman obje mevcuttur. Sonraları ifade alanlarının değişmesiyle boyayla çözümledikleri ‘Analitik Kübizm’ anıyla anılacaktır.

Parçalayarak yüzeyde ifade alanı oluşturmaları, sonraki dönemlerinde boyasal malzemenin haricinde yeni bir tekniğin yaratılmasına olanak sağlamıştır. Buna da ‘Sentetik Kübizm’ adı verilmiştir. Lynton Sentetik Kübizmi şu şekilde açıklar:

“(…) bu yapıtlar doğadan değil de sanattan ya da yapma nesnelere kaynaklanan değişik öğelerden oluşuyordu. Resim sanatı geleneksel olarak -İngilizce ve Fransızca sözlük anlamıyla da- bir yüzeyi boyama sanatıydı. Picasso ünlü Bambu Sandalyeli Natürmort’u yaparken gazete, pipo, bardak gibi kübist nesnelere yerleştirdiği resmin üçte bir bölümünde desenli bir muşamba kullanmıştı. Braque ise Pipolu Adam tablosunda, adam için karakalem, arka plan için de ahşap kaplama izlenimini verecek bir duvar kağıdı kullandı (Lynton, 2004, 62).

Bu sayede resme dolayısıyla sanata hazır nesne girmiş bulunmaktadır. Sentetik Kübizm’in yüzey üzerinde boya harici kullandıkları malzemeler, birçok sanatçıya ilham olmuştur.

“Nesnelerin görünüş bütünlüğü terk edilip, parçalanmış öğelerin kompozisyonu söz konusu olunca, kendiliğinden bir montaj, bir yeniden kurma gereği ortaya çıkmaktadır, Özellikle Dadaistlerle birlikte, plastik sanatlarda nesnelerin kesilip biçilerek sanat öğesi haline getirildiğini biliyoruz” (Kaplanoğlu, 2010, 100). Bu fikri Kübistlerden aldıkları söylenebilir ancak Kaplanoğlu’nun da dediği gibi “Kübistler, görüntü gerçeğinden ilk uzaklaşanlar sayılırsa (!) Dadaistler de tasvir sanatının ilk inkâr edenler olarak kabul edilebilirler” (Kaplanoğlu, 2010, 100).

2. 1960 SONRASI SANATTA NESNE

Dadaizm, sanat hareketinden öte bir tepki hareketidir. Bu tepki hareketini sanatın içine dahil eden akım 1960’lar da ortaya çıkan Kavramsal Sanat’tır. Kavramsal Sanat için her şey düşüncede var olur. Akımın önde gelen isimlerinden Joseph Kosuth; “Duchamp’tan beri sanat kavramaldır” (Şahiner, 2020, 12) der.

“Kavramsal Sanat’ın yaratıcısı olarak görülen Duchamp, sanat çalışmasında kavram ve fikrin estetikten daha önemli olduğunu vurgulayarak diğer sanatçılarındaki sanatın sınırlarını zorlamalarını sağlamıştır” (Şanko, 2020, 37).

Antmen (2008, 193) sanatta yaşanan en büyük dönüşümün, 1960’lı yıllarda sanatın, nesneye olan gereksiniminin tartışılmaya başlanması olduğunu, ilk başta “Düşünce Sanatı”, “Enformasyon Sanatı” gibi isimlerin ortaya çıktığını, Sol Lewitt’in kendi yapıtlarının kavramsallığını vurgulamak için 1967’de “Kavramsal Sanat Üzerine Paragraflar” yazısından sonra “Kavramsal Sanat” başlığı altında topladığını ve “konseptüalizm” (kavramcılık) dönemin hemen tüm alternatif ifade biçimlerini karşılayan bir genel terim haline geldiğini belirtir.

Bu genel terim, sanatçının bedenini sanat eseri kullanmasından, galeri mekânının reddine kadar birçok ifade biçimini içinde barındırmıştır. Aynı zamanda Antmen: “Bu tavrın özünde, geleneksel anlamda sanat nesnesinin tekil, kalıcı ve maddi değer oluşturan ‘metasal’ yönüne, yani piyasa olgusuna, bir tepki bulunmaktadır” (Antmen, 2008, 193) ifadesinde bulunmuştur.

Dadaizmin düşüncenin ön planda olması anlayışına karşılık gelişen Kavramsal Sanat’ın ön de gelen temsilcisi Joseph Kosuth’tur. Bir ve Üç Sandalye isimli yerleştirmesi sandalyenin fotoğrafı, sandalyenin kendisi ve sözlük anlamından oluşmaktadır. Kosuth izleyiciye ‘hangisi sandalye?’ sorusunu yöneltilmektedir. Zihinde olduğu için hepsi sandalyedir, bir sergi mekânında sergilendiği için de bir nesnenin ötesinde bir sanat objesidir.

Hızla yaygınlaşarak uluslararası arenaya yayılan Kavramsal Sanat, 1960 sonrasında gelişen hemen tüm akımların yolunu açmıştır (...) yetenek yerine sınırsız yaratıcılık düşüncesini savunan Kavramsal Sanat, çok çeşitli akımlar/eğilimler/oluşumlar halinde günümüze kadar uzanmış, günümüzde resim, heykel gibi daha geleneksel türlerin de kavramsallaşmasında rol oynamıştır (Antmen, 2008, 196).

Şanko’ya göre (2020,38) Kavramsal Sanat sayesinde kuramın sanat ortamında ki rolü ön plana çıkmıştır. Bu açıdan en önde gelen topluluk Art&Language’tir. İlk başta bir dergi olarak ortaya çıkan Aert&Language sonraları yazılı kelimeleri sanat nesnesine dönüştüren bir topluluk olmuştur. Giderer, Art&Language’in sanat yapıtını bir metne dönüştürdüğünden bahseder: “Atkinson derginin ilk sayısında kendi yazdığı görsel sanatların tanımını özetleyen bir metinle, bir sanat nesnesi olan Kübist bir resmi karşılaştırmıştır. Ona göre amaç aynı olduğundan, yazısıyla resim arasındaki tek fark biçimdir” (Giderer, 2003, 151).

1960 sonrası sanat nesnesinin dönüşme uğradığı yıllardır. Modernizmin merkezine konumlanan disiplinlerin ayrımının yerini, Postmodernizm ile birlikte 1960’larda ‘disiplinlerarasılık’ kavramı almıştır. Sanat nesnesi öncelikle bir düşüncede var olmalıdır ve bu düşüncenin sanatçının uygun gördüğü herhangi bir nesneye yüklenmesinde bir sakınca yoktur. Resim, heykel, müzik gibi disiplinler tek bir merkezde toplanabilir.

Avangard’ın içerdiği, sanatın tözünü, nedenini, gereğini sorgulama yolundaki süreçler, ilk dünya vahşetinin ardından, sanatı “inkâr etmeye”, “yok etmeye”, sanatın “altını oymaya”, sanata karşı bir “saldırı” ya dönüşür. Gerek dada ve sürrealizm gibi “tarihsel avangard”lar, gerekse sitüasyonizm, fluxus gibi ikinci savaş sonrası avangardlar, sanata karşı sanatsallaşmalar (Bürger, 2004, 20).

1960’lı yılların en önde gelen topluluğu Fluxus’tur. Antmen (2008,203) Dada’ya birçok açıdan benzeyen Fluxus’u Wijer’in; “Avrupa sanatında Courbet, Monet ve Cezanne’dan sonra Modern Sanat’ı katı bir biçimciliğe sürükleyen hatanın düzeltildiği, dünyanın sanat olarak tanımlanamayacak kadar dar görüşlü ifadenin kurtarıldığı an” olarak tanımlayan ifadesini belirtir.

Grubun disiplinlerarası yapısını, hareketin en önemli özelliklerinden biri olarak tanımlayan Antmen (2008, 205) sanatsal ifadeleri için şairleri, edebiyatçıları, müzisyenleri, ressamaları, heykeltıraşları ve oyuncularını bir araya getirmesinden bahseder.

Fluxus sanatçıları performans sanatının ilk örnekleri ortaya koymuş olsalar da sanatçıların bir kısmı kullandıkları malzemelerle anılmışlardır. Bu durumdaki en önemli isim Joseph Beuys'tur. Fluxus'un en önemli temsilcilerinden olan Beuys 1960'larda gruba katılmıştır. Germaner (1997, 59) Nam June Paik ve George Macinuas aracılığıyla gruba dahil olduğunu belirtmiştir.

Beuys'la özdeşleşen üç malzeme vardır, keçe, bal ve yağ. Bu malzemelerin Beuys için önemini altında; sanatçı olmadan önce bir savaş pilotu olması ve uçağının düşmesi sonucu yaralanmasının ardından yerli halk tarafından bu malzemeler kullanılarak iyileştirilmesi yatar.

Sanatında baş rolde keçe ve yağ olsa da malzeme çeşitliliği bakımından zengin bir bakış açısına sahiptir. Marcel Duchamp'la malzeme kullanımından dolayı kıyaslanmıştır. Ancak bu iki sanatçı ifade biçimi olarak benzer görünse de birbirlerinden farklıdır.

Yılmaz bu farkları şöyle açıklamıştır:

En başta kendisi; sonra da içyağı, keçe ve bakır ilk akla gelenler. Kendi özelliklerini kaybetmeksizin, simgesel anlamlar da yüklenmiştir bu malzemelere. Sanat-dışı malzemeler kullandıkları için zaman zaman Beuys ve Duchamp karşılaştırılmıştır. Ancak Duchamp'tan farklı olarak, nihai üründen, yani bir sanat yapıtından ziyade, Beuys'un ilgisi, enerji ve sanatsal etkiye yoğunlaşmıştır. Duchamp, nesnelere kendi bağlam ve işlevlerinden uzaklaştırarak, nesnelere sanat eseri olup olmamasına yol açan nedenleri sorguluyordu; derdi nesneydi, üründü. Beuys ise nesnelere kendi bağlamlarından tamamen uzaklaştırmak istemediği gibi, kullandığı nesnelere doğalarından, özelliklerinden -oldukları gibi- yararlanmış; malzemeye yabancılaşmak yerine onu tanımaya çaba göstermiştir (Yılmaz, 2008, 275).

Sanat yaşamı boyunca kullandığı yağ ve keçe ifade alanı olarak da kendisini diğer sanatçılara göre farklı tutulmasını sağlamıştır.

1960'lı yıllar aynı zamanda teknolojinin de ilerlemesiyle video sanatının ortaya çıktığı yıllardır. Şahiner (2008, 75) videonun gündelik kullanım avantajları açısından Kavramsal Sanat ve Çevre Sanatı'daki gelişmelerle ilişkili olduğunu belirtir. Sonuçta postmodern dönemde sanatın nesnesi değişmiş ve hatta zaman zaman nesnesizleşmesi de söz konusu olmuştur. "Filmler, slaytlar, ses-kayıt cihazları ve nesnelere birbirleriyle bağlantılı bir şekilde kullanarak, karmaşık ve çok biçimli plastik imajlar yaratılır; farklı araçlarla üretilen çok çeşitli imajlar ayrıştırılıp, üst üste bindirilerek birbirleriyle etkileşime sokulur" (Şahiner, 2008, 77).

Bir diğer önemli Fluxus üyesi de Wolf Vostell'tir. Vostell'in yerleştirmelerinde teknolojik imkanların yansımaları etkilidir. Mutlugün (2017, 201) Vostell'in 1963 tarihinde Nam June Paik ile ilk kez görüntü bozma denemeleri yaptıklarından bahseder. Dekolaj tekniği ile oluşturduğu enstalasyonlarıyla adından söz ettirmiştir. Harren (2014) 1980'de Vostell'in multimedya ortamı önemli yerleştirmelerinden olan *Endojen Depresyonu* kurmak için 1975'den 1984'e kadar Los Angeles Çağdaş Sanat Enstitüsü'ne on kez gittiğinden bahseder.

Ayrıca bu çalışma Vostell 1998’de öldüğü için oğluna danışılarak aynı malzemelerle yeniden inşasına karar verildi (Harren, 2014).

Bu yerleştirmede televizyon ve doğal malzeme olarak canlı bir obje olarak hindi kullanan sanatçı oldukça ilginç bir çalışmaya imza atmıştır. Eşyaların arasında ve üzerinde, Talaşla kaplı koridorlardan ve aralıklardan geçerek etrafa saçılmış tahılları gagalayan ikisi erkek ve dördü dişi olan altı evcil hindi vardır. Enstalasyonun canlı ve ölü bileşenleri arasında hareket etmek dinamik bir deneyimdir (Ollman, 2013).

Görsel 1. Wolf Vostell , Endogen *Depresyon* , 1980/2013

Ortaya çıkan kurulum, talaş kaplı zeminde ve ikinci el medya konsollarının, şifonyerlerin, komodinlerin ve masaların üzerine kaba bir ızgara şeklinde dizilmiş otuz kadar tüplü televizyondan oluşan bir manzaraydı. Televizyonların çoğu kısmen veya tamamen betonla kaplanmış, bazıları ise büyük çakıllarla kaplanmıştı. Yere dökülen büyük levhalar ve ilk olarak döküldüklerinden bu yana otuz küsur yıl içinde kırılmış beton parçalarıydı. Hâlâ çalışır durumda olan birkaç TV, görsel ve işitsel statik yayan ve biri de elektrik akımının tehdit edici uğultusunu algılayabiliyordu. Kıyamet sonrası bu modası geçmiş teknoloji mezarlığında, bir salkım hindi çömeldi, gagaladı, tünedi, kamçılardı ve yumurtladı (Harren, 2014).

Kavramsal temellere dayanan bir başka sanat akımı da Arte Povera diğer bir adıyla Yoksul Sanat’tır. Akımın en önemli özelliği, sanatın metalaşmasına ve kalıcılığına tepki olarak atık malzemeleri ya da doğal objeleri kullanmalarıdır.

İlk kez 1967 yılında İtalyan küratör ve yazar Germano Celant tarafından, dönemin çeşitli akımlarının genel özelliklerini tanımlamak için ortaya atılan “Arte Povera” terimi, zaman içinde yalnızca İtalyanlara mal olmuş; Celant’ın 1969 tarihli “Arte Povera, Kavramsal,

Hakiki ya da İmkânsız Sanat?" başlıklı kitabı akımın İtalya dışında tanınmasına katkıda bulunmuştur (Antmen, 2008, 213).

"Celant, sanatçıların, doğa öğelerini vurgulayan, yargılayan ya da değiştiren imgeler yaratan birer ressam ya da heykeltarihi olarak çalışmaları yerine, doğal öğelerle ilişkiye geçip, onların bir parçası olmaları gerektiğini öne sürüyordu" (Atakan, 2015, 40). Arte Povera hazır nesnenin sanata dahil edilmesinden sonra, bu yeni durumu biraz daha genişleterek yerleştirmelerinde yapay objelerin yanı sıra, canlı sebze ve hatta canlı hayvan kullanmaktan çekinmemişlerdir. "Sanatçı, gerek zihinsel gerekse ruhsal varlığını yeniden keşfetmek için, tıpkı bir simyacı ve büyücü gibi doğal varlıkların kökenlerine inmeli yeni düzenlemeler yapmalıydı" (Yılmaz, 2006, 249). Malzeme kullanımının çeşitliliğini en uç şekilde gündeme getiren akım Arte Povera'ydı. Doğada var olan akla gelebilecek her şeyi sanat yapıtına dönüştürebiliyorlardı.

Arte Povera'nın önemli temsilcilerinden Mario Merz "(...) çalışmalarında doğal unsurların kent toplumunun fragmanları ile aynı zamanda doğanın kültüre karşı içerden galip geldiği düşüncesini öne sürer gibi görünen bir kaynaşmasını ortaya koyar" (Finberg, 2014, 318). Merz bir göçer gibi farklı yerlere giderek sınırları aşmış ve çalışmalarında yerli malzemelerden yararlanarak ulusal, kültürel ya da ideolojik sınırları aşındırmıştır (Atakan, 2015, 41).

Arte Povera'nın en dikkat çeken isimlerinden biri de Yunan sanatçı Jannis Kounellis'tir. Galeri mekânına on iki tane canlı at yerleştirmiş ve Yılmaz'ın da ifadesiyle (2006, 250). Doğadaki herhangi bir nesnenin sanat yapıtı olabileceğini bir kez daha göstermişti.

Arte Povera'nın diğer önemli bir üyesi olan Giovanni Anselmo, beton ve sebze iç içe kullanarak bir enstalasyon gerçekleştirmiştir.

"(...) canlı bir varlığın sanat yapıtı olarak sunulması, doğal ve yapay varlık ayrımının iptal edilmesi anlamına geldiği için önemlidir" (Yılmaz, 2006, 252). Giovanni Anselmo, "İsimsiz" adlı eserinde doğanın temel güçleri -gerilim, yer çekimi ve zaman-hem katalizör hem de senaryodur. Durağan (granit kütle) ile organik(marul) yana yana getirilip marul çürüdükçe çözülmek üzere birbirine (geçici bir süreliğine de olsa) bağlanır (Aktaran: Kalın, 2017, 56).

20.yüzyıl sanatının ikinci yarısında ortaya çıkan ve güncel sanat içerisinde de varlığını sürdüren, malzeme seçimi ile diğer oluşumlardan farklı olan akımlardan biri Arazi Sanatı'dır. " "Arazi Sanatı", "Yeryüzü Sanatı", "Çevre Sanatı", "Toprak Sanatı" gibi çeşitli çeşitli terimlerle atılan bu yaklaşımın temelinde, sanatçıların geleneksel galeri mekanlarına yönelik tepkisinin yanı sıra tam da bu dönemde gelişmeye başlayan çevreci hareket vardır" (Antmen, 2008, 251). Teknolojinin hızla günlük yaşama dahil edilmesi insanın doğanın bir parçası olduğu gerçeğinden uzaklaşmasına sebep olmuştur. Bu akımın amacı insanın varlığını ve bilincini tekrar doğaya yöneltmektir.

Antmen (2008,253) Arazi Sanatı hakkında geometrik biçimleri dış mekanda sergilemesi açısından Minimalizm ile, doğal malzeme kullanımı ve bir süreç içerisinde oluşumundan dolayı

Arte Povera ile, gelip geçici tavrı ile Happening ile, hatta bir belgeleme yöntemine ihtiyaç duyması açısından Kavramsal Sanat ile yakınlık taşıdığını belirtir.

Arazi Sanatı'nın önde gelen isimlerinden olan Michael Heizer büyük kayalıkları ve çölleri sanat nesnesi olarak kullanan bir sanatçıdır. "1969'da Sierra Dağları'ndan çok büyük boyutlu üç granit parçası çıkardı ve bunları 100km uzaktaki Nevada Çölü'ne taşıdı. Burada açtığı ve betonla sıvadığı çukurlara yerleştirdiği bu çalışmaya da Yerinden Edilen-Yerine Koyulan adını verdi" (Yılmaz, 2006, 242).

Akımın en etkili diğer ismi de Walter de Maria'dır. 1977 yılında New York Toprak Odası isimli yerleştirmesi 5.58m derinliğinde 228.6 metre yükseklikte kara toprak içerir. 1097.28 metrekarelik bir çatı katının zeminini kaplar ve 127 ton ağırlığındadır (Fineberg, 2014, 311).

Robert Smithson, Robert Morris, Richard Long gibi sanatçıların arazi projelerinden arta kalan belleği, taş, toprak, kum, fotoğraf, gezi raporu vb. malzemelerle galeri mekanına taşıdığı örnekler bulunmaktadır (Antmen, 2008, 254-255).

Walter de Maria'nın galeri mekanına doğal malzeme getirerek oluşturduğu yerleştirmesi dışında "Yıldırım Tarlası" çalışması hala güncel örneklerden sayılabilir. Fineberg (2014, 312) sanatçının 67 metrelik aralıklarla her birinde yirmi beş direk olan on altı sıra şeklinde düzenlenmiş 400 paslanmaz çelik direkle 1 mile 1 sistem inşa ettiğinden bahseder ve uzaktan bakıldığında, parlayan güneş, şafak ve günbatımında yansıyan ışıkların dışında sistemi nerdeyse görünmez hale getirdiğini belirtir. Bu sistemle yıldırım gibi bir doğa olayını kontrol altına almayı başararak çok zengin görseller elde eder.

Robert Smithson'ın Arazi Sanatı için ikonlaşmış eseri "Sarmal Dalgakıran"dır. Antmen (2008, 254) sanatın "yeni tipografilerinin" başlıca örneğidir der. Arazi sanatı örneklerinin mekan ve mekan dışı olarak ikiye ayırır. Böylece arazide gerçekleştirdiği projelerle, bu projelerden arta kalan malzemelerle gerçekleştirilen enstalasyonlarını birbirinden ayırmıştır (Antmen, 2008, 254). "Yerleşim Alanı Olmayan Yerler" mekan içi enstalasyonlarından biridir. "Bunlar belirli bir yerleşim alanının duvara asılmış topografik haritaları ya da havadan çekilmiş fotoğraflarıyla gerçek mekandan alınarak yerdeki ikizkenar yamuk şeklinde kutulara koyulmuş toprak, taşlar ya da çakıllardan oluşuyordu (Fineberg, 2014, 312).

Christo ve Jeanne Claude belki de en maliyetli işleri gerçekleştirmiş olan sanatçılardandır. Büyük devlet binalarından, uçsuz bucaksız kumsallara kadar paketleyerek iş üreten sanatçıların bu işler için yıllarca izin almayı bekledikleri bilinmektedir.

Yılmaz (2008, 245) bu işlerin malzemeleri hakkında doğanın yanı sıra yetkili makamların da kalıcı olmasına izin verilmediğinden, çoğu malzemenin geri dönüşümlü oldukları için doğaya zarar vermediklerinden, geçici olmalarından dolayı sanatçılara göre ölüm düşüncesini çağrıştırmamasından ve bunun da insanları doğa, sevgi ve paylaşmanın değeri üzerine yöneltmesinden bahseder.

3. GÜNCEL SANAT VE NESNE

Şahiner, günümüz sanatını değerlendirirken, üretim ilişkilerindeki radikal değişimleri ve sanat nesnesinin statüsünü belirleyen ekonomik alt yapıların gözden geçirilmesi gerekliliğinden bahseder (Şahiner, 2008, 205). Kitle iletişim araçlarının gelişimi ve yayılımı sanatın izleyicisini ve sanatın nesnesini de değiştirmektedir. Gündelik yaşamdan herhangi bir nesnesinin sanat nesnesine dönüşmesinin yanı sıra gündelik yaşamın her anında karşılaşılan sanat nesnesi de toplumu etkilemektedir.

Güncel sanatın içinde 1960'dan beri süre gelen sanat biçimlerinin neredeyse hepsi hala varlığını sürdürmektedir. Özellikle malzeme kullanımında geçmişten ilham alınarak devam ettirilen örnekler mevcuttur. Araştırmanın bu bölümünde hem buluntu ve doğal nesnelere, yapay nesnelere birleştirilerek iş üreten sanatçılardan bazılarının yer verilmiştir.

1980 doğumlu Brüksel'de yaşayan sanatçı Nicolás Lamas'ın işlerine bakıldığında doğal ve yapay nesne birleşimini yerleştirmelerinde sıkça uygulandığı görülmektedir. Nicolás Lamas'ın pratiği, gerçekliğin geçici ve melez doğasına odaklanan buluntu nesnelere, enstalasyonları ve heykelleri içerir.

Görsel 2. Nicolás Lamas. The form of decay. 2017

Tüketilen ve boşa harcanan enerji arasındaki bilişsel gerilimleri kullanan sergi, maddenin geçici ve farklı ilişkiler sistemine gömülü olarak geçici durumunu yansıtıyor. Çürüme biçimi, bir ofis alanı ile bir antropolojik alan arasında bir yere yerleştirilmiş yeni bir enstalasyondur. Sergi, insan yapımı öğelerin, organik malzemelerin ve seri üretilen nesnelere orijinal işlevlerinden ayrılmasıyla hem vahşi hem de aseptik bir ambiyans yaratıyor. (Diaz, 2017).

Görsel 3. Lee Ufan. Relatum. 2015.

Resim ve heykelleriyle gündeme gelen Lee Ufan, Rest isimli yerleştirmesiyle doğal ve yapay nesneyi bir arada kullanmıştır. Aynı zamanda galeri mekanının da atmosferinden yararlanan

sanatçı “küçük bir dış avluyla zevkli bir şekilde çevrelenmiş, obsidiyen cam kaplı çelik bir plaka üzerine temiz bir şekilde yerleştirilmiş büyük cilasız bir taştan oluşur” (Teo, 2015). Minimalizmin ve aynı zamanda Arte Povera'nın yansımaları bu yerleştirmede hissedilebilir.

Görsel 4. He Xiangyu . 200g Altın, 62g Protein. 2012.

He Xiangyu'nun çalışmaları, malzemelerin getirdiği sürpriz etkiye aşırı derecede bağımlıdır, örneğin: Metamfetaminle yazılmış yanıtla mektup; Son , fildişi kelepçe; 200 gram altın, 62 gram protein , yaldızlı bronz yumurta kartonu. Hepsi düşük seviyeli ürünler için pahalı malzemeler kullanır. Malzeme ve işlev arasındaki karşıtlık ne kadar keskin olursa, kavram o kadar açık, algısal deneyim o kadar zayıf olur (Anonim, 2012).

4. SONUÇ

Sanat var olduğu andan itibaren sorgu alanını sürekli değiştirmiştir. Romantizmden sonra konu seçiminde yaşadığı özgürlükle birlikte sorgu alanı daha da genişlemiştir. Bilimin ve teknolojinin de gelişimiyle birlikte konu edindiği durumlar değişime uğramıştır. Modernizm ile birlikte, görsel olarak algıladığı dünyayı, farklı bir açıdan yüzeye yansıtmıştır. Nesnenin birebir tasvirini gereksiz bulduğu bu dönemde, gerçeğin ne olduğu sorgusuna girmiştir. Kimi modern sanatçı için gerçek duyguların yansımalarıyla kimi sanatçı içinde biçimin farklı bakış açılarını ifade etmektir. Modernizm nesneyi yüzeyden bir yandan dışlarken bir yandan da farklı biçimleri yüzeye taşımaktan çekinmemiştir.

Duchamp'tan aldığı cesaretle nesneyi birebir sanata dahil eden Postmodernizm, kullandığı malzemeyi çeşitlendirerek bayrağı bir adım öteye taşımıştır. Fluxus sanatçılarıyla birlikte doğal nesnelere de sanata dahil etme ve birçok disiplinin iç içe geçmesiyle Modernizmin en kökten prensiplerinden olan disiplinlerin ayrımını alaşağı etmekten çekinmemişlerdir. Canlı objeleri kullanmak geldikleri son noktadır.

Sanatın içinde malzeme çeşitliliğine ön ayak olan diğer bir topluluk Arte Povera'dır. Atık malzemelerden, canlı hayvan yerleştirmelerine, sebze ve betonu bir arada kullanarak oluşturdukları heykellere kadar hem doğal ve yapay nesneyi hem de galeri mekânın sorgulamasına girmişlerdir.

Artık yaşadığı dünyanın sorunlarını tepkisel olarak yansıtmaya düşen sanatçı doğanın temel malzemesi olan toprağı sanat nesnesine dönüştürmekten de çekinmemiştir. Modernizmin

dokunulmaz saydığı diğer bir alan sanat galerileri ve müzelerdir ve bu sanatçılar malzeme olarak, taş, toprak gibi doğal malzemeleri bu mekanlara çekinmeden taşımışlardır.

1960 sonrası sanatçıların açtıkları yoldan çekinmeden ilerleyen birçok güncel sanatçı için doğal olanla yapay olan nesneyi ekleme fikri, yeni ifade alanı yaratmıştır ve her geçen gün bu alanı geliştirmektedirler.

KAYNAKÇA

Kitap

- Antmen, A. 20.Yüzyıl Batı Sanatında Akımlar. Sel Yayıncılık. 2008.
- Atakan, N. Sanatta Alternatif Arayışlar. Karakalem Kitabevi Yayınları. 2015.
- Bürger, P. Avangard Kuramı. (Çev. Erol Özbek). İletişim Yayınları. 2004.
- Finberg, J. 1940'dan Günümüze Sanat. Çev. Simber ATAY ESKİER, Göral Erinc YILMAZ. Karakalem Kitabevi Yayınları.2014.
- Giderer, H. Resmin Sonu. Ütopya Yayınevi.2003.
- Kandinsky, V. Sanatta Manevîlik Üstüne. Haylaz Sanat. 2011.
- Lynton, N. Modern Sanatın Öyküsü. Remzi Kitabevi. 2004.
- Malevich, K. Nesnesiz Dünya "Suprematizm Manifestosu". Çev. F. Cansu TAPAN. Dedalus Kitap. 2013.
- Şahiner, R. Sanatta Post-nesne ve Post-İnsan. Editör: Rıfat Şahiner. Ütopya Yayınevi. 2020.
- Şanko, L. Sanatta Post-nesne ve Post-İnsan. Editör: Rıfat Şahiner. Ütopya Yayınevi. 2020.
- Yılmaz, M. Modernizmden Postmodernizme Sanat. Ütopya Yayınevi. 2006.

E-dergilerdeki Makaleler

- Artu Mutlugün, M. (2017). Wolf Vostell'in "Sun In Your Head" Adlı Çalışmasına Yansıyan Kübist, Fütürist ve Kübofütürist Etkiler . Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi , (39) , 198-213 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunigsed/issue/32733/326808> (Erişim tarihi: 22.12.2021).
- Kaplanoğlu, L. (2010). Sanatsal Bir Değer Olarak "Kolaj" . Sanat Dergisi , 0 (13) , 97-104 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunigsfd/issue/2601/33478> (Erişim tarihi: 22.12.2021).

Tez

- Kalın, S., *Çağdaş Sanatta Organik ve İnorganik Malzemenin Kullanımı*. Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Erzurum, 2017.

Yalnızca İnternet Ortamında Yer Alan Kaynaklar

- Anonim (2012) <http://www.leapleapleap.com/2012/11/he-xiangyu/> (Erişim tarihi: 20.12.2021).
- Diaz (2017). <https://nicolaslamas.net/The-form-of-decay> (Erişim tarihi: 20.12.2021).
- Harren, (2014). <https://www.artforum.com/print/reviews/201403/wolf-vostell-45317>(Erişim tarihi: 20.12.2021).

Ollman L.(2013). Review: Live turkeys and dead televisions in Wolf Vostell's exhibit. <https://www.latimes.com/entertainment/arts/la-xpm-2013-dec-24-la-et-cm-wolf-vostell-review-20131223-story.html> (Erişim tarihi: 20.12.2021).

Teo, (2015) <https://artreview.com/ara-summer-2015-feature-lee-ufan/>(Erişim tarihi: 20.12.2021).

GÖRSEL KAYNAK

Görsel 1. Wolf Vostell , Endogen *Depresyon* , 1980/2013

<https://www.artforum.com/print/reviews/201403/wolf-vostell-45317>

Görsel 2. Nicolás Lamas. The form of decay. 2017

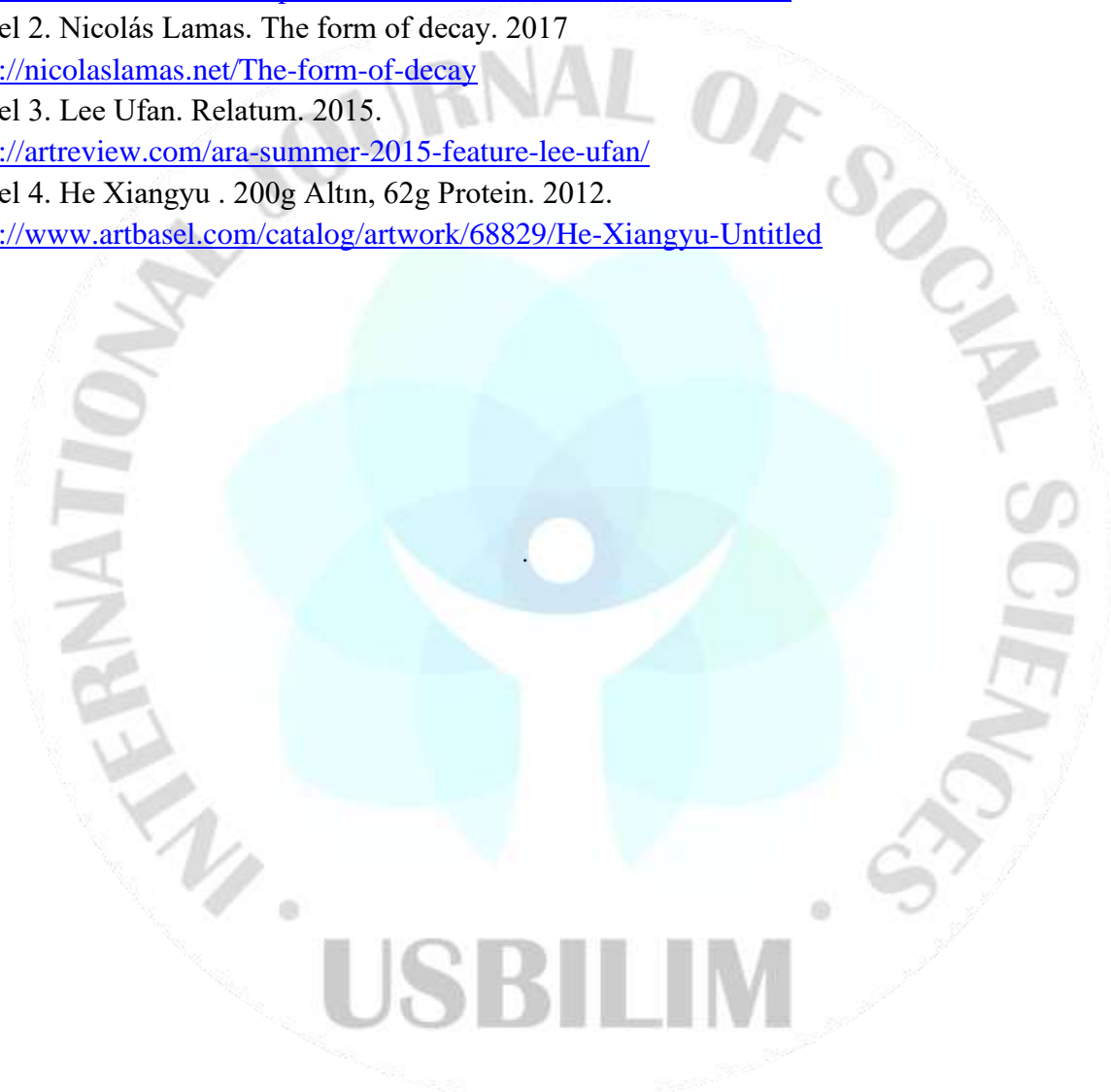
<https://nicolaslamas.net/The-form-of-decay>

Görsel 3. Lee Ufan. Relatum. 2015.

<https://artreview.com/ara-summer-2015-feature-lee-ufan/>

Görsel 4. He Xiangyu . 200g Altın, 62g Protein. 2012.

<https://www.artbasel.com/catalog/artwork/68829/He-Xiangyu-Untitled>

GÖÇ ARAŞTIRMALARINDA SÖZLÜ TARİH METODOLOJİSİ: Osmanlı Son Dönemi Göçleri İçin Öneriler

Tuncay Ercan SEPETCİOĞLU

Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Nazilli İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

0000-0002-9906-1529

Özet

Göç, karmaşık siyasal ideolojilerin ve sosyal ve ekonomik süreçlerin bir sonucudur. Göçün birçok nedeni olabilir; aynı şekilde ırksal, dinsel, mezhepsel, dilsel gibi farklı özelliklere sahip insan toplulukları farklı nedenlerle de göç edebilirler. Sözlü tarih ise, göçmen topluluğun göç tarihini kendine has teknikle inceleyip kaleme aldığı gibi, göçle gelen nüfus ile yerleşilen bölgede daha önce var olan nüfus arasındaki inanış, dil, üretim modelleri, müzik, dans gibi kültürel farkları da kendine konu alır; uyum sürecini, çatışmayı, siyasal erkin tutumunu, kimlik kargaşasını irdeler. Peki, sahaya çıkmadan önce bir sözlü tarihçi ne tür hazırlıklar yapar? Çalışma esnasında nelere dikkat eder? Alan araştırması sırasında görüşmeçiye hangi soruları neden yönlendirir? Bu makale, sözlü tarih metodolojisiyle araştırma yapma amacındaki bir çalışmanın, Osmanlı son dönemlerinde gerçekleşen göç olayları örneğinde nasıl hayata geçirilmesi gerektiğini irdelemektedir.

Anahtar Kelimeler: *Sözlü tarih, göç, metodoloji, Osmanlı İmparatorluğu*

Oral Historical Methodology on Migration Studies: Advices on the Studies about the Last Years of the Ottoman Empire

Abstract

Migration is the result of complex political ideologies and social and economic processes. There can be many reasons for migration; likewise, human communities with different racial, religious, sectarian and linguistic characteristics may migrate for different reasons. Oral history, on the other hand, examines and writes the migration history of the immigrant community with its own technique, as well as cultural differences such as belief, language, production models, music and dance between the immigrant population and the population that previously existed in the settled area; it also examines the process of adaptation, conflict, the attitude of the political power, and identity confusion. So, what kind of preparations does a researcher make

before going out on the fieldwork? What does she/he pay attention to it? What questions and why does the researcher ask interviewer during the fieldwork? This article explores a research that uses oral historical methodology, and gives advices on the studies that focus on the migrations in the last years of the Ottoman Empire.

Keywords: *Oral history, migration, methodology, Ottoman Empire*

1. GİRİŞ

Göç ve nüfus hareketleri, ekonomiden psikolojiye hukuktan sosyolojiye değin her bir sosyal bilim dalının her zaman ilgisini çekti ve çekmeye de devam ediyor. Dünya üzerinde savaşlar, doğanın katliamı, afetler, adaletsiz gelir dağılımı, emek sömürsü, demokratik olmayan yönetimler, ötekileştirme olduğu müddetçe göç, bir çalışma sahası olmaya şüphesiz devam edecek.

Sosyal bilimler göç ve nüfus hareketlerini yapı, neden ve sonuç açısından kategorilere ayırmaktadır. Bu nüfus hareketinin öznesi göçmen ise cinsiyetine, sınıfına, etnik kökenine, işgücüne, göç nedenine, ulusal, uluslararası, geçici vs. gibi göç çeşidine ve nüfus hareketlerini tetikleyen küresel ekonomik ve politik etkenlere göre sınıflandırılmaktadır.¹ Göçün niteliği ve gerçekleşme şekli üzerine, alınan mesafe ve yönetsel değişimler açısından göçler (iç göç ve dış göç); süreye bağlı göçler (geçici ve sürekli göçler) ve göç kararının alınışına göre (gönüllü göçler ve zorunlu/istemsiz) olmak üzere üç farklı yaklaşım mevcuttur.² Özer'in ifadesine göre

¹ Caroline B. Brettell, "Migration", *Encyclopedia of Cultural Anthropology*, Ed. D. Levinson & M. Ember, Vol. 3, Henry Holt & Company, Inc. Ney York, USA 1996, s. 796 (793-796).

² Sarısır, göç şu şekilde çeşitlendirmektedir: "*Meydana geliş sebebi, mesafesi, süresi, büyüklüğü, yönü ve gelişimi bakımından büyük farklılıklar gösteren göç hareketleri; iç göçler ve dış göçler olmak üzere ikiye ayırabilir, göçmenlerin yer değiştiriş süreleri dikkate alınarak daimî ve geçici göçler olarak da adlandırılabilir, katılanların sayısı göz önünde bulundurularak, ferdî ya da kitle göçleri diye tasnif edilebilir, kademeli ve kademesiz göçler şekliyle de gruplandırılabilirler*"; Serdar Sarısır, *Demografik Oyun Sürgün (1919-1923)*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2006, s. 40. Gündüz ve Yetim ise tarih boyunca görülegelen göç türlerini beş kategoride toplamaktadırlar. Bunlar kontrollü, zorunlu, ilkel, serbest ve zorlama göçlerdir; Mustafa Gündüz & Nalan Yetim, "Terör ve Göç", *II. Ulusal Sosyoloji Kongresi - "Toplum ve Göç"* (20-22 Kasım 1996, Mersin), T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü ve Sosyoloji Derneği, Ankara 1997, s. 110 (109-116). Ayrıca, nüfusu kente "iten" ve nüfusu kente "çeken" faktörler ile "itme-çekme" faktörlerinin iç göçler açısından değerlendirmesi için bkz. Vehbi Bayhan, "Türkiye'de İç Göçler ve Anomik Kentleşme", *II. Ulusal Sosyoloji Kongresi - "Toplum ve Göç"* (20-22 Kasım 1996, Mersin), T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü ve Sosyoloji Derneği, Ankara 1997, s. 179 (178-193); Suraiya Faroqhi, *Osmanlı'da Kentler ve Kentliler-Kent Mekânında Ticaret Zanaat ve Gıda Üretimi*, Çev. Neyyir Kalaycıoğlu, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1994, s. 338. Ancak Mückler, göç araştırmalarında itme-çekme teorilerinin günümüzde genel olarak anlamını kaybettiğini, çünkü bunların bireysel göç motiflerini ve psikik stres faktörlerini

göçler, iç göçler (*internal migration*) ve dış göçler (*external migration*) olmak üzere iki şekilde gerçekleşmektedir: İç göçler ülke içindeki yerleşim birimleri arasında sürekli yerleşmek amacıyla yapılan yer değiştirme hareketleridir ve belli bir zaman dilimi içinde belli bir yerleşme alanında yaşayanların kendi iradeleriyle yaşam yerlerini değiştirme eylemleridir. Dış göçler ise uzun süre kalmak, çalışmak ve yerleşmek için bir ülkeden diğer bir ülkeye yapılan nüfus hareketidir.³ Saydam'a göre zorunlu göçler, insanların buldukları coğrafyada yaşayabilmeleri için gerekli temel ve hayati şartların ortadan kalkması hâlinde istem dışı gerçekleşen göçlerdir.⁴ Zorunlu göç kapsamına alınabilecek terimlerden biri olan sürgün (*deportation, relocation, population transfer*) ise, sistemli bir şekilde tehcir ve yerleştirme işlemidir.⁵ İç göç olgusuna kırdan kente gelip gecekondulaşma; dış göç olgusuna ise Almanya'ya işçi göçü; istemli göç olgusuna, 1960'larda Hıristiyan Kazak ve Kars civarındaki Malakanlar'ın Sovyetler Birliği'ne göçleri; istemsiz ya da zorunlu göçe ise 1923 Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi örnek verilebilir.⁶

Görüldüğü üzere göçe dair çok farklı tanımlamalar yapılmış ve zorunlu/istemli, iç/dış göç gibi göç çeşitleri üzerine durulmuş, göç çalışması yapan sosyal bilimlerde bunlara göre araştırma stratejilerini oluşturmuşlardır. Bu bilim dallarından biri de tarihtir. Tarih, nüfus hareketlerinin

göz ardı ettiklerini belirtmektedir; Hermann Mückler, "Ethnohistorie und Migration - ein historisch gewachsenes Beziehungsverhältnis", *Ethnohistorie Rekonstruktion, Kulturkritik und Representation*, Ed. K. R. Wernhart & W. Zips, Promedia Verlag, Wien 1988, s. 118-139.

³ İnan Özer, *Kentleşme, Kentlileşme ve Kentsel Değişme*, Ekin Kitabevi, Bursa 2004, s. 11. Göç ve göç çeşitleri için ayrıca bkz. Tuncay Ercan Sepetcioğlu, *Girit'ten Anadolu'ya Gelen Göçmen Bir Topluluğun Etnotarihsel Analizi: Davutlar Örneği* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2011, s. 47-56.

⁴ Abdullah Saydam, *Kırım ve Kafkas Göçleri (1856-1876)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1997, s. 1-5.

⁵ Ömer Lütfi Barkan, "Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Sürgünler", *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, Cilt: XI, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1950, s. 544 (524-569). Sarısır, sürgün kavramının antik zamandan modern döneme dek Batıdaki kronolojik gelişim doğrultusunda, ilk etapta bireysel bir ceza olarak, "bir kişinin, politik ya da adî suçlardan, özellikle de şahıslara karşı işlenen suçlar nedeniyle, genel otoriteler tarafından kendi ülkesinden zorla ya da rızasıyla, geçici ya da daimî olarak uzaklaştırılarak cezalandırılması" şekliyle ortaya çıktığını, fakat sonrasında ise bu kavramın genişleyerek büyük kitleleri etkileyen bir hâl aldığını belirterek, *sürgün* kavramına dünyanın değişik coğrafyalarından örnekler vermektedir; Sarısır, *a.g.e.* s. 43-101.

⁶ Lozan Görüşmeleri esnasında Türk ve Yunan delegasyonunun 30 Ocak 1923 tarihinde imzaladıkları bir protokolle karşılıklı karar verdikleri Zorunlu Nüfus Mübadelesi, Batı Trakya haricinde Yunanistan'daki Müslümanlarla, İstanbul, Bozcaada ve Gökçeada haricindeki Türkiye'deki Ortodoksların karşılıklı değişimi prensibini içermektedir. "Muhacir/mübadil" kavramlarının ayırım noktaları ve ayrıntılarına dair bkz. Nedim İpek, "Mübadil Deyimine Dair", *Mübadile ve Balkan Türk Kültürü Araştırmaları Kongresi Bildiriler Kitabı (8-9.12.2007)*, Samsun Mübadile ve Balkan Türk Kültürü Araştırmaları Derneği Yayınları, Samsun 2008, s. 157-160. Diğer göç ve göçmen kavramlarına dair ayrıca bkz. Tuncay Ercan Sepetcioğlu, "İki Tarihsel 'Eski' Kavram Bir Sosyo-kültürel 'Yeni' Kimlik: Mübadile Nedir, Mübadiller Kimlerdir?", *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl 18, Özel Sayı 3, Ankara Ocak 2014, s. 49-83.

oluşum nedenlerinden göç anına, iskândan iskân sonrası uygulamalara değin neden sonuç ilişkisi çerçevesinde ve özellikle ulusal/uluslararası resmî tutanaklara dayanarak, göçün etkilediği coğrafyaları, toplumsal ve siyasal yapıları irdeler. Sıradan insandan çok, karar alıcı “büyük” isimlerle; alınan karardan (uygulamadan, yönetmelikten vs.) etkilenenlerden çok, bizzat kararın kendisiyle ilgilenir. Disiplinlerarası çalışmaya açıktır ancak kendi bakış açısında örneğin insan psikolojisi ya da uyum süreci öncelikli değildir. Veri kaynağı, başta resmî ve özel arşiv dokümanları olmak üzere, diğer yazılı birinci el kaynaklar (gazete, dergi, hatırat vb.) ve -eğer tarihçi tercih etmişse- saha çalışması esnasında tutulan sözlü tarih tutanaklarına dayanır. Kronolojik bakış açısıyla olayları tarihlendirir ve bir düzene koyar, sıraya dizer; belgelerin ve belgeyi tutan kişi ve/veya kurumların gözüyle yaşananların algılanmasına katkı sağlar; farklı kaynaklardan gelen bu belgeleri karşılaştırmalı sunarak ele alınan problemi sonuca bağlama adına işlev görür ya da -Türkiye’de örnekleri çok görüldüğü üzere- belgeleri irdelemektense onları sadece sunar.

Yazılı belgelerin getirdiği sınırlamalardan payını alan ve özellikle de iktidarın dışarı ittiği alt kültürlerin en çok yararlandığı kaynaklardan biri ise sözlü tarihtir. Azınlık oluşturan kültürler, örneğin Amerikan Kızılderilileri, Avustralya yerlileri ve Avrupa’daki Çingenerin, çoğunluk karşıt görüşler tarafından nasıl yanıltıcı bir biçimde belgelendiğinin gösterilmesinde sözlü tarih kullanımı, tarafsız bir tarih yazımında önem arz etmektedir.⁷ Sözlü tarih aslında sıradan insanın tarihidir.⁸ Kaynak olarak da kişisel anıların kullanımı üzerine kuruludur; bu kaynaklar temel alınarak tarihçilerin genelde dayandıkları belgeleri tamamlayıcı ve alternatif bir tarih oluşturulur.⁹ Bu yolla çıkan sonuç, belli türde bilgilerin (örneğin soyağaçlarının) ve tarihsel olayların kuşaklar boyunca az çok doğru biçimde ve kronolojik bir bakışla aktarılabilmesini göstermektedir.¹⁰ Sözlü tarih son on, on beş yılda Türkiye’de büyük ivme kazanmış, başta tarihçi, dilbilimci, sosyolog, antropologlar olmak üzere halkbilim, psikoloji, edebiyat, eğitim bilimleri gibi sosyal bilimlerin birçok dalı için önemli veri toplama ve analiz etme tekniklerinden biri haline gelmiştir. Sosyal antropoloji ile sözlü tarihin ilintisi ise etnografik alan araştırması nedeniyle çok daha eskilere dayanır.¹¹

⁷ Paul Thompson, *Geçmişin Sesi - Sözlü Tarih*, Çev. Ş. Layıkel, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1999, s. 87.

⁸ Oktay Gökdemir, “Tarih yazımında İki Yeni Yaklaşım: Sözlü ve Yerel Tarih”, *Tarih Nasıl Yazılır? Tarihyazımı İçin Çağdaş Bir Metodoloji*, Ed. A. Şimşek, Tarihçi Kitabevi, İstanbul 2012, s. 201 (199-222).

⁹ Stephen Caunce, *Sözlü Tarih ve Yerel Tarihçi*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2016, s. 8.

¹⁰ Eric Hobsbawm, *Tarih Üzerine*, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara 2001, s. 314.

¹¹ Tunçay Ercan Sepetcioğlu, *Etnotarih - Üç Köy*, Gece Kitaplığı, Ankara 2017, s. 34-35.

Sözlü tarihin uygulama alanlarından biri de göç ve göçmen çalışmalarıdır. Türkiye gibi günümüze olduğu üzere geçmişte de gelenleri ve gidenleriyle yoğun demografik değişime maruz kalmış bir coğrafya, sözlü tarih çalışmalarına büyük alan sağlar. Özellikle 18. yüzyılın sonlarından itibaren Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılma sürecine girmesinin sadece askeri, ekonomik ve siyasi sonuçları olmamış, imparatorluktan kopan coğrafyalarda aynı zamanda yoğun göçler de yaşanmıştır. Başta Anadolu olmak üzere daha güvenli olarak görülen yerlere göç edip yerleşenlerin çok büyük çoğunluğu Müslüman (ve bu durum onların en büyük ortak paydaları) olmakla birlikte, bir kısmı Türk soylu değildi. Ana dili Türkçe olmayan, aralarında mezhepsel, üretim modelleri, gündelik yaşam uygulamaları, giyim kuşama dek farklılıklar bulunan bu göçmen toplulukların bazıları kır bazılarıysa kent soylu idi. Bu yüzden Osmanlı son dönemi göçmen toplulukları çalışmak, uyum süreçlerine dair çıkarımlarda bulunmak hayli meşakkatlidir. Arşivlerde bu döneme dair (tatmin edici miktarda) kayıtlar olsa dahi alan araştırmaları nihayetinde ulaşılan sonuçlar, resmi kayıtlarda yer almayan noktaları doldurmakta, zaman zaman ise onlarla çelişmektedir. Ama nihayetinde sözlü tarih, irdelenen topluluğun geçmişe bakışını yansıtmaktadır.

Bu makale sözlü tarih metodojisiyle araştırma yapma amacındaki bir çalışmanın sahaya gidilmeden önceki hazırlık kısmını, sahada dikkat edilmesi gereken hususları ve araştırmacının hangi soruları neden görüşmeciye sorması gerektiğini, Osmanlı son dönemlerinde gerçekleşen göç olayları örnekleminde irdelemekte, sahada çalışacak araştırmacılara soru biçimlerini (Girit, Kırım ve Bulgaristan örnekleriyle) sunmakta, böylelikle göç çalışmalarında zaten az sayıda olan saha çalışmalarındaki mülakatlara yol göstermeyi amaçlamaktadır.

2. SAHADA BİR SÖZLÜ TARİH ÇALIŞMASI

Tarihsel göç uzmanı kimdir; kime denir?

Göç, en basit tanımlamayla, coğrafi bir yer değişimi ifade eder ve bir süreci içerir. Bu süreç gelinen yer, göç nedeni, göç yolu, varılan yer ve uyum aşaması gibi mekânsal değişimleri ve bir zaman dilimindeki süregelen olayları kapsar. Göçün üzerinden geçen zamana bağlı olarak göç araştırmasının içeriği de çeşitlenir. Bir tarihsel göç çalışmanı göç sürecini başlangıçtan itibaren, yerleşim sorunlarına ve uyum aşamasına dek irdelemek zorundadır. Her bir çalışma, bu süreci içermek durumunda elbette değildir; sürecin bir kısmını ele alabilir -ki bilimsel metodoloji limitasyonu zaten esas kılar-; göç esnasında batan bir gemiyi, barınma sorunlarını,

çocuk ölümlerini... Bu yüzden göç sürecinin belli aşamalarını bilen ve bunu kaleme alan şahıs göç uzmanıdır. Kaldı ki disiplinlerarası bir çalışma sahası olan göç, sadece bir bilim dalının himayesinde asla değildir. Dolayısıyla göç uzmanı disiplinlerarası çalışmak mecburiyetindedir; örneğin göçün tarihsel betimlenmesi ve kronoloji için bir tarihçi ile çalışmak ya da tarihsel bir bakış açısıyla bakmak; göç eden toplumun sosyo-ekonomik ve kültürel yapısı için bir sosyolog ile çalışmak ya da sosyolojik bakış açısıyla bakmak; ötekileştirme ve uyum sorunları için bir sosyal antropolog ile çalışmak ya da antropolojik bakış açısıyla bakmak; salgın hastalılar ve diğer sağlık sorunları için bir tıp uzmanı ile çalışmak ya da ona danışmak durumundadır. Aynı tür ilişki ekonomi, hukuk, siyaset bilim, uluslararası ilişkiler, psikoloji, mimarlık, dilbilim gibi dallar için de geçerlidir.

Peki, tarihsel göç çalışmalarında yegâne kaynak arşivler midir?

Ya da sırf sözlü kaynaklara dayanan bir çalışma ne denli gerçeği yansıtabilir?

Şüphesiz arşiv malzemeleriyle birlikte yarı resmi ve resmî olmayan kaynaklar ile sözlü veriler yaşanmışlıkların kayıt edilmesi bağlamında tarih yazımında büyük önem arz ederler. Fakat tarih, sözlü verileri zaman zaman dikkate alsa da onları baş tacı etmez; çünkü güvenilir bulmaz. Bellek yanıltıcı olabilir, çünkü değişir. Olayı yaşayan ilk kuşak hayatta olmayabilir; kuşaktan kuşağa aktarım ise sekteye uğrayabilir. Şu da bir gerçektir ki ele alınan vakanın tarihi daha da derinleştikçe toplumsal bellekten yararlanma ve sözlü tarihe başvurma seçeneği giderek güçleşir. Toplumsal bellek bu yüzden yanıltıcıdır. Tarih, etnomerkeziyetçiliğin adını pek tekrarlamasa da araştıranın araştırılan kültürün bir mensubu olmasının, alanda şüphesiz çok büyük artıları olduğuna, ancak çok büyük kayıplara da yol açacağına inanır ve bu yüzden belleğe yönelik eleştirilerini sunar.

Göç, tartışmasız biçimde karmaşık siyasal ideolojilerin ve sosyal ve ekonomik süreçlerin bir sonucudur. Göçün birçok nedeni olabilir; aynı şekilde ırksal, dinsel, mezhepsel, dilsel gibi farklı özelliklere sahip insan toplulukları farklı nedenlerle de göç edebilirler. Bunlar arasında baskı altında kalan, dışlanmış, yâni kaçışa ve iltica etmeye zorlanan kişi ya da gruplar önemli orana sahiptir. Bu yüzden direkt ya da dolaylı olarak göç ile etnisite ve ulus-kimlikler arasında bir bağ bulunmaktadır. Bu açıdan da sözlü tarih, göçmen topluluğun göç tarihini kendine has teknikle inceleyip kaleme aldığı gibi, göçle gelen nüfus ile yerleşilen bölgede daha önce var olan nüfus arasındaki inanış, dil, üretim modelleri, müzik, dans gibi kültürel farkları da kendine konu alır; uyum sürecini, çatışmayı, siyasal erkin tutumunu, kimlik kargaşasını irdeler.

Sahaya çıkmadan önce bir sözlü tarih çalışmacısı ne tür hazırlıklar yapar?

Bir sözlü tarih çalışmacısı, alan araştırmasına çıkan bir antropologdan farklı olarak, sahaya çıkmadan evvel arşiv dokümanlarını inceler; anı defteri, harita, fotoğraf, raporlar, gazeteler gibi resmî ve özel birinci el kaynakları araştırır. Bu belgelerdeki topluluğa özgü ancak resmî tarih yazımının önemsemediği (ya da yeterince önemsemediği) noktaları belirler; ancak bu belgelerin sınırlarını çizdiği bir hikâye ile sahaya kesinlikle çıkmaz; onları sadece birer iz sürücü olarak kullanır. Böylelikle sözlü tarih çalışması esnasında sorulacak soruları oluşturur. Özellikle sosyo-ekonomik yapıya dair çalışmalarda sağlıklı sonuç çıkması açısından uygulanabilir bir yöntem olan anket, sözlü tarih çalışmalarına uygun değildir.

Bir sözlü tarih çalışmasının etnografya çalışmasına kıyasla, araştırma için öngörülen zaman aralığı açısından farklılığı bulunmaktadır. Göç üzerine bir sözlü tarihsel çalışma gerçekleştiren kişi, bir etnograf gibi uzun süreliğine sahada kalmaya gerek duymaz, çünkü etnograf gibi kapsamlı bir çalışma yapmaz. Ayrıca, bir mevsimsel döngü içinde değildir. Örneğin bir tarım ürününün ekiminden çapasına, hasatından pazarlamasına değin geçen uzun zaman diliminde yaşananların değil, belleklerdeki göçe dair sürecin peşindedir. Hedefi ve sınırları çok daha belirgindir; gözlem (özellikle katılımcı gözlem) çok nadir kullanır. Etnografya çalışmasından farklı olarak sözlü tarihte kronoloji çok önemlidir; o tarihsel sıralamanın belirleyicisi ise sözlü veriler değil, resmî belgelere ve kaynaklara dayanan tarih bilimidir.

Sözlütarihsel göç çalışması yapan araştırmacı, çalışmasında elde edeceği sözlü/görsel verileri dört ana bölüme ayırır ve sahada bu yönde çalışmalar gerçekleştirir: a) gelinen coğrafyadaki göç öncesi (sosyo-ekonomik, kültürel, siyasi, vb.) yaşam; b) yeni yerleşim yerine (vasıta, yaşanan güçlükler gibi) varış sürecini içeren (süresi kısa olsa da önemli) göç esnası; c) gelinen coğrafyadaki ilk iskân ve karşılaşılan (barınma vb.) ilk sorunlar; d) daimi iskan ve uyum süreci. Göç çalışmaları için bu dört aşama bir bütünlük arz eder ve bu bütünlüğü yansıtmak ve kronolojik bir aktarım için belgelerden ve bellekten yararlanır.

a) *Göç Öncesi Yaşam*: Göç öncesi yaşama yönelik veriler, göçmen kişi ve/veya topluluğun geldiği coğrafya, siyasal sistem ve kültür ortamına dair bilgiler sunmakla birlikte, göçmen kişi veya topluluğun zaman içinde geçirdiği değişim ve dönüşümü karşılaştırma açısından da değer ifade eder. Bu amaçla nereden, hangi köy, kasaba ya da kentten gelindiğine; göç öncesi sosyo-

kültürel yapıyı irdelemek amacıyla mülkiyet, ekonomi, üretim modellerine; gündelik yaşam ve komşuluk ilişkileri için inanç, evlenme gelenekleri, dans ve müziğe; göç nedeni ve siyasal durum için savaşlar, (etnik, dilsel, dinsel) baskılar, açlık, kıtlık, doğal afete dair kaynak kişilere sorular yöneltilir. Göçmen topluluğun göç tarihi daha eskiye dayandıkça bu bilgiler flulaşır ve sonradan edinilen bilgi ve deneyimin belleği etkileme ya da kuşaktan kuşağa aktarılan bilginin değişimi çok daha belirgin olur.

Sahada kaynak kişilere, göç öncesi yaşamları üzerine ne tür sorular sormak gerektiğine dair aşağıdaki sorular örnek olarak sunulmuştur. Şüphesiz her bir göçmen topluluğun, ailenin ya da kişinin özgün deneyimleri söz konusudur. Buna benzer biçimde, Osmanlı son dönemindeki (Giritliler, Kırım Tatarları ve Pomaklar gibi) göçmen topluluklar da göç tecrübeleri açısından aynı olmasa da benzer süreçlerden geçmişlerdir, bu yüzden önerilen sorularda küçük farklılıklar bulunabilir. Görüşmeler esnasında kaynak kişilerin anlatımına binaen, bireysel ya da ailevi sorular da eklenebilir. Aşağıdaki soruların, kaynak kişiye sorumu sırasında kullanılan dilin çok daha basit ve kaynak kişinin eğitim, yaş gibi kriterine uygun olarak sadeleştirilmiş olması gerektiği unutulmamalıdır.

Anadolu’da ister daha eski göçler isterse Cumhuriyet dönemindekiler olsun, göçmenlere dair en zor veri elde edilebilen konulardan biri gelinen yerleşim yerinin ismine yönelik olmalıdır. Eskiye gittikçe artan biçimde, gelinen yerleşim biriminin bilinmezlik oranı yükselmektedir. Girit, Kırım, Bulgaristan, Romanya ya da Kandiye, Bahçesaray, Filibe, Dobruca gibi şehir/bölge isimleri görüşmelerde verilse de ailenin kırsal bölgeden geldiği kesinleşmiş olduğunda dahi nadiren köy isimleri zikredilmektedir. Osmanlı nüfus kayıtlarında da örneğin (bilhassa Batı Anadolu’da) çok başarılı bir sayım olan 1320-21 Rumî, 1904-5 Miladî sayımlarında, göçmen bireylerin kaydındaki doğum yeri haznesine genellikle sadece “Girit/Kırım” (nadiren “Kandiye/Hanya/Filibe” vs.) gibi ifadeler yazılmıştır. Bu durum, Osmanlı arşiv kayıtları için de geçerlidir. Birçok kez gelen nüfusun sadece Girit’ten/Kırım’dan/Filibe’den geldiği belirtilmiş ama bu bölgelerin hangi kent/kasabalarından oldukları yazılmamıştır. Bunun da başlıca iki sebebi vardır: İlki, böylesine bir kayıt tutma geleneğinin olmaması, diğeri ise göçmen topluluğun genelde aynı yöreden topluca gelmemesi ve topluluğa katılımlarla birlikte farklı kent/kasaba ve köylerden kişileri içermesidir; kaldı ki göçmen yerleşim birimlerinde yapılan çalışmalarda görüleceği üzere, her bir birimde farklı yerleşim yörelerden gelen aileler bulunmaktadır. Bu sorun ancak sözlü veriler yardımıyla ya da verilen/alınan lakap ve/veya tercih edilen soy isim sayesinde çözülebilir. Örneğin Konya’da

Kırım Tatarlar köyü olan Yağlıbayat'taki soyisimleriden biri olan "Burunduk", aynı zamanda Kırım'da bir köy adıdır.

Resmî belgelerde gelinen özellikle kırsal yerleşimin belirtilmemesi konusunun istisnası, mübadillerdir. Mübadele sırasında, anlaşma uyarınca gidilen ülkede muadili verilmek üzere taşınmazların kaydı tutulmuş ve "Tasfiye Talepnamesi" adı verilen belgelerde, gelinen yerleşim birimi de yazılmıştır. Mübadiller, sözlü olarak kendilerine aktarılmamış ya da unutulmuş olsa da atalarının geldikleri yerleri, çok küçük ayrıntılara dek Cumhuriyet Arşivinde yer alan bu belgeler sayesinde ulaşabilmektedirler. Ancak, öyle ya da böyle, gelinen yörenin özellikle eski/tarihsel göçlerle gelenlerce -dikkati çeker biçimde- bilinmemesi, aidiyet/kimlik bağlamında üzerine düşünülmesi ve değerlendirilmesi gereken bir meseledir. Bu yüzden ne belgede ne de bellekte izine rastlanılmayan köy isimlerine bazen hiçbir zaman ulaşılmamaktadır. Oysa Anadolu'dan ayrılan Ermeni ve Rumların kuşaklararası aktarımda yer adlarına özel önem verdikleri bilinmektedir. Belki de gelen ve giden nüfus açısından bellek üzerine en önemli farklılık da buradadır.

Her bir bölge coğrafi, iklimsel, yerleşim ve kültürel özelliklerine göre farklı üretim biçimlerine sahiptir ve göçmen topluluklar da geldikleri yörelerin bu özelliklerini Anadolu'da göstermektedirler ya da yakın zamana dek göstermişlerdir. Yukarıdaki sorular, gelinen yörede göçmen topluluğun sosyo-ekonomik durumunu ortaya koymaktadır. Nitekim Anadolu'ya gelen nüfus bu açıdan da ortaklık sergilemez. Örneğin Ege adalarından gelenler balıkçılık, zeytincilik ve küçükbaş hayvancılığında uzmanlaşmışken Selanik civarından gelenler usta tütüncü; Kırımlılar buğday tarımında, Pomaklar ise orman ürünlerinde başarılıydılar. Cumhuriyet döneminde Mübadele Anlaşması ile gelenlerin üretim modelleri, Anadolu'da nerelere iskân edileceklerinin de göstergesi olmuştur. Her ne kadar bu hususa dikkat edilse de Yunanistan'da tütüncü olan aile, zeytin, turunçgil ve bahçe bitkileri üretilen yere; kırsal alanda yaşayanın kent merkezine iskân edildiğinin örnekleri de bulunmaktadır. Süreç nasıl gelişirse gelişsin, göçmenlerle birlikte yeni ve gelişmiş tarım ve hayvancılık teknikleri ile araç-gereçleri Anadolu'ya gelmiş ve bunlar çeşitlenmiştir.

Bu sorular aynı zamanda, göçmen topluluktaki sosyo-ekonomik değişimi de gözler önüne serer. Kırım Tatarları örneğin, yerleştikleri Konya'da ustası oldukları kuru tarımı sürdürebilmişler, son döneme dek sulu tarım ve ürünlerinin gelmesine dek tek geçim kaynakları başta buğday olmak üzere kuru tarım ürünleri olmuştur. Ancak küçükbaş hayvancılığı yerine büyükbaş

hayvan yetiştiriciliği, Kırım ve Konya arasındaki üretim modelleri açısından en büyük değişimi sergilemektedir. Ormancılık ve odun kömürü yerine son dönemdeki başta kiraz olmak üzere meyve yetiştiriciliği, (Bayındır ve Kemalpaşa ilçeleri örneğinde) İzmir kırsalındaki Pomakların başlıca geçim kaynağı olmuştur.

Aşağıdaki sorular toprak mülkiyeti, Müslim/Gayrimüslim ekonomik ve ticarî ilişkilerini göstermesi bakımından da önem arz ederler. Müslümanların Balkanlarda azınlıkta oldukları (örneğin Eğriboz adası) yerlerde bile toprak mülkiyeti açısından adanın Rum kesimine kıyasla avantajlı olmaları, Müslim-Gayrimüslim ekonomi ve ticaret ilişkilerini göstermektedir. Toprak mülkiyeti meselesi ise (Mübadele Anlaşması gibi kati hükümler bulunan uluslararası anlaşmalar hariç) hukuksal bir durum arz edebilmektedir.

Bu soruların amacı, göç öncesi yaşamın hangi yollarla bellekte kaldığını ve ne şekilde bir sonraki kuşağa aktarıldığını tespit etmektedir. Bu bağlamda ana dilin ve halk kültürü öğelerinin rolü de saptanmaktadır. Anadolu'daki göçmen toplulukların, geldikleri yörelerdeki yaşanan sıkıntılara yönelik çok az aktarımlarda buldukları, daha çok orada geçirilen zamanın güzelliklerinden bahsettikleri tespit edilmiştir. Bellekle kimlik arasındaki bağ düşünüldüğünde, bu açıdan da Anadolu'ya gelen nüfus ile ayrılan nüfus arasında farklılık mevcuttur. Bunların yanı sıra, sahadaki çalışmacının en çok karşılaştığı cümleler, "Eğer siz 5-10 yıl önce gelseydiniz, bunu size anlatacak... (kişisi) vardı." Ya da "Rahmetli anam/dedem (akrabalar vb.) hep anlatırlardı ama hiç dikkat etmezdik. Dinlemezdik onları" gibi daha evvel çalışmanın yapılmış olması gerektiğini vurgulayan, pişmanlık belirten cümlelerdir. Şüphesiz, yaşananlar henüz canlıyken, bellekler daha tazeyken ve anlatılar sonraki tecrübelerden etkilenmemişken araştırma yapılması en sağlıklı olanıdır. Ancak bu her zaman mümkün olamamaktadır.

1. Aileniz Girit'te/Kırım'da/Bulgaristan'da hangi kent/kasaba ya da köyde yaşamaktaydı? Yaşadıkları yerde Türk (Müslüman)/Ortodoks (Rum, Bulgar ya da Rus) nüfus (ya da başka bir etnik topluluk, örneğin Yahudiler, Romenler ve Çingeneler) da var mıydı; yoksa yerleşim yeri homojen bir özellik mi sergilemekteydi?

2. Ailenizin/atalarınızın Girit'teki/Kırım'daki/Bulgaristan'daki ekonomik yaşamlarına dair aktarımlarda bulunabilir misiniz? Bu konuda size neler anlatıldı? Hane halkına/reisine ait ev, arsa, tarla var mıydı, yoksa yarıcılık/kiracılık gibi bir usulle mi yaşamaktaydılar? Geçim kaynakları ne idi? Tarım ise, hangi ürünler üretilmekteydi ve bu ürünlerin yan mamulleri (örneğin zeytincilik ise zeytinyağı; bağ ise şarapçılık) var mıydı? Hayvancılık ise,

küçükbaş/büyükbaş hayvan yetiştiriciliğinden hangisini benimsemişlerdi? Yan mamuller nelerdi? (örneğin Keçi besiciliği var ise peynir yaparlar mıydı?) Ticaret ise, hangi ürünler satılıyordu; iç ticarete mi yönelikti yoksa dışa mı? Avrupa ülkeleri, Afrika ve Ortadoğu, Anadolu ile ticari ilişkileri var mıydı? Diğer Müslim/Gayrimüslim topluluklarla ticarî ilişkileri nasıldı?

3. *Ailenizin Girit'teki/Kırım'daki/Bulgaristan'daki -varsa- aile soy ismi, lakabı ne idi; bunu biliyor/anımsıyor musunuz?*

4. *Girit'te/Kırım'da/Bulgaristan'da, diğer etnik/dinsel topluluklarla komşuluk ilişkileri ne ölçüdeydi? İyi anlaşabiliyorlar mıydı? Hangi dil vasıtasıyla anlaşabiliyorlardı? Akrabalık bağı kuruyorlar mıydı? Müzik, halkoyunu gibi noktalarda, sizle ve diğer topluluklarla ortaklıklar var mıydı?*

5. *Ailenizin, Girit'i/Kırım'ı/Bulgaristan'ı terk etmesinin asıl nedeni nedir? Çetelerinin ya da (özerk) yönetimlerin baskısı/uygulamaları mı yoksa ekonomik sebepler mi? Anadolu'da Müslüman çoğunluğun olmasının göç kararının alınmasında rolü var mıdır? Daha önce Anadolu'ya göç etmiş akrabaların olması bu kararda etkin olmuş mudur?*

6. *Aile büyükleri Girit'te/Kırım'da/Bulgaristan'da -eğer varsa- yaşanan acılara ya da güzelliklere dair aktarımlarda bulundular mı; bunu ne sıklıkla yaparlardı? Ne gibi aktarımlarda bulundular? Varsa eğer mani, şiir, şarkı, türkü, hikâye şeklinde miydi, yoksa düz anlatımı mı tercih ederlerdi? Bunları kaç kuşak sürdürdüler? Bunları, Türkçe ya da -biliyorsanız- ana dilinizde aktarabilir misiniz? Girit'te/Kırım'da/Bulgaristan'da yaşanan acıları veyahut güzel anları içeren aktarımların, "Giritlilik / Kırımlılık / Pomaklık / muhacirlik / göçmenlik" kimliğine etkisi/katkısı sizce nedir?*

b) Göç Sırasında Yaşananlar: Göç çalışmalarında en nadir veri bulunabilen süreç, göçün haber alınımından yeni yerleşim yerine varışa kadar geçen süre zarfında yaşananlar üzerine olanıdır. Resmî evrakta, örneğin göç için hangi vasıtanın uygun görülüp bunun hangi yollarla göçmenlerin hizmetine verildiğine dair bilgi bulunur ancak göçmenlerin göç hazırlıkları kayıt altına pek alınmaz. Kaç kişinin göç ettiği ve göç esnasında ölenler (ve de doğanlar) istatistiksel bir veriden öteye gidemezler. Çünkü belirtilen bu süreç göçmen kişi ya da topluluk odaklıdır ve çok öznel; bireysel tecrübeler ön plana çıkar ve psikolojik bir hâl alırlar. Bu yüzden de edebiyatın göç meselesinde en "başarılı" olduğu yer, vedalaşma ve memleketin terk edildiği andır. Aşağıda, kaynak kişilere sorulmak üzere hazırlanmış göç haberinin alınmasından ilk iskân birimine dek geçen zaman dilimini kapsayan sorular bulunmaktadır:

1. Göç haberini nasıl aldılar; kendilerine nasıl bildirildi? İlk tepkileri ne oldu?
2. Aileniz bir çatışma, savaş sırasında/sonucunda mı göç yollarına düştü yoksa barış zamanında bir anlaşma sonucunda mı Anadolu'ya geldiler? Hazırlanmaları için ne kadar süre tanındı (ya da ne kadar sürede hazırlanabildiler?) ve yanlarına bir eşya alabildiler mi, aldılarsa neleri alabildiler? Yoksa bu göç hareketi tam manasıyla bir "kaçış" mıydı?
3. Yerleşim yerlerinden kendilerinden daha önce ayrılanlar oldu mu? Olduysa eğer, onlar nerelere yerleştiler? Onlarla iletişim kurabildiler mi, hangi yollarla?
4. Akrabalarınızdan ya da diğer bölge sakinlerinden Girit'te /Kırım'da /Bulgaristan'da kalanlar oldu mu? Kalan olduysa, onlarla daha sonrasında iletişim kurulabildi mi?
5. Ailenizin Girit'ten/Kırım'dan/Bulgaristan'dan hangi vasıtayla Anadolu'ya geldiğini biliyor musunuz? Gemilerle mi, at/öküz arabasıyla mı, trenle mi? Kaç kişi, kimlerle yola çıkıldı? Kafilye önderlik eden(ler) kimlerdi? Aileniz, kent/kasaba/köy halkıyla beraber mi, yoksa ayrı vasıtalarla ve dağınık biçimde mi Anadolu'ya geldiler? Göç güzergâhları nasıldı? Anadolu'ya ulaşmaları ne kadar sürdü, nerelerde ne kadar konakladılar? Bu süreçte ne gibi olaylar gelişti? Kendilerine göç yolunda saldırı oldu mu? Olduysa eğer, kimler ve nasıl zarar verdiler, nasıl korundular? Göç yolunda yiyecek-içecek, giyecek ve barınma yardımı yapıldı mı? Yapıldıysa hangi kişi, kurum bunu gerçekleştirdi? Sağlık sorunlarıyla nasıl başa çıkabildiler? Yolda kafileden ayrılanlar, ölenler oldu mu?

c) Anadolu'ya Varış ve İlk İskân: Gerek eski/tarihsel gerekse yeni göçler olsun, Anadolu'ya başka coğrafyalardan gelen göçmen toplulukların çoğunun -Anadolu'nun coğrafi yapısından da kaynaklandığı üzere- ilk ayak bastıkları yerler liman kentleri olmuş, göçmenler buralara yığılmışlardır. Başta İstanbul kenti olmak üzere, Akdeniz'de Antalya ve Mersin ile Anamur, Alanya gibi kasabalar; Ege'de İzmir ile Bodrum, Sığacık, Kuşadası, Ayvalık gibi küçük liman kasabaları; Marmara'da Erdek, Bandırma, Mudanya gibi iskeleler; Karadeniz'de Samsun, Trabzon ve Sinop kentleri ön plana çıkmış ve buralardan farklı bölgelere daimî iskân amacıyla dağıtımlar gerçekleşmiştir. Osmanlı Devleti de Türkiye Cumhuriyeti de aynı zamanda birer ticaret merkezi olan bu kentlerde göçmenlerin kalmasına -yaratabilecekleri sosyo-kültürel sorunlardan dolayı- sıcak bakmamış, dağıtımın organize biçimde gerçekleşmesi için -genelde- programlı bir iskân siyaseti uygulamışlardır. Ancak yine de bahsi geçen liman kentleri (Trabzon hariç tutulursa) günümüzde en çok göçmen kökenli nüfusu barındıran yerleşim merkezleridir.

Anadolu'ya yeni gelen göçmen topluluklar derhal daimî ikametgâhlarına gitmemişler (ya da gönderilmemişler), planlı kırsal ya da kentsel yerleşim yerinin inşası tamamlanuncaya değin göçmenler geçici ikametgâhlarda kalmışlar, derme çatma barakalar, cami, kervansaray, okul gibi kamuya açık binalar ilk barınılan yerler olmuştur. İskân merkezlerini beğenmeme, üretim modellerine uygunsuzluk, iklim, bitki örtüsü gibi sorunlar, daha eski göçmenlerin bulunduğu alanlarda toplanma isteği ve hepsinden de önemlisi aile ve akraba birleşmesini sağlama amacıyla iç göçler de görülmüştür. Dolayısıyla göç içinde göçler yaşanmıştır. Sonrasında, çoğunlukla demiryolu ve karayolu vasıtasıyla daimî iskân mıntıklarına gönderilmişlerdir. Bu sürece dair sorular geçici ikametgâh, daimî yerleşime geçiş, iç göçler, resmi ve özel (ulusal/uluslararası) yardımlar, barınma, sağlık, eğitim gibi sorunları içermektedir.

- 1. Aileniz Anadolu'da ilk nereye, hangi limana ayak bastılar? İstanbul Tuzla, İzmir Urla ve Mersin'de örnekleri görüldüğü üzere bir karantina (tahaffuzhane) uygulaması gerçekleşti mi?*
- 2. Aileniz niçin şu an yaşadığınız yöreyi yerleşim yeri olarak seçmiştir? Buraya yerleşim, isteklerine bağlı olarak mı yoksa Osmanlı yönetiminin/Türkiye Cumhuriyetinin yönlendirmesi ile mi gerçekleşmiştir?*
- 3. Şu anda yaşadığınız yerde ilk olarak nereye, hangi koşullarda yerleştiler? Burada karşılaştıkları sosyo-ekonomik ne gibi sorunlar olmuştur? Başlıca sorun olarak hangisi öne çıkmıştır? Kendilerine devlet ya da yardım kuruluşlarından arsa, ağaç, tarım aleti, tohumluk gibi yardım/katkı sağlanmış mıdır? Sağlanmışsa, bunlar nelerdir; miktarları nedir?*
- 4. Yeme, içme alışkanlıkları; giyim, kuşam ve genel olarak yaşam biçimleri bağlamında Anadolu'da ne gibi farklılıklar gözlemlidiler? Bu gibi sorunların üstesinden gelebildiler mi; ne şekilde geldiler?*
- 5. Yerli halk ya da diğer göçmen gruplar tarafından, mensubu bulunduğunuz göçmen topluluğa yönelik aşışılama/yakıştırmalarda bulunuldu mu? Oldu ise bunlar ne şekilde gerçekleşti?*
- 6. Ana dil, şive, ağız -varsa- farklılıkları ne şekilde kendini göstermiştir? Yerli halk ya da diğer göçmen gruplarla iletişimlerini ne şekilde gerçekleştirmişlerdir?*
- 7. Daimî yerleşim yerine hangi tarihte, hangi kaynakla ve nasıl geçildi ve bu yerleşim yeri nasıl oluşturuldu? Daimî iskân mıntıkasına yerleşen/yerleştiren göçmenlerden başka yere göç edenler oldu mu? Olduysa, nereye ve niçin? Buraya başka yerlerden gelen göçmen kimseler yerleştiler mi? Yerleştilerse, neden ve niçin buraya geldiler?*

d) *Daimî İskân ve Uyum Sorunları*: Tarih biliminin göç çalışmaları -genelde- göçmen kişinin/topluluğun yerleşme aşamasında son bulurken sosyoloji ve sosyal antropoloji ise daimi iskânın ardından yaşanan ötekileştirme sorununu, uyum aşamasını, sonraki kuşaklarda kimlik ve aidiyet duygusunu, eski vatan algısını, sosyal çevre, dernekler, kulüpler üzerine çalışmalarını disiplinlerarası anlayışla yürütürler. Bu aşama aynı zamanda sözlü tarih çalışmaların alanına da girer ve bu meselelere dair sahada veri toplar, sorularını sorar ve ardından çalışmayı kaleme alır. Daimî iskân ve uyum sorunları zerine şu sorular kaynak kişilere yöneltilebilir:

1. *Göçmenler daimî iskân birimine yerleştğinde, geçimlerini ilk yıllarda ne şekilde sağladılar? Girit'teki/Kırım'daki/Bulgaristan'daki geçim kaynakları ile farklılıklar var mıydı?*
2. *Yerli halk tarafından ne şekilde karşılandılar? Ticaret ve komşuluk ilişkileri nasıldı? Örneğin üretilen malların alınmaması ya da ederinden ucuza alınması; işletilen bakkaldan yerli halk tarafından alışveriş yapılmaması gibi eylemler oldu mu?*
3. *Yerli halk ile evlilik/akrabalık bağı kurulabildi mi? Karma evlilikler gerçekleşti ise nasıl ve ne zaman başladı; gerçekleşmediyse nedenleri nedir? Diğer göçmen topluluklarla akrabalık bağının seyri de aynı şekilde mi gerçekleşti? Evliliğinizi bir göçmenle mi gerçekleştirdiniz? Çocuğunuza en iyi eş olarak, yine bir göçmeni mi uygun görürsünüz?*
4. *Gündelik yaşam uygulamalarında, göçmen kültürünü uygulayabildiler mi; bu, ne şekilde gerçekleşti? Düğün ve sünnet törenleri gibi eğlencelerde göçmen müziği ve oyunlarını sergileyebildiler mi? Giyim kuşam alışkanlıklarında değişimler oldu mu? Mutfak kültürü bu değişim ve dönüşümden olumlu/olumsuz, ne şekilde etkilendi? Tüm bu uygulamalarda devlet kurumları ve yerel halktan bir tepki doğdu mu? Aileniz, tanıdığınız ve/veya siz Girit/Kırım/Bulgaristan kökenli olduğunuz için devlet kurumları tarafından herhangi bir ayrımcılığa/kayırmaya maruz kaldınız mı? Doğum, sünnet, askere gitme, düğün ve cenaze törenlerinde ne gibi göçmen kültürü izleri var? Sizce bu törenlerde, göçmen kültürünü yaşatma ve sürdürmeye dair bir istek mevcut mu? Göçmenlerin kurduğu dernekler ve sivil toplum örgütleri bu bağlamda ne gibi roller üstlenebilirler? Son kuşak göçmen nesillerin tutum ve davranışlarındaki değişimi nasıl değerlendiriyorsunuz? Ne gibi değişimler mevcut? Sizce onlar gelinen coğrafyanın kültürünü yaşatıyorlar mı, yaşatabilecekler mi?*
5. *Mensubu bulunduğunuz göçmen topluluğunun giyim, kuşam, davranış biçimi gibi ayırt edici özellikleri var mıdır? Ailenizin konuştuğu Türkçe dışında dil varsa (örneğin Giritlice), bu dili konuşabiliyor musunuz? Bu dili aile içinde kullanır mıydınız/kullanıyor musunuz? Bu dili bilmenin sizce bir avantajı/dezavantajı var mı? Bu dili bilmenin bir göçmen kökenliye ne gibi*

artı ve eksileri mevcut? Ailenizin göçmen kimliği üzerine size aktarımları nelerdir? Aile içinde bu kimliğe bir vurgu var mıdır?

6. Mensubu bulunduğunuz göçmen topluluğun uzmanlaştığı bir iş kolu, zanaat vs. var mıdır? Siz aile mesleğini sürdürüyor musunuz? Soyadı Kanunu çıktığında, aileniz bu soy ismini nasıl, niçin aldı?

7. Size göre “göçmen” kimdir? Giritli/Kırımlı/Bulgaristan göçmeni ne gibi özellikler taşımaktadır? Göçmen kimliğinizi açıkça ifade eder misiniz yoksa gizlemeyi mi tercih edersiniz?

3. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Sözlü tarih, sınırlılıkları belirlenmiş bir araştırma problemine dair bireylerin düşünceleri, duyguları, deneyimleri gibi belleklerdeki tüm birikimlerin görüşme yoluyla aktarılmasını sağlar ve işitsel ya da görsel biçimde kaydedilmesini içerir.¹² Farklı disiplinlerin uyguladığı kendine has teknikleri olan sözlü tarih, göç ve göçmen araştırmaları için uygun bir metodolojidir. Özünde disiplinlerarasılık içeren göç çalışmaları Türkiye özelinde de büyük önem arz etmektedir. Günümüzde olduğu gibi yakın geçmişte de Türkiye'nin bulunduğu topraklar çokkültürlü bir toplumsal yapıya sahip olan Osmanlı İmparatorluğu'nun hızla yıkılması ve uzun süre egemenliği altında kalan coğrafyalarda bir kısmı ulus-devlet olan siyasal yapıların belirmesi sonucunda 18. yüzyılın son çeyreğinden Cumhuriyet'in kuruluşuna değin yoğun göç dalgasına maruz kalmıştır. Gidenler kadar gelen nüfusun da çeşitliliği, bu döneme sosyal bilimcilerin yoğun ilgisine yol açmakta ve bu durum da çok sayıda çalışmanın gerçekleşmesine olanak sağlamaktadır. Ancak, Osmanlı son döneminde başta Anadolu olmak üzere dönemde güvenli olarak görülen devletin kontrolündeki topraklara göç eden, göç etmek mecburiyetinde kalan nüfus homojen özellik göstermemekte, göç sebeplerinden üretim modellerine, gündelik yaşam uygulamalarından ana dilde dek sosyo-ekonomik ve kültürel yapılarında birbirlerinden hayli farklılık içermekteydiler. Oysa, arşiv belgeleri dahil döneme dair birinci el kaynaklar daha çok iskan ve iaşeye odaklanmakta, göç sürecine dair ayrıntılara çoğunlukla değinmemektedirler. Bu meseleler ancak satır aralarında ya da göçmenlerin hükümete yazdığı arzuhaller gibi sınırlı belgelerde görülebilirken çoğu eksik noktalar ancak alana çıkılarak, sözlü tarih çalışmaları gerçekleştirilerek giderilebilmektedir. Sözlü tarih çalışması ise üzerinde çalışılacak topluma göre şekillendirilmeli, alana çıkmadan evvel

¹² Sepetciöğlü, a.g.e., s. 35.

yapılacak hazırlıklardan sorulacak sorulara değin titizlikle davranılmalı, buna özel önem verilmelidir.

Belleğin zamanla (unutma ya da başka fizyolojik nedenlerle) deformasyona uğraması, kitle iletişim araçları, kitaplar, çeşitli görseller, eğitim faaliyetleri gibi sonradan edinilen bilgi ve tecrübelerle görüşmecilerin görüşlerinin değişmesi, dönemin siyasi, ekonomik ve toplumsal koşullarının mülakatı etkilemesi gibi unsurlar sözlü tarih çalışmasının güvenilirliğini sorgulatsa da sözlü tarih tartışmasız göç çalışmalarında en önemli metodolojik yaklaşım olmayı sürdürmektedir.

KAYNAKÇA

Barkan, Ö. L., “Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Sürgünler”, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, Cilt: XI, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1950, s. 524-569.

Bayhan, V., “Türkiye’de İç Göçler ve Anomik Kentleşme”, *II. Ulusal Sosyoloji Kongresi - “Toplum ve Göç”* (20-22 Kasım 1996, Mersin), T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü ve Sosyoloji Derneği, Ankara, 1997, s. 178-193.

Brettell, C. B., “Migration”, *Encyclopedia of Cultural Anthropology*, Ed. D. Levinson & M. Ember, Vol. 3, Henry Holt & Company, Inc. Ney York, USA 1996, s. 793-796.

Counce, S., *Sözlü Tarih ve Yerel Tarihçi*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2016.

Faroqhi, S., *Osmanlı’da Kentler ve Kentliler-Kent Mekânında Ticaret Zanaat ve Gıda Üretimi*, Çev. Neyyir Kalaycıoğlu, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1994.

Gökdemir, O., “Tarihyazımında İki Yeni Yaklaşım: Sözlü ve Yerel Tarih”, *Tarih Nasıl Yazılır? Tarihyazımı İçin Çağdaş Bir Metodoloji*, Ed. A. Şimşek, Tarihçi Kitabevi, İstanbul. 2012, s. 199-222.

Gündüz, M., Yetim, N., “Terör ve Göç”, *II. Ulusal Sosyoloji Kongresi - “Toplum ve Göç”* (20-22 Kasım 1996, Mersin), T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü ve Sosyoloji Derneği, Ankara, 1997, s. 109-116.

Hobsbawm, E., *Tarih Üzerine*, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara 2001

İpek, N., “Mübadil Deyimine Dair”, *Mübadile ve Balkan Türk Kültürü Araştırmaları Kongresi Bildiriler Kitabı (8-9.12.2007)*, Samsun Mübadile ve Balkan Türk Kültürü Araştırmaları Derneği Yayınları, Samsun, 2008, s. 157-160.

Mückler, H., “Ethnohistorie und Migration - ein historisch gewachsenes Beziehungsverhältnis”, *Ethnohistorie Rekonstruktion, Kulturkritik und Representation*, Ed. K. R. Wernhart & W. Zips, Promedia Verlag, Wien, 1988.

Özer, İ., *Kentleşme, Kentlileşme ve Kentsel Değişme*, Ekin Kitabevi, Bursa, 2004.

Saydam, A., *Kırım ve Kafkas Göçleri (1856-1876)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1997.

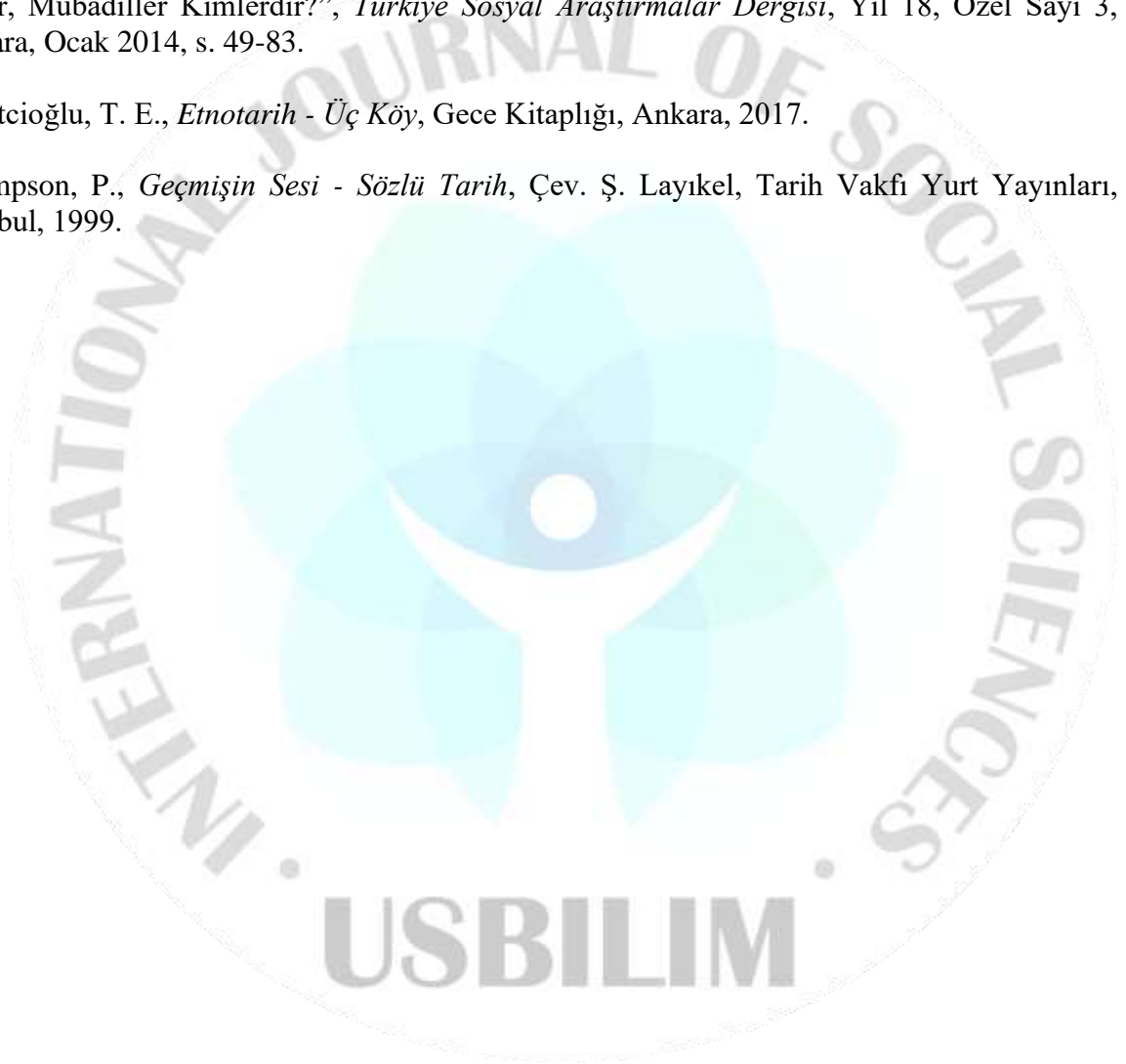
Sarısr, S., *Demografik Oyun Sürgün (1919-1923)*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2006.

Sepetcioğlu, T. E., *Girit'ten Anadolu'ya Gelen Göçmen Bir Topluluğun Etnotarihsel Analizi: Davutlar Örneği (Yayımlanmamış Doktora Tezi)*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2011.

Sepetcioğlu, T. E., "İki Tarihsel 'Eski' Kavram Bir Sosyo-kültürel 'Yeni' Kimlik: Mübadele Nedir, Mübadiller Kimlerdir?", *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl 18, Özel Sayı 3, Ankara, Ocak 2014, s. 49-83.

Sepetcioğlu, T. E., *Etnotarih - Üç Köy*, Gece Kitaplığı, Ankara, 2017.

Thompson, P., *Geçmişin Sesi - Sözlü Tarih*, Çev. Ş. Layıkel, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1999.

PETROL FİYATLARININ HİSSE SENEDİ PİYASASI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: AMPİRİK BİR İNCELEME

Prof.Dr. Taner TURAN, Eren VURAL

Prof.Dr.Taner Turan – Çukurova Üniversitesi - 0000-0003-3012-340X

Eren Vural - Gebze Teknik Üniversitesi - 0000-0001-5344-9053

ÖZET

Petrol, dünya ekonomisine yön veren önemli makroekonomik değişkenlerden biridir. Özellikle 1970'lerde yaşanan petrol krizlerinden sonra petrol fiyatlarının başta enflasyon ve gayri safi yurtiçi hasıla olmak üzere makroekonomik değişkenler üzerindeki etkileri en önemli araştırma alanlarından birisi olarak öne çıkmaktadır. Son yıllarda petrol fiyatlarının ülkelerin makroekonomik değişkenleri üzerinde etkili olduğu kadar, finansal piyasalar üzerinde de etkili olduğu ileri sürülmektedir. Bu nedenle, bu çalışmada, ampirik olarak petrol fiyatlarının hisse senetleri piyasası üzerindeki etkileri çeşitli açıklayıcı değişkenler ile ARDL yöntemiyle analiz edilmektedir.

Ampirik bulgularımız 2002:01-2009:12 döneminde değişkenler arasında eşbütünleşme ilişkisi olduğunu ancak 2010:01-2021:02 döneminde değişkenler arasında eşbütünleşme ilişkisi bulunmadığı göstermektedir. Ayrıca, petrol fiyatlarının 2008 krizi öncesi dönem için hisse senedi fiyatlarını etkilediği sonraki dönemde aralarında anlamlı ilişki bulunmadığı tespit edilmiştir. 2002:01-2009:12 döneminde ise petrol fiyatlarının hisse senedi getirileri üzerinde anlamlı ve negatif bir etkide bulunduğu sonucuna varılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Petrol fiyatları, hisse senedi getirileri, aktarım kanalları, ARDL

THE IMPACT OF OIL PRICES ON THE EQUITY MARKET: AN EMPIRICAL INVESTIGATION

ABSTRACT

Oil is one of the macroeconomic variables that shape the world economy. Especially after the oil crises in the 1970s, the effects of oil prices on macroeconomic variables, especially inflation and output, stand out as one of the most important research areas. In recent years, it has been argued that oil prices have an impact on financial markets as well as on macroeconomic variables of countries. Therefore, in this study, the effects of oil prices on the stock market are analyzed using the ARDL method with explanatory variables such as consumer price index, real exchange rate, interest rate and industrial production index.

Our empirical findings show that there is a cointegration relationship between the variables in the 2002:01-2009:12 period, but there is no cointegration relationship between the variables in the 2010:01-2021:02 period. It has been determined that oil prices affect stock prices for the period before the 2008 crisis and there is no significant relationship between them in the following period. For all dependent variables, it is concluded that oil prices have a significant and negative effect on stock returns in the period 2002:01-2009:12.

Keywords: Oil prices, stock market, transmission channels, ARDL

MANAGEMENT OF ENGLISH LANGUAGE TEACHING IN HIGHER EDUCATION

Vishal D. Pandya

Government Arts and Science College, Patdi, Dist-Surendranagar,
Gujarat, India

Abstract:

A great deal of perceptible change has been taking place in the way our institutions of higher learning are being managed in India today. It is believed that managers, whose intuition proves to be accurate, often tend to be the most successful, and this is what makes them almost like entrepreneurs. A certain entrepreneurial spirit is what is expected and requires a degree of insight of the manager to be successful depending upon the situational and more importantly, the heterogeneity as well as the socio-cultural aspect. Teachers in Higher Education have to play multiple roles to make sure that the Learning-Teaching process becomes effective in the real sense of the term. This paper makes an effort to take a close look at that, especially in the context of the management of English language teaching in Higher Education and, therefore, focuses on the management of English language teaching in higher education by understanding target situation analyses at the socio-cultural level.

Keywords: Management, language teaching, English language teaching, higher education.

EVOLVING PARADIGM OF RIGHT TO DEVELOPMENT IN INTERNATIONAL HUMAN RIGHTS LAW AND ITS TRANSFORMATION INTO THE NATIONAL LEGAL SYSTEM: CHALLENGES AND RESPONSES IN PAKISTAN

Naeem Ullah Khan

Punjab University Law College, Pakistan

Kalsoom Khan

Punjab University Law College, Pakistan

Abstract:

No state can be progressive and prosperous in which a large number of people is deprived of their basic economic rights and freedoms. In the contemporary world of globalization, the right to development has gained a momentum force in the domain of International Development Law (IDL) and has integrated into the National Legal System (NLS) of the major developed states. The international experts on human rights argued that the right to development (RTD) is called a third-generation human right which tends to enhance the welfare and prosperity of individuals, and thus, it is a right to a process whose outcomes are human rights despite the controversy on the implications of RTD. In the Pakistan legal system, the RTD has not been expressly stated in the constitution of the Islamic Republic of Pakistan, 1973. However, there are some implied constitutional provisions which reflect the concept of RTD. The jurisprudence on RTD is still an evolving paradigm in the contextual perspective of Pakistan, and the superior court of diverse jurisdiction acts as a catalyst regarding the protection and enforcement of RTD in the interest of the public at large. However, the case law explores the positive inclination of the courts in Pakistan on RTD be incorporated as an express provision in the chapters of fundamental rights; in this scenario, the high court's of Pakistan under Article 199 and the supreme court of Pakistan under Article 184(3) have exercised jurisdiction on the enforcement of RTD. This paper inter-alia examines the national dimensions of RTD from the standpoint of state practice in Pakistan and it analyzes the experience of judiciary in the protection and enforcement of RTD. Moreover, the paper highlights the social and cultural challenges to Pakistan in the implementation of RTD and possible solution to improve the conditions of human rights in Pakistan. This paper will also highlight the steps taken by Pakistan regarding the awareness, incorporation, and propagation of RTD at the national level.

Keywords: Globalization, Pakistan, RTD, third-generation right.

THE CAVE PAINTINGS OF LIBYC INSCRIPTIONS OF TIFRA, KABYLIA, ALGERIA

Samia Ait Ali Yahia

Department of Language and Amazigh Culture,

University Mouloud Mammeri, Tizi-Ouzou, Algeria

Abstract:

The Tifra site is one of 54 sites with rock paintings discovered in Kabylia (Algeria). It consists of two shelters: Ifran I and Ifran II. From an aesthetic point of view, these two shelters appear poor. It shows a human silhouette, a hand, enigmatic designs and especially Libyc inscriptions. The paint used, is the natural red ocher. Today, these paintings are threatened by the frequentation of tourists to the sites as well as by the degradation which result from it. It is therefore vital to us to list and analyze these paintings before they disappear. The analysis of these paintings will be focused on the epigraphic and iconographic level and their meanings.

Keywords: Cave painting, Libyc inscription, conservation, valorization.

**USING “ECKEL” MODEL TO MEASURE INCOME SMOOTHING PRACTICES:
THE CASE OF FRENCH COMPANIES**

FEDDAOUI AMINA

Jijel University - Algeria

Abstract:

Income smoothing represents an attempt on the part of the company's management to reduce variations in earnings through the manipulation of the accounting principles. In this study, we aimed to measure income smoothing practices in a sample of 30 French joint stock companies during the period (2007-2009), we used Dummy variables method and “ECKEL” model to measure income smoothing practices and Binomial test according to SPSS program, to confirm or refute our hypothesis. This study concluded that there are no significant statistical indicators of income smoothing practices in the sample studied of French companies during the period (2007-2009), so the income series in the same sample studied of is characterized by stability and non-volatility without any intervention of management through accounting manipulation. However, this type of accounting manipulation should be taken into account and efforts should be made by control bodies to apply Eckel model and generalize its use at the global level.

Keywords: Income, smoothing, “Eckel”, French companies.

THE INFLUENCE OF TRANSFORMATIONAL LEADERSHIP ON KNOWLEDGE SHARING IN IRAQ'S PUBLIC AND PRIVATE HIGHER EDUCATION: A COMPARISON STUDY

Sawsan J. Al-Husseini

Al-husseini is with Middle Technical University, Institute of Administration Rusafa, Baghdad, Iraq

Abstract:

Transformational leadership (TL) has been found to have an important influence on knowledge and knowledge management (KM). It can contribute to organizational learning, employees' creativity, encourage followers to participate in educational programs and develop the skills needed to achieve exceptional performance. This research sought to examine the impact of TL on knowledge donating and collecting and the differences between these impacts in public and private higher education institutes (HEIs) in Iraq. A mixed method approach was taken and 580 valid responses were collected to test the causal relationships between the factors, then 12 interviews were conducted with the leaders of HEIs to give more insight of the findings from quantitative stage. Employing structural equation modelling with AMOS v.24, the research found that TL would be ideal in an educational context, promoting knowledge sharing activities in both sectors. The interviews revealed differences between public and private HEIs in terms of the effects relationships. Guidelines are developed for academics as well as leaders and provided evidence to support the use of TL to encourage knowledge sharing activities within higher education in developing countries particularly Iraq.

Keywords: Transformational leadership, knowledge sharing, higher education, multi-groups

AMFİBİLERİN TARIMA FAYDALARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Dr. Öğr. Üyesi Handan KARAOĞLU¹

¹RTE Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, 0000-0001-6838-1856

ÖZET

Kurbağalar, ya da bilimsel adıyla amfibiler, insanlığa ve içerisinde yaşadıkları ekosistemlere muazzam faydalar sağlayan eşsiz canlılardır. Dünya üzerinde kayıt altına alınmış 7170'den fazla tür ile temsil edilen ve günümüzde ne yazık ki insan kökenli faaliyetler dolayısıyla çarpıcı bir hızla azalmakta olan omurgalılarıdır. IUCN (Uluslararası Doğa Koruma Birliği) verilerine göre, soyu tükenme tehlikesiyle karşı karşıya olan omurgalıları içerisinde %41'lik oranla en yüksek tehlike düzeyine sahiptirler. Biraz da bu sebepten, ne denli eşsiz canlılar olduklarına dair farkındalık yaratarak çok geç olmadan korunmalarına katkı sağlamak biz bilim insanlarının sorumluluğundadır.

Türden türe değişiklik gösterse de amfibilerin kendilerini toprağa gömerek korunma veya yaşama eğilimleri vardır. Bazı türleri kuraklık veya yüksek sıcaklık gibi olumsuz koşullardan kaçınmak için kendilerini gömme davranışı sergilerken bazı türler yaşamının büyük çoğunluğunu gömülü halde geçirmektedir. Bu davranışın tarım yönünden faydalarına bakacak olursak, yüzeydeki ve yeraltındaki yaşam alanları arasındaki hareketleri ve yeraltı oyuk sistemlerinde yaptıkları değişiklikler toprağı havalandırır, ayrıca organik madde ve nem yönünden toprağı zenginleştirir. Buna bağılı olarak da toprak verimliliğini artırırlar.

Daha da önemlisi, amfibiler, yaşam alanları içerisindeki böcek türlerini avlayarak beslenen genel avcılardır. Tükettikleri türler içerisinde ise çekirgeler, salyangozlar, patates böceğı, danaburnu ve benzeri tarım zararlıları da bulunur. Bu özellikleri de onları tarım zararlıları için çok düşük maliyetli ve çevre dostu biyolojik mücadele unsurları yapar. Böylece pestisit ve insektisitlerin yarattığı kirliliğe sebep olmaksızın ve bu kimyasallara harcanacak büyük paralar harcanmaksızın üretime önemli zararlar veren tarım zararlıları ile kurbağalar yardımıyla mücadele edilebilir.

Bu kapsamda kurbağalar, tarımsal üretime olası katkıları keşfedilmiş fakat kullanımı göz ardı edilmiş, zengin bir potansiyele sahiptir diyebiliriz.

Anahtar Kelimeler: Amfibiler, böcek avcılığı, tarıma faydaları,

1. GİRİŞ

Son yıllarda, amfibilerin, yani daha bilindik adları ile kurbağaların; dünya çapında yok olma oranları, geçmişteki yok olma oranlarını en az 200 kat aşarak rekor bir düzeye ulaşmıştır (1). Bunun yanı sıra, Küresel Amfibi Değerlendirmesi ve IUCN'e (Uluslararası Doğa ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği'ne) göre, dünyadaki omurgalı sınıfları arasında %41'lik oranla en tehdit altındaki hayvan sınıfı amfibilerdir. Onları tehlikeye atan etkenler arasında en önemli ve en yaygın tehdit ise tarımdır (2, 3). IUCN (2021) verilerine göre, çoğu endemik yaklaşık 37 amfibi türü küresel olarak yok olmuş, 663 tür "Kritik Düzeyde Tehlike Altında", 1060 tür "Tehlike Altında", 721 tür "Hassas" ve 421 tür ise "Tehdide Açık" olarak sınıflandırılmaktadır. Ayrıca gözlemlenen 7215 türün yaklaşık yarısının popülasyon büyüklüğü azalmaktadır, bu da

gelecekte daha fazla türün neslinin tükeneceğini veya şu ankinden daha yüksek Kırmızı Liste kategorilerine gireceğini göstermektedir (4).

Tarım ve tarımla ilintili insanoğlu faaliyetleri, doğal ekosistemlerin kaybı veya parçalanmanın başlıca itici güçleri olarak kabul edilirler (5, 6). Yönetimleri ve temel özellikleri bakımından çeşitlilik gösterecekleri de (7) tarımsal ekosistemler, yukarıda bahsedildiği gibi arazi kullanımında büyük bir değişime sebebiyet verirler, sera gazı kaynağıdır (8), istilacı tür deposudurlar (9) ve önemli miktarda azotlu gübre girdisine sebep olurlar (10). Bunun yanında, küresel olarak hızla artan insan nüfusuna paralel biçimde artan gıda ihtiyacını karşılamak için hem tarım alanları giderek genişlemekte hem de verimi arttırmak için bu tarım alanlarına giderek daha fazla zirai kimyasal uygulanmaktadır, bunun da habitat bozulma ve kayıplarıyla beraber farklı ölçeklerde biyolojik çeşitlik kayıpları gibi zararlı sonuçları olmaktadır (11, 12). Böylesi habitat değişikliklerine karşı savunmasız canlı gruplarından biri de amfibilerdir, çünkü habitatlarının değişmesi üreme biçimlerinden beslenme stratejilerine, diyet genişliklerinden vücut boyutlarına pek çok şeyi olumsuz yönde etkilemektedir (13). Üstelik bu habitat değişiklikleri sadece amfibileri değil aynı zamanda eklembacaklıları da etkileyebilir (14) bu da amfibi beslenmesiyle ilgili istenmeyen sonuçlara götüreceğinden, onlar için potansiyel başka bir sorundur (15).

Fakat tüm bunların aksine, tarımsal uygulamalara karşı hassas olsalar da tarım arazileri amfibilerin üremesi ve popülasyonlarının devamlılığı için önemli yaşam alanları sağlayabilir (16). Taban suyunun çıkartılması, sulama kanallarının, barajların, savakların, bentlerin inşası ve benzeri sulama suyu tedarik sistemleri, tarım arazilerinde suyun neredeyse sürekli var olmasını sağladığından, amfibiler için kazara üreme habitatları meydana getirmiş; birçok amfibi türü tarım arazilerinde varlığını sürdürebilmiştir. Kara yoluyla yayılıp koloni kurabilme yetenekleri, balıklar gibi hareketli yırtıcıların yokluğuyla da bir araya gelince katkısıyla, amfibiler tarımsal arazilerdeki bu su kütlelerinden etkin biçimde yararlanma fırsatı yakalamıştır (17, 18).

Daha da ötesi, amfibiler yaşama şansı buldukları tarımsal ekosistemlerde faydalı bazı görevler üstlenerek tarımsal üretime katkı sağlayan ekolojik hizmetler sunarlar. Örneğin: türden türe değişiklik gösterse de amfibilerin kendilerini toprağa gömerek korunma veya yaşama eğilimleri vardır. Kurak iklimlerde yaşayan Spencer oyuk kurbağası (*Opisthodon spenceri*) gibi bazı türleri kuraklık veya yüksek sıcaklık gibi olumsuz koşullardan kaçınmak için toprağı kazıp kendilerini toprağa gömme davranışı sergiler. Seçtiği bu yaşam tarzı ona korunma sağlar. Ilıman iklim kuşağında yaşayan birçok amfibi de örneğin: Köstebek semenderleri (*Ambystoma talpoideum*), Doğu kürek ayak kara kurbağası (*Scaphiopus holbrookii*), Boreal koro kurbağası (*Pseudacris maculata*), Amerikan kara kurbağası (*Anaxyrus americanus*), Fowler'ın kara kurbağası (*Anaxyrus fowleri*), ve Gopher kurbağası (*Rana capito*) gibi türler hayatlarının büyük bir bölümünü kazdıkları yuvalarında geçirirler. Bu yaşam biçimini seçmelerinin temel nedeni özellikle yaz uykusunda ve kış uykusunda geçirdikleri zamanda toprağa gömülü olmaktır. Ayrıca karada veya suda beslenme ve üreme zamanlarını da yuvalarında gömülü geçirme eğilimindedirler. Bu davranışın tarım yönünden faydalarına bakacak olursak, yüzeydeki ve yeraltındaki yaşam alanları arasındaki hareketleri ve yeraltı oyuk sistemlerinde yaptıkları değişiklikler toprağı havalandırır, ayrıca bıraktıkları dışkı ve idrar ile organik madde ve nem yönünden toprağı zenginleştirirler. Buna bağlı olarak da toprak verimliliğini arttırırlar (19).

Gömülme davranışlarının sağladığı yararlarından daha da önemlisi, amfibiler, hem genel hem de fırsatçı böcek avcılarıdır (20). Mide içeriklerinin ve dolayısıyla beslendikleri canlıların çalışılmasıyla da tarımsal ekosistemlerde tarım zararlıları ya da bitki hastalıklarının etmenlerini taşıyıp bulaştıran vektörler olabilen omurgasızların avcıları olarak karasal besin zincirlerindeki rollerini tanımamızı sağlayabilir (21). Yaşam alanlarındaki eklembacaklıları avlayarak beslendiklerinden, uzun zamandır tarım zararlıları için potansiyel doğal avcılar olarak kabul

görmektedirler (16, 22). Özellikle pirincin ekim döneminde pirinç zararlılarının biyolojik kontrolündeki rollerinin önemine değinilmekte (23, 24), çok sayıda amfibi türünün pirinç zararlısı olan böceklerin popülasyonlarını azaltmada etkili olduğu öne sürülmekte, pirinç tarlalarında zararlı böceklerin biyolojik kontrolünde kullanılmaları tavsiye edilmektedir (20, 25, 26). Ayrıca soya fasulyesi tarlalarında (21-27), mısır ve taro (gölevez) tarlalarında (28) beslenen amfibi türleriyle yapılan mide içeriği çalışmaları da göstermiştir ki, yetiştiriciliği yapılan bitkilerin zararlıları olan böcekler, bu amfibi türlerinin diyetlerinin büyük bir kısmını oluşturmaktadır. Dolayısıyla da ilgili amfibi türleri soya, mısır ve taro zararlıları için potansiyel biyolojik mücadele ajanları olma niteliğindedirler. Orthoptera, Lepidoptera, Coleoptera, Hemiptera, Hymenoptera ve Diptera gibi bazı eklembacaklılar, doğrudan bitkilerle beslendikleri veya bitkiler üzerine/içerisine yumurtladıkları veya bitki patojenlerinin vektörleri olabildikleri için bitkilere “doğrudan zarar verenler” olarak kabul edilmiştir (21, 27, 28, 29). Ayrıca García-Padrón, (2021) kara sümüklü böcek (*Leidyula* sp.) ve istilacı salyangoz (*Praticolella griseola*) gibi hem önemli istilacı türler olup hem tarıma ciddi zararlar verebilme potansiyeline sahip yumuşakçaların da tarım alanlarındaki amfibiler tarafından besin olarak bolca tüketildiğini belirlemiştir.

Türkiye’de de bazı amfibi türlerinin besin içerikleri göller, subalpin kuşak, köknar ormanları gibi çeşitli bölgelerde çalışılmış, incelenen türlerin besinleri içerisinde yurtdışında tarım alanlarında yapılan diğer çalışmalardakine benzer şekilde, başta Diptera, Coleoptera, Hymenoptera olmak üzere Hemiptera, Heteroptera, Homoptera, Orthoptera, Gastropoda gibi gruplara ait eklembacaklı ve omurgasızlara rastlanmıştır. Her ne kadar tarımsal arazideki amfibiler çalışılmamış olsa da çalışılan türlerin tükettikleri böcekler içerisinde tarıma zarar veren hortumlu kinkanatlılar, takla böceği, tekeböceği, danaburnu gibi önemli tarım zararlılarına rastlanmıştır. (30, 31, 32). Bu da amfibilerin ülkemizde de tarım zararlılarının biyolojik kontrolünde rol alabileceği hususunda umut vericidir. Fakat bu hipotezi desteklemek adına, tarım arazilerinde yayılış gösteren amfibilerin besin yelpazelerinin kapsamlı biçimde araştırılmasına ihtiyaç vardır.

Ayrıca Küba’da yapılan çalışmalar, amfibilerin tarım alanlarında tarım zararlıları dışında ateş karıncası (*Wasmannia auropuntata*), Amerikan hamam böceği (*Periplaneta americana*) gibi birçok hamamböceği olmak üzere istilacı türleri de besin olarak bolca tükettiğini göstermiştir. Önemli sorunlara yol açan bu türleri avlayarak da amfibilerin diğer bir önemli görevi üstlendiği açıktır (28).

Tarım zararlılarının amfibilerle biyolojik kontrolü böcek ilacı olarak kullanılan kimyasalların yol açacağı mali kaybı ve çevre kirliliğini yaratmadan gerçekleştirilebilecek düşük maliyetli, çevreyle dost ve çok önemli bir ekosistem hizmetidir (33). Bununla beraber, bolca zirai kimyasal uygulanan yoğun geleneksel tarım amfibi popülasyonlarını olumsuz etkileyip, azalttığı belirlenmiştir (34, 35, 36). Bu nedenle, geleneksel tarım faaliyetleri gerçekleştiren zirai alanlarda amfibi popülasyonunda meydana gelen azalmanın, kurbağaların tarıma sunacağı bu önemli ekolojik hizmetleri olumsuz etkilediği tespit edilmiştir (37). Kurbağaların azalmasının veya yokluğunun, belirli eklembacaklıların bolca artmasına yol açtığı gözlemlenmiştir (38, 39). Bu nedenle, tarımsal ekosistemlerdeki amfibi topluluklarının azalması, bu alanlarda tarım zararlısı böcek sorunlarını artırarak tarımsal verim ve dolayısıyla ekonomi için olumsuz sonuçlar doğurabilecektir. Dolayısıyla, tarımsal verimin ekolojik yollarla örneğin: tarım zararlılarının biyolojik kontrolüyle, mahsullerin faydalı böcekler yardımıyla tozlaştırılmasıyla veya toprak özelliklerinin biyolojik aktivitelerle geliştirilmesiyle artırılması, geleneksel yolla yüksek zirai kimyasallara bağlı arttırılmasına karşı sürdürülebilir bir çözüm olarak önerilmiştir (40). Bununla birlikte, ekolojik hizmet sağlayan bu temel ekolojik süreçler hakkındaki bilgilerimizde de biyolojik kontrolü yöneten temel ekolojik süreçler ve besin zinciri etkileşimlerine dair bilgilerimizde de giderilmesi gereken eksiklikler mevcuttur (41, 33) ve

yürütülen bazı çalışmalar biyokontrol ajanlarının hedef olmayan türler üzerinde zararlı etkilerinin olabileceğini belirlemiştir (42, 43, 44). Bu nedenle, herhangi bir biyolojik haşere kontrol stratejisi, çok tür bulunan bir sistemde basamaklı besinsel ilişkilerin kapsamlı bir incelemesini gerektirmektedir (45). Tüm süreçler iyi planlanmalı, dikkatle izlenmelidir.

Ayrıca, yüksek ve düşük yoğunluklu tarımsal faaliyet belirlenen ve doğrudan tarım zararlıları ile Odonata, Coleoptera ve Aranea takımlarına ait böcek avcılarının birlikte bulunduğu çok türlü çeltik tarlalarında kontrollü tarla deneyleri gerçekleştirildiğinde amfibilerin, tarım zararlılarından ziyade onların avcıları olan yararlı böcekleri tercih ettiğini belirlenmiştir (36). Khatiwada ve ark. (2016) da benzer sonuçlara ulaşmıştır (20). Genel yırtıcıların, biyolojik kontrolde özellikle (46) yırtıcı baskısının tüm av türleri üzerinde eşit olduğu durumlarda (47) antagonistik bir etkiye sahip olabildiği bilinmektedir. Topluluk içi yırtıcılık nedeniyle faydalı doğal düşman popülasyonu üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olacağı ve böylece bir haşere düzenleyici olarak potansiyelinin sınırlanacağı düşünülmektedir (36). Fakat tarım zararlıları her zaman onları avlayan böceklerle aynı ortamda bulunmamaktadır. Ayrıca Teng ve arkadaşları (2016)(25) tarım zararlılarını etkili bir şekilde kontrol edebilmek için 150 kurbağa / 100 m² bir yoğunluğun gerektiğini belirledi. Kurbağa yoğunluğunun daha az olduğu durumlarda biyokontrolün yeterli düzeyde sağlanamayacağı tespit edilmiştir (36).

Bitkilerin büyüme dönemleri boyunca ve hasat sonrası dönemde onlarla aynı ortamdaki eklemcabaklı ve diğer omurgasızların çeşitliliği, yoğunluğu, tarımsal ürünlere verdikleri zararlar değerlendirilmeli ve amfibilerin bu böcek ve omurgasız topluluğu üzerindeki etkisi hakkında daha kapsamlı ek çalışmalar yapılmalıdır. Her ne kadar yerli amfibi türleri yapay gübre ve pestisitlerin olumsuz etkilerine karşı hassas olsalar da uygun düzenlemelerle tarım ekosistemlerindeki zararlı eklemcabaklıları kontrol etmede önemli görevler üstlenebilirler (21, 27). Ayrıca amfibiler, sürüngenler, balıklar, kuşlar, memeliler gibi birçok omurgalı böcek popülasyonlarının düzenleyicileri olarak bilinirler (48). Çeşitli doğal biyolojik kontrol ajanlarının, böceklerle beslenen omurgasız ve omurgalıların birleşik etkisi, tarım ürünlerini olumsuz etkileyen böcekleri kontrol ederek ve/veya ortadan kaldırarak tarımsal ekosistemler üzerinde olumlu bir etkiye sahip olabilir (49).

2. METODOLOJİ

Bu derleme, "amfibilerin tarıma faydaları", "mide içerikleri" ve "beslenme davranışları" ile ilgili konu başlıklarını ele alan literatürü incelemektedir. Çeşitli elektronik veri tabanlarında yukarıdaki kelime grupları taranmış ve sonuçlar derlenmiştir.

3. SONUÇ ve ÖNERİLER

Kısa bir özetleme yapacak olursak, tarımsal üretim kapsamında yetiştirilen ve sulanan bitkiler birçok haşereyi kendine çekmektedir. Üretilen bu bitkilerde haşerelerden kaynaklanan hastalık ve sorunları ise çiftçiler genellikle tarımsal kimyasalların kullanımı yoluyla gidermekte fakat bu kimyasallar tarımsal ekosistemlerde önemli işlevleri yerine getiren arılar, kuşlar ve amfibilere zarar vermektedir. Ayrıca, hatalı sulama ve hatalı zirai kimyasal uygulamaları, yalnız biyolojik çeşitliliği değil insan sağlığını da olumsuz etkilerken, toprağın ve suyun kirlenmesi gibi pek çok soruna daha yol açmaktadır. Amfibiler, yukarıda da anlatıldığı gibi tarım zararlısı haşerelerin potansiyel biyolojik kontrol ajanları olarak tarımsal üretime çok önemli bir ekolojik hizmet sunmaktadır fakat yanlış tarım uygulamaları ve tarla kenarlarındaki yabancı bitki örtüsünün kaldırılması bu faydalı ekolojik hizmetten yeterince yararlanılamamasına yol açar.

Burada önerilen yöntemler, yetiştiriciliği yapılan bitkisel ürünlerin zirai kimyasallara alternatif şekilde ağaç, su ve kara kurbağaları gibi amfibilerin tarımsal arazilerde yoğunluğunu arttırıp biyokontrol ajanları olarak potansiyellerini güçlendirerek onlardan etkin şekilde yararlanmayı amaçlamaktadır. WOCAT (Dünya Koruma Yaklaşım ve Teknolojileri İnceleme Teşkilatı, 2016) tarafından Brezilya'da denenmekte olan sistemin özetidir (50).

İlk olarak, arazide yayılış gösteren yerel amfibilerin sesleri veya görünümlerinden yararlanılarak ağaç kurbağası mı su veya kara kurbağası mı olduğunun belirlenmesi gerekir. Zira bu farklı grup amfibilerin biyokontroldeki görevleri biraz farklılık göstermektedir. İkinci olarak yetiştirilen tarımsal ürünlere zarar veren haşerelerden 2 haftada veya ayda bir bitki materyali toplanıp ya da tuzaklar veya ağlar kurularak örneklemeler yapıp veriler yayım görevlileri, komşu çiftçiler veya haşere uzmanlarıyla değerlendirilerek haşere çeşidi ve yoğunluğu belirlenmelidir. Bu aşamadan sonra var olan kuraklık, doğal habitatların kaybı, biyoçeşitlilik kaybı, yoğun otlatma, haşere ve hastalıkların artışı, yüzey suyu miktar ve kalite değişimleri gibi sorun tiplerine uygun şekilde mücadele stratejileri seçilebilecektir. Tarım arazilerinde bir miktar ek girdi ile amfibiler için çekici habitatlar yaratmak buradaki temel sistemdir. Örneğin doğal habitat kaybı ve kuraklık varsa, kara kurbağaları için tarla içerisine küçük, su kurbağaları için tarlaların dışına daha büyük havuzcuklarla temiz ve sürekli su kaynakları sağlanarak, bunların yakınına nar ağaçları gibi çalılık bitki örtüsü oluşturulması yoluyla habitat çeşitliliğinin zenginleştirilmesi, amfibileri buralara çekecektir. Seçilip dikilen çalılık bitkiler veya küçük meyve ağaçlarından sağlanan tarımsal ürünler, üretim gelirinə katkı da sağlayacaktır. Havuz ve ek bitki örtüsünün bakımı, amfibi ve haşere türlerinin yoğunluk durumu çiftçi tarafından kontrol edilmeli sistemin işlerliği denetlenmelidir. Haşere türleri yalnızca amfibiler tarafından azaltılamıyorsa, amfibilere zarar vermeyecek örneğin doğal bitki özütlerinden üretilmiş ve başarısı hakkında bilgi sahibi olunan pestisitlerin kullanımı da düşünülmelidir.

Bu kurulum başlangıçta bir miktar arazi kaybı, bir miktar ek maliyet ve bir miktar ek işgücü gerektirdiğinden kısa vadeli etkileri olumsuz görünecektir. Fakat uzun vadedeki etkileri düşünüldüğünde gelir kaynaklarını çeşitlendirecek, haşerelerin doğal biyolojik mücadele ajanlarıyla kontrol altına alınması yoluyla pestisit maliyetini düşürecek, pestisitlerin yaratacağı kirliliği önleyerek çevre ve insan sağlığına, biyoçeşitliğe katkı sunacak, tarımsal verimi arttıracak, sürdürülebilir habitat çeşitliliği sağlayacak, erozyon ve sel zararını azaltacaktır. Dolayısıyla daha sağlıklı bir çevre ve yaşam için, biyolojik çeşitlilik değerlerinin korunarak tarımsal üretimin çevreyle dost, düşük maliyetli, ekolojik yollarla güçlendirilebilmesi için denenmeye değer olduğu düşünülmektedir.

USBILIM

KAYNAKÇA

- [1] Roelants, K., Gower, D.J., Wilkinson, M., Loader, P.S., Biju, S.D., Guillaume, K., Moriau, L., Bossuyt, F. Global patterns of diversification in the history of modern amphibians, *Pnas*, 104(3), 887-892, 2007.
- [2] IUCN 2021. IUCN (International Union for Conservation of Nature and Natural Resources).
<https://www.iucnredlist.org/search?query=Amphibians&searchType=species>
- [3] Harfoot, M.B.J., Johnston, A., Balmford, A., Burgess, N.D., Butchart, S.H.M., Dias, M.P., Hazin, C., Hilton-Taylor, C., et al.. Using the IUCN Red List to map threats to terrestrial vertebrates at global scale, *Nature Ecology & Evolution.*, 2021.
<https://doi.org/10.1038/s41559-021-01542-9>.
- [4] Sodhi, N.S., Bickford, D., Diesmos, A.C., Lee, T.M., Koh, L.P., Brook, B.W., Sekercioglu, C.H., Bradshaw, C.J.A. Measuring the meltdown: drivers of global amphibian extinction and decline., *PloS One* 3, 1636, 2008.
- [5] Hanaček, K., Rodríguez-Labajos, B. Impacts of land-use and management changes on cultural agroecosystem services and environmental conflicts – a global review, *Global Environ. Change*, 50, 41-59, 2018.
- [6] Powell, T.W.R., Lenton, T.M. Scenarios for future biodiversity loss due to multiple drivers reveal conflict between mitigating climate change and preserving biodiversity, *Environ Res Lett.*, 8, 025024, 2013.
- [7] Waldner, F., De Aballeyra, D., Ver'ón, S.R., Zhang, M., Wu, B., Plotnikov, D., Bartalev, S., Lavreniuk, M., Skakun, S., Kussul, N., Le Maire, G., Dupuy, S., Jarvis, I., Defourny, P. Towards a set of agrosystem-specific cropland mapping methods to address the global cropland diversity, *Int. J. Rem. Sens.*, 37, 3196-3231, 2016.

- [8] Gupta, ML, Khosla R, Precision Nitrogen Management and Global Nitrogen Use Efficiency, 11th International Conference on Precision Agriculture, Indianapolis, Indiana, 2012.
- [9] P'andi, I., Penksza, K., Botta-Duk'at, Z., Kr'oe'l-Dulay, G.. People move but cultivated plants stay: abandoned farmsteads support the persistence and spread of alien plants, *Biodivers. Conserv*, 23, 1289-1302, 2014.
- [10] Olivares, J., Bedmar, E.J., Sanju'an, J. Biological nitrogen fixation in the context of global change, *Mol. Plant Microbe Interact*, 26, 486-494, 2013.
- [11] Dudley, N., Alexander, S. Agriculture and biodiversity: a review, *Biodiversity*, 18(2- 3), 45-49, 2017.
- [12] Newbold, T., Hudson, L.N., Hill, S., Contu, S., et al. Global effects of land use on local terrestrial biodiversity, *Nature*, 520(7545), 45-50, 2015.
- [13] Suazo-Ortuño, I., Alvarado-Díaz, J., Martínez-Ramos, M. Effects of Conversion of Dry Tropical Forest to agricultural Mosaic on Herpetofaunal Assemblages, *Conservation Biology*, 22,362–374, 2008.
- [14] Battles, A.C., Whittle, T.K., Stehle, C.M., Johnson, M.A. Effects of human land use on prey availability and body condition in the Green Anole Lizard, *Anolis carolinensis*, *Herpetological Conservation and Biology*, 8, 16-26, 2013.
- [15] Anderson, A.M., Haukos, D.A., Anderson, J.T. Diet composition of three anurans from the Playa wetlands of northwest Texas, *Copeia*, 1999, 515-520, 1999.
- [16] Knutson, M.G., Richardson, W.B., Reineke, D.M., Gray, B.R., Parmelee, J.R., Weick, S.E. Agricultural ponds support amphibian populations, *Ecological Applications*, 14, 669–684, 2004.
- [17] Herzon, I., Helenius, J. Agricultural drainage ditches, their biological importance and functioning, *Biological Conservation*, 141(5), 1171-1183, 2008.

- [18] Manna, R.M., Hyne, R.V., Choung, C.B., Wilson, S.P. Amphibians and agricultural chemicals: Review of the risks in a complex environment, *Environmental Pollution*, 157(11), 2903-2927, 2009.
- [19] Wells KD. *The ecology and behavior of amphibians*. Univ Chicago Press, Chicago, IL, 2007.
- [20] Kathiwada, J.R., Ghimirec, S., Khatiwad, S.P., Paudel, B., Bischo, R., Jianga, J., Haugaasen, T. Frogs as potential biological control agents in the rice fields of Chitwan, Nepal, *Agric. Ecosyst. Environ.*, 230, 307–314, 2016.
- [21] Attademo, A.M., Peltzer, P.M., Lajamanovich, R.C. Amphibians occurring in soybean and implications for biological control in Argentina, *Agriculture, Ecosystems and Environment*, 106, 389-394, 2005.
- [22] Loman, J., Lardner, B. Does pond quality limit frogs *Rana arvalis* and *Rana temporaria* in agricultural landscapes? A field experiment. *J. Appl. Ecol.*, 43, 690–700, 2006.
- [23] An, H., Liu, M.D., Wang, Y.J., Yan, Y. Effects of different rice-crab production modes on soil labile organic carbon and enzyme activities, *Acta Ecologica Sinica.*, 32, 4753-4761, 2012.
- [24] Zhang, J.E. Progresses and perspective on research and practice of rice-duck farming in China, *Chinese Journal of Eco-Agriculture*, 01, 70–79, 2013.
- [25] Teng, Q., Hu, X., Luo, F., Cheng, C., Ge, X., Yang, M., Liu, L. Influences of introducing frogs in the paddy fields on soil properties and rice growth, *J. Soils Sediments*, 16, 51–61, 2016.
- [26] Fang, K., Yi, X., Dai, W., Gao, H., Cao, L.. Effects of Integrated Rice-Frog Farming on Paddy Field Greenhouse Gas Emissions, *Int. J. Environ. Res. Public Health*, 16, 1930, 2019.

- [27] Attademo, A.M., Peltzer, P.M., Lajmanovich, R.C. Feeding habits of *Physalaemus biligonigerus* (Anura, Leptodactylidae) from soybean field of Córdoba province, Argentina, *Russian Journal of Herpetology*, 14(1), 1-6, 2007.
- [28] García-Padrón, L.Y. Diet of a community of frogs in an agroecosystem in western Cuba, *Caribbean Herpetology*, 76, 1-8, 2021a.
- [29] Guerra, C., Aráoz, E.. Amphibian diversity increases in an heterogeneous agricultural landscape, *Acta Oecologica.*, 69, 78-86, 2015.
- [30] Cicek, K., Mermer, A. Feeding Biology of the Marsh Frog, *Rana ridibunda* Pallas 1771, (Anura, Ranidae) In Turkey's Lake District, North-Western Journal of Zoology, 2(2), 57-72, 2006.
- [31] Cicek, K., Mermer, A. Food Composition of the Marsh Frog, *Rana ridibunda* Pallas, 1771, in Thrace, *Turkish Journal of Zoology*, 31, 83-90, 2007.
- [32] Cicek, K. Food composition of Uludağ frog, *Rana macrocnemis* Boulenger, 1885 in Uludağ (Bursa, Turkey), *Acta Herpetologica*, 6(1), 87-99, 2011.
- [33] Bengtsson, J. Biological control as an ecosystem service: partitioning contributions of nature and human inputs to yield, *Ecol. Entomol.*, 40(S1), 45-55, 2015.
- [34] Arntzen, J.W., Abrahams, C., Meilink, W.R.M., Losif, R., Zuiderwijk, A. Amphibian decline, pond loss and reduced population connectivity under agricultural intensification over a 38 year period, *Biodivers. Conserv.*, 26(6), 1411-1430, 2017.
- [35] Davies, B., Biggs, J., Williams, P., Whitfield, M., Nicolet, P., Sear, D., Bray, S., Maund, S. Comparative biodiversity of aquatic habitats in the European agricultural landscape, *Agric. Ecosyst. Environ.*, 125, 1–8, 2008.
- [36] Ghosh, D, Chatterjee, S., Basu, P. How effective are frogs in regulating crop pest population in a natural multi-trophic system? *bioRxiv preprint*, 2021. doi:<https://doi.org/10.1101/2021.05.26.445791>

- [37] Brook, B., Sodhi, N., Bradshaw, C. Synergies among extinction drivers under global change, *Trends Ecol. Evol.*, 23, 453-460, 2008.
- [38] Beard, K.H., Eschtruth, A.K., Vogt, K.A., Vogt, D.J., Scatena, F.N. The effects of the frog *Eleutherodactylus coqui* on invertebrates and ecosystem processes at two scales in the Luquillo Experimental Forest, Puerto Rico, *Journal of Tropical Ecology*, 19, 607-617, 2003.
- [39] Luría-Manzano, R., Ramírez-Bautista, A. Dietary composition and selection in the stream-breeding anuran assemblage from a tropical wet forest in eastern Mexico, *Acta Oecologica*, 98, 36–44, 2019.
- [40] Tiftonell, P.A. Ecological intensification of agriculture-sustainable by nature, *Curr. Opin. Environ. Sustain.*, 8, 53–61, 2014.
- [41] Firbank, L., Elliott, J., Drake, B., Cao, Y., Gooday, R. Evidence of sustainable intensification among British farms, *Agric. Ecosyst. Environ.*, 173, 58-65, 2013.
- [42] Clarke, B., Murray, J., Johnson, M.S. The extinction of endemic species by a program of biological control, *Pac. Sci.*, 38(2), 97–104, 1984.
- [43] Howarth, F.G. Classical biological control: panacea or Pandora's box, *Proc. Hawaii. Entomol. Soc.*, 24,239–244, 1983.
- [44] Howarth, F.G. Environmental impacts of classical biological control, *Annu. Rev. Entomol.*, 36, 489–509, 1991.
- [45] Ghosh, D., Basu, P. Factors influencing herpetofauna abundance and diversity in a tropical agricultural landscape mosaic, *Biotropica.*, 52(5), 927-937, 2020.
- [46] Perez-Alvarez, R., Nault, B.A., Poveda, K. Effectiveness of augmentative biological control depends on landscape context, *Scientific Reports*, 9(1), 8664, 2019.

- [47] Wells KD. The ecology and behavior of amphibians. Univ Chicago Press, Chicago, IL, 2007.
- [48] Gullan, P.J., Cranston, P.S. The insects: An outline of entomology. Fifth Edition, John Wiley & Sons, UK, 595 pp. + 8 plates, 2014.
- [49] García-Padrón, L.Y., Boligán, M., Barrero, Medel, H. Diet of the Cuban giant frog, *Eleutherodactylus zeus* (Anura: Eleutherodactylidae) in Viñales National Park, Cuba, Cuadernos de Herpetología, 35(1), 43-51, 2021b.
- [50] WOCAT (World Overview of Conservation Approaches and Technologies). Biological pest control through promoting habitats for native fauna., 2016, https://www.innovate.tu-berlin.de/fileadmin/fg123_innovate/text_files/flyer/Tech_Wocat_Biological_Pest_Control_EN_INNOVATE.pdf